

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ МДУ

ДЕБЮТ

Збірник тез

**доповідей студентів
історичного факультету**

Київ 2023

УДК 061.3(063)

Дебют: Збірник тез доповідей студентів історичного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2023 / За заг. ред. к.політ.н., проф. Трофименка М.В., д.е.н., проф. О.В. Булатової. Київ, 2023. 136 с.

Редакційна колегія: кандидат політичних наук, доцент Булик М. В., кандидат історичних наук, доцент Демідко О. С., кандидат політичних наук, доцент Іванець Т. М., доктор історичних наук, професор Лисак В. Ф., доктор історичних наук, професор Романцов В. М., доктор культурології, професор Сабадаш Ю. С.

Матеріали збірника висвітлюють результати науково-дослідної роботи студентів МДУ, які присвячені питанням історії, міжнародних відносин, політології, культурології, соціології тощо.

Рекомендовано до друку та поширення мережею Інтернет Радою молодих вчених Маріупольського державного університету

Протокол № 5 від 21.02.2023.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ: «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ»

<i>Губська Аліна</i> «ПОЛІТИКО-ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗРОСІЙЩЕННЯ УКРАЇНЦІВ У 1930-х НА РОЧАТКУ 1950-х рр.»	7
<i>Кашина Інна</i> «КОНФЕРЕНЦІЯ СЕНЕКА-ФОЛЛЗ ЯК ЗАРОДЖЕННЯ ФЕМІНІСТСЬКОГО РУХУ У США»	10
<i>Каковкіна Оксана</i> «ПОХОВАЛЬНІ ПАМ'ЯТКИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ АЕ МДУ»	12
<i>Малишев Віталій</i> «ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА НАВКОЛО ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ В ФІНЛЯНДІЇ 1917–1919 рр.»	15
<i>Моргун Анастасія</i> «КЕРАМІЧНІ ВИРОБИ ЗРУБНОЇ КУЛЬТУРИ. ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ»	18
<i>Погоржельський Богдан</i> «ІСТОРІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАДАЗОВ'Я У 20-30-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ. П.М ПИНЕВИЧ»	23

СЕКЦІЯ: «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА СВІТОВОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ»

<i>Добра Михайло</i> «ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ» У РОБОТАХ МАНСУРА ОЛСОНА»	26
<i>Єргакова Вікторія</i> «УКРАЇНСЬКИЙ ВЕКТОР ШВЕЙЦАРСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ»	29
<i>Зименко Дар'я</i> «УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ»	32
<i>Злидар Марко</i> «ПРАВІ ПАРТІЇ ФРАНЦІЇ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ»	34
<i>Лучакова Єлизавета</i> «ПРИЧИНИ ПІДТРИМКИ ТА КРИТИКИ ПОСТАЧАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНІ СЕРЕД КОНГРЕСМЕНІВ США»	37
<i>Петрова Софія</i> «НАРОДНА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ»	41
<i>Русанова Єлизавета</i> «ІДЕОЛОГІЧНА ОРІЄНТАЦІЯ “ХЕЗБОЛЛА”»	43

<i>Христич Валерія</i> «ОСНОВНІ РИСИ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ»	46
--	----

СЕКЦІЯ:

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СОЦІОЛОГІЇ»

<i>Бабенко Вероніка</i> «ГІБРИДНА ВІЙНА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ»	50
<i>Богодушко Аліна</i> «ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ НА СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО»	52
<i>Бородай Анжеліка</i> «ЕТНОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОНЕЦЬКОГО ТА ЛУГАНСЬКОГО РЕГІОНІВ»	54
<i>Гринько Анастасія</i> «ПРОБЛЕМА ДОВІРИ ДО ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ»	58
<i>Калашнік Софія</i> «СОЦІОЛОГІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ»	59
<i>Ковалевська Поліна</i> «МАНІПУЛЯЦІЯ ГРОМАДСЬКОЮ ДУМКОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД ТОТАЛІТАРНОГО СУСПІЛЬСТВА»	63
<i>Крикун Роман</i> «О.КОНТ ТА ЙОГО ПРОЄКТ НОВОЇ НАУКИ – СОЦІОЛОГІЇ»	65
<i>Лебединська Євгенія</i> «СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ У ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ»	67
<i>Неровна Надія</i> «ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК РУШИЙНОЇ СИЛИ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНІЙ АГРЕСІЇ»	69
<i>Онофрейчук Юлія</i> «МАЛІ СОЦІАЛЬНІ ГРУПИ»	71
<i>Павлова Світлана</i> «СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА І ЇЇ СКЛАДНІ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ»	74
<i>Паскевич Орина</i> «КІБЕРБЕЗПЕКА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ»	75
<i>Поладянець Поліна</i> «АКТУАЛЬНІ ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ»	78
<i>Пугачова Оксана</i> «СОЦІАЛІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ»	80
<i>Руденко Анастасія</i> «РЕЛІГІЯ І МОЛОДЬ: ПОВЕДІНКА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ»	83
<i>Чекулаєв Богдан</i> «ЗМІ ЯК ОДНА З НАЙВПЛИВОВІШИХ ЧАСТИНИ	85

СУСПІЛЬСТВА (НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ)»

<i>Ширяєва Олена</i> «ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ГІБРИДНИХ ВИКЛИКІВ»	87
--	----

СЕКЦІЯ:

ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

<i>Архипова Ганна</i> «УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР У НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНОМУ ПОСТУПІ НАПРИКІНЦІ ХІХ–ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ»	89
<i>Бугас Олена</i> «СВЯТКУВАННЯ 100-РІЧЧЯ «ЩЕДРИКА» – ІСТОРІЯ ВСЕСВІТНЬО ВІДОМОЇ КОМПОЗИЦІЇ»	91
<i>Давшан Аліса</i> «УКРАЇНСЬКЕ БАРОКО – НОВЕ СВІТОВІДЧУТТЯ І НОВЕ МИСТЕЦТВО»	93
<i>Деліман Владислава</i> «ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСТРОЗЬКОГО КОЛЕГІУМУ НА ПОМЕЖІВ'І ХVІ–ХVІІ СТ.»	96
<i>Джола Дар'я</i> «ІСТОРІЯ ДЖАЗУ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ»	99
<i>Матюк Ганна</i> «ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ВБРАННЯ ПОЧАТКУ ХХ СТ.»	101
<i>Мітіна Юлія</i> «ОБРАЗ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКІЙ МОНУМЕНТАЛІСТИЦІ»	104
<i>Узунова Надія</i> «ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРИ РЕНЕСАНСУ В УКРАЇНІ»	106
<i>Шарун Катерина</i> «СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФУ: НАЙБІЛЬШ ВИЗНАНІ КІНОКАРТИНИ»	109
<i>Якимчук Марина</i> «ПОХОВАЛЬНА ЕПІТАФІЯ ЯК ФЕНОМЕН ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДАВНЬОГО РИМУ»	112

СЕКЦІЯ:

ТЕОРЕТИЧНА ТА ПРИКЛАДНА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

<i>Аль-Танбук Анастасія</i> «УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК НАУКОВА АБСТРАКЦІЯ»	115
<i>Афанасьєва Наталя</i> «ПРОЄКТ МІНІМАЛЬНИХ СТРАНДАРТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН КУЛЬТУРНИМИ ПОСЛУГАМИ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ»	117
<i>Бакієва Аліса</i> «ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА УКРАЇНЦІВ У СЬОГОДЕННІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ»	120

<i>Гучок Костянтин</i> «КУЛЬТУРА МІЖНАРОДНИХ МУЗИЧНИХ ФЕСТИВАЛІВ»	122
<i>Оболенкова Альона</i> «ЗНАЧЕННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ТЕАТРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»	123
<i>Осетрова Вікторія</i> «КУЛЬТУРА І ВАНДАЛІЗМ, ТЕОРІЯ ПОЄДНАННЯ НЕСУМІСНОГО»	126
<i>Тирикiна Ольга</i> «МОЛОДІЖНІ СУБКУЛЬТУРИ УКРАЇНИ: НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.»	127
<i>Шустенко Софія</i> «ЕВАКУАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО НАСТУПУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ»	130
<i>Юр Ольга</i> «РАФАЕЛЬ САНТІ НА УКРАЇНСЬКИХ ВЕБІНАРАХ»	132

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СЕКЦІЯ: «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ»

УДК 327:316.75(470+571:477) “1930-1950”

Губська А.С.

ПОЛІТИКО-ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗРОСІЙЩЕННЯ УКРАЇНЦІВ У 1930-х НА ПОЧАТКУ 1950-х рр.

У період повномасштабної війни РФ проти України неабиякої важливості набуває питання мовної та культурної самоідентифікації українців. Вільний розвиток та функціонування національної культури і мови – це основа об'єднання громадян однієї держави в єдине консолідоване суспільство.

Тривалий процес зросійщення українців має відгук і сьогодні – в умовах щоденної боротьби України за свою незалежність, коли ворог під прикриттям «визволення від утисків російськомовного населення» прагне знищити українську державність шляхом збройної агресії. Саме тому значний науковий інтерес становлять політичні та ідеологічні основи зросійщення українського населення у період 1930-х – на початку 1950-х рр.

Мета дослідження – встановлення політико-ідеологічних засад зросійщення українців у 1930 – на початку 1950-х рр.

Означене питання вивчали Іван Дзюба, Геннадій Єфименко, Станіслав Кульчицький, Лариса Якубова. [1; 3; 6; 11].

Попри компартійну риторичку, українська нація у зазначений період переживала кризу, що виявилася і в сфері функціонування української мови та вільного розвитку культури [1, с. 30]. Відповідно до Конституції 1924 р. Советський Союз мав вигляд федеративної держави – добровільного об'єднання рівноправних народів [4, с. 3]. Проте, у дійсності, жодна республіка не могла вирішувати свої внутрішні питання, у тому числі здійснювати культурну та освітню політику без узгодження з Москвою.

Советська влада мала на меті злиття націй і злиття національних мов, але занадила, що це тривалий процес. Кремлівською верхівкою було визначено три етапи цього процесу: перший – посилення розвитку мови та культури раніше пригноблених народів, другий – необхідність поряд зі своєю національною мати одну загальну міжнаціональну мову, третій – етап, коли національні мови та відмінності почнуть відмирати, поступаючись місцем загальній для всіх світовій мові [5,

с. 353].

Шляхом проведення українізації радянське керівництво мало на меті закріпити свою владу в Україні. Проте згодом советська партійно-державна верхівка почала розглядати українізацію як рух, який становить небезпеку утвердженню комуністичного ладу.

У постанові ЦК ВКП (б) від 14 грудня 1932 р. «Про хлібозаготівлю на Україні, Північному Кавказі і в Західній області», компартійне керівництво пояснювало невиконання плану хлібозаготівель, з-поміж іншого, й через механічне проведення українізації, а також буржуазно-націоналістичний ухил серед членів КП(б)У. Її наслідком були заміна україномовного діловодства на російськомовне, ліквідація українських шкіл та видавництв поза межами України (в Сибіру, на Кубані та інших землях, де українці становили переважну більшість населення) [7]. Отже, кремлівська верхівка вирішила, що настав час переходити до другого етапу – зближення націй та впровадження єдиної міжнаціональної мови.

Розуміючи, що процес зближення націй буде доволі тривалим, компартійне керівництво своїй політиці одразу перейшло до третього етапу – злиття націй. Так, у 1933 р. почався наступ на український правопис. Наголошуючи на неприпустимості «штучного відмежовування» української мови від російської, Народний комісаріат освіти УССР організував комісію для перевірки роботи на «мовному фронті» та вніс істотні зміни до українського правопису, уніфікувавши українську мову за російським зразком [8, с. 108].

У 1938 р. була ухвалена постанова «Про обов'язкове вивчення російської мови в школах національних республік і областей», яка мала на меті відмову від національного самовизначення населення союзних республік та поклала початок формуванню людини советського типу змалечку [9].

У повоєнні роки ідеологічний наступ в Україні не припинився, а набув нових проявів, у зв'язку з розгортанням нової ідеологічної кампанії – «ждановщини». Заходи, здійснювані у рамках нового курсу мали на меті «викорінення всіх рештків буржуазно-націоналістичної ідеології». Зокрема, 1947 р. було прийнято постанову ЦК КП(б)У «Про поліпшення ідейно-політичного виховання кадрів і про боротьбу проти проявів буржуазно-націоналістичної ідеології». Політико-ідеологічний контроль за представниками української інтелігенції та проведення чисток у сфері культури продовжували репресії проти діячів української культури. Водночас, згідно з постановою ідеологічні заходи відбувались у парі з адміністративно-каральними [10, с. 160].

Отже, в 1930-х – 1950-х рр. партійно-державне керівництво СРСР взяло курс на національне будівництво, результатом якого мало б бути злиття націй та національних мов (зросійщення). Здійснювалися заходи, метою яких була уніфікація української мови за російським зразком під гаслом боротьби проти «українського буржуазного націоналізму». Все це супроводжувалось черговими заборонами в сферах функціонування української мови та культури, репресіями проти

української інтелігенції.

Література

1. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? Київ : Видавничий дім «KM Academia», 1965. 276 с. URL: <http://litopys.org.ua/idzuba/dz.htm> (дата звернення: 26.11.2022)
2. Письмо В. Ленина «К вопросу о национальностях или об «автономизации». 30 декабря 1922 г. URL: <https://lenin.rusarchives.ru/dokumenty/statya-vi-lenina-k-voprosu-o-nacionalnostyah-ili-ob-avtonomizacii> (дата звернення: 26.11.2022)
3. Єфіменко Г. Національно-культурна політика ВКП(б) щодо радянської України (1932-1938). Київ: Інститут історії України, 2001. 304 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Yefimenko_Hennadii/Natsionalno-kulturna_polityka_VKPb_schodo_Radianskoi_Ukrainy_1932-1938.pdf? (дата звернення: 12.12.2022)
4. Декларация об образовании Союза Советских Социалистических Республик / Конституция Союза Советских Социалистических Республик. Москва : ВЦИК, 1925. Раздел первый. URL: <https://studies.in.ua/idpzk-shporu/3827-konstitucya-srsr-1924-roku.html> (дата звернення: 29.11.2022)
5. Сталин И. Национальный вопрос и ленинизм: Ответ товарищам Мешкову, Ковальчуку и другим. 18 марта 1929 г. URL: https://c21ch.newcastle.edu.au/stalin/t11/t11_38.htm#p4 (дата звернення: 30.11.2022)
6. Кульчицький С. Національна політика більшовиків в Україні під час створення комуністичного ладу // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. 2005. Вип. 13. С. 3–56 URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/51100/01-Kulchytsky.pdf?sequence=1> (дата звернення: 30.11.2022)
7. О хлебозаготовках на Украине, Северном Кавказе и в Западной области. Постановление ЦК ВКП(б) и СНК СССР от 14 декабря 1932 г. URL: <https://istmat.org/node/38297> (дата звернення: 05.12.2022)
8. Про український правопис. Постанова Народного комісара освіти УСРР від 5 вересня 1933 р. // Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду (документи і матеріали) / за ред. Л. Масенко. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. С. 108. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Masenko_Larysa/Ukrainska_mova_u_XX_st_Istoria_linhvotsydu/ (дата звернення: 12.12.2022)
9. Об обязательном изучении русского языка в школах национальных республик и областей. Постановление ЦК ВКП (б) и СНК СССР от 13 марта 1938 г. URL: <http://docs.historyrussia.org/ru/nodes/123876-postanovlenie-tsk-vkp-b-i-snk-sssr-ob->

[obyazatelnom-izuchenii-russkogo-yazyka-v-shkolah-natsionalnyh-respublik-i-oblastey-13-marta-1938-g](#) (дата звернення: 11.12.2022)

10. Сірук Н. Постанови ЦК КП(б)У – документи вивчення ідеологічних кампаній в Україні (друга половина 40-х – початок 50-х рр. XX ст.) // Наукові записки: Серія: Історія. 2015. Вип. 2(3). С. 158 – 162. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/NZTNPU_ist_2016_2%283%29_32.pdf. (дата звернення: 11.12.2022)

УДК 329.7-055.2(73)“1848”

Кашина І. А.

КОНФЕРЕНЦІЯ СЕНЕКА-ФОЛЛЗ ЯК ЗАРОДЖЕННЯ ФЕМІНІСТСЬКОГО РУХУ У США

Станом на 1848 рік більшість жінок у США не мали базових юридичних прав володіти майном, отримувати освіту, вільно розлучатися та отримувати право опіки над дітьми. Індустріалізація виробництва надала жінкам можливість працювати, але їх робітничі права все ще не були на одному рівні з чоловіками. Прагнення подолати нерівність призвело до появи феміністського руху [1].

19 липня 1848 року відбувся перший відкритий з'їзд прихильниць рівноправності жінок – конференція в Сенека-Фоллз (Seneca Falls Convention). Організатори розглядали захід як «конференцію для обговорення соціального, громадянського і релігійного положення і прав жінок». Обговорення проходило в містечку Сенека-Фоллз, штат Нью-Йорк.

Організаторками події стали Елізабет Стентон – відома активістка, яка надалі буде фігурувати у числі жінок, які найбільш вплинули на феміністський рух. У якості спікерки також була запрошена Лукреція Мотт, яка вже на той час була відома як захисниця прав жінок. На конференції були присутні 300 жінок та 40 чоловіків.

Протягом двох днів велось засідання, на якому в основному виступали головні ораторки конференції – Елізабет Стентон та Лукреція Мотт. На конференції був представлений документ: Декларація переконань (Declaration of Sentiments) та прилеглий до неї список резолюцій, які обговорювалися та коректувалися по ходу конференції. Це був документ, який вказував на те, в яких правах обмежена жінка за Декларацією незалежності США. Особливість даного документу в тому, що авторка документу – Елізабет Стентон, взяла за основу текст Декларації незалежності США та замінила у ній слова так, щоб вона стосувалася жінок. Декларація переконань показувала,

що історія людства є історією узурпації влади і людських прав чоловіками. Вона доводила, що жінки повинні отримати такі ж громадянські права, як і чоловіки. Займенник «він», з якого починається кожний пункт декларації, символізує чоловіків в цілому. Текст декларації написаний начебто звернення до живої людини, емоційно та яскраво[2].

Не обійшлося і без палких дискусій та розбіжностей думок. Під час обговорення пункту про право жінки самостійно розпоряджуватись своїм майном та заробітньою платою, деякі присутні не погодились з цією тезою. Іншим предметом дискусій став пункт відносно виборчого права жінок. Ті, хто виступали проти цієї резолюції, стверджували, що її присутність призведе до втрати підтримки інших, більш раціональних резолюцій. Інші стверджували, що слід розглядати тільки соціальні, цивільні і релігійні права жінок, а не політичні права. Сама Лукреція Мотт та її чоловік Джеймс Мотт були проти даної резолюції. Елізабет Стентон продовжувала захищати концепцію виборчого права жінок, кажучи, що це право є базовим, і отримавши його, жінки зможуть вплинути на майбутнє законодавство і отримати додаткові права.

Таким чином детально обговорювався кожен пункт Декларації переконань, за кожний з них голосували окремо. На фінальному етапі дискусії декларація складалася з 16 пунктів (sentiments). Документ був підписаний 99присутніми – 68 жінок та 32 чоловіка. Проти конференції були тільки декілька осіб, вони відмовилися ставити підписи. В кінці списку писалося наступне: «Тепер, зважаючи на повне позбавлення виборчих прав половини населення цієї країни, їх соціальної та релігійної деградації – з огляду на вищезгадані несправедливі закони, а також тому, що жінки дійсно відчують себе скривдженими, пригнобленими та обманним шляхом позбавленими їх священних прав, ми наполягаємо на тому, щоб вони негайно отримали всі права і привілеї, які належать їм як громадянам Сполучених Штатів» [3].

Слід також зазначити, що було вказано, що жінки готові використати будь-які засоби для досягнення своєї мети. У підсумку конференції учасниці руху встановили такі майбутні пріоритетні наміри: приступити до розповсюдження інформації, вказаної в Декларації переконань, складання петицій до законодавчих зборів штату та країни, прагнути заручитися підтримкою преси. Підписанти сподівалися, що за цією конвенцією слідуватиме серія подальших конвенцій на захист жіночих прав.

Отже, конференція в Сенека-Фоллз та прийнята у її результаті Декларація Переконань стали першою великою подією жіночого руху США. Декларація переконань стала найважливішим джерелом інформування громадськості по всій країні про рух за права жінок, як в 1848 році, так і в наступні роки. Як і передбачали учасниці конференції, вона привернула широку увагу, за нею невдовзі послідували інші конференції про права жінок, які сьогодні фігурують як одні з найвпливовіших подій фемінізму. Завдяки розповсюдженню інформації почали свою діяльність відомі активістки, які зіграли ведучі ролі у феміністському русі, та до кінця XIX століття активно

змагалися за власну правову свободу. Також конференція сприяла створенню жіночих товариств, які зайняли провідну позицію у феміністському русі США. Таким чином, конференція в Сенека-Фоллз стала початком тривалої боротьби за права американських жінок.

Література

1. Тютина Е. Влияние индустриальной революции на положение американской женщины в 1865-1914 гг // История повседневности, 2017. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-industrialnoy-revolyutsii-na-polozhenie-amerikanskoy-zhenschiny-v-1865-1914-gg> (дата звернення: 18.12.2022)
2. Declaration of Sentiments. Seneca Falls, New York. 1848. URL: <https://www.womensrightsfriends.org/history/sentiments-1848/> / (дата звернення: 18.12.2022)
3. History of woman suffrage. Elizabeth Cady Stanton, Susan B Anthony, Matilda Joselyn Gage, Ida Husted Harper. Rochester, N.Y.: Charles Mann, 1881-1922. URL: <https://www.gutenberg.org/files/28020/28020-h/28020-h.htm> (дата звернення: 18.12.2022)

УДК 902.2

Каковкіна О. І.

ПОХОВАЛЬНІ ПАМ'ЯТКИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ АЕ МДУ

Впродовж 30 років української незалежності триває процес вивчення та збереження культурно-історичної спадщини. На державному рівні було прийнято низку законів, які направлені на збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь [1]. Такої мети й дотримується археологічна експедиція Маріупольського державного університету (далі – АЕ МДУ) на чолі з В.О. Забавіним. Але, на жаль, на сьогоднішній день не всі матеріали археологічних експедицій опубліковані, які проходили ще у радянські часи. І це гальмує розвиток археологічної науки та змогу подбати про культурно-історичну спадщину більш ефективно.

Надазов'я – досить велика територія, що входить до великого євразійського поясу степів. Цей регіон, розташований на стику Передкавказзя, Доно-донецьких і Нижньодніпровських степових обширів, був за доби бронзи контактною зоною, завдяки якій культурні явища могли швидко поширюватися по всій території півдня Східної Європи. Значна кількість досліджених поховальних пам'яток зрубної культури свідчить про чисельність населення, яке мешкало на зазначеній території за доби пізньої бронзи [2, с. 73].

Поховальні пам'ятки – об'єкт матеріальної культури, який відображає певний історичний період, до них можна віднести кургани, ґрунтові могильники, некрополі, кенотафи тощо. Зрубна

культура – археологічна культура епохи бронзи, виділена В.О. Городцовим у 1901 – 1903 рр. (названа за способом поховання у зрубках – ями з дерев'яними конструкціями різного виду) [3]. Поховальні пам'ятки зрубної культури переважно це кургани та ґрунтові могильники.

Інтерес до дослідження поховальних пам'яток доби бронзи був виявлений ще у XVIII ст. У той час цим займалися не археологи, а геологи, географи тощо. Одним із таких дослідників-природознавців був Й.А. Гільденштедт, який у 1773 році провів вивчення районів Надазов'я і описав у своєму щоденнику кургани, які було знайдено. У XIX ст. дослідження курганів продовжилося, що призвело до початку розкопів цих поховань і кургани розпочали вивчати як специфічне археологічне джерело. Такий інтерес до пізнання поховальних пам'яток продовжувався і до початку створення Жданівської археологічної експедиції під керівництвом В.К. Кульбаки. За час існування цієї експедиції було розкопано 70 поховань зрубної культури. З 1997 р. по 2011 р. Маріупольською АЕ було досліджено 23 поховання зрубного часу [4].

Могильники, що складаються з одночасних або відносно одночасних поховань, містять дуже цінну для хронології інформацію, оскільки не тільки виявляють вузькохронологічний обрядовий та інвентарний комплекс, але й дозволяють перевіряти вертикальні стратиграфічні колонки [5].

У польовий сезон 2011 року археологічною експедицією МДУ проводилися рятувальні розкопки зруйнованого кургану в Північно-Східному Приазов'ї. Курганний могильник в урочищі Гайдамацький Кут представляв собою округлий насип, який піддавався інтенсивному розорюванню. У кургані було виявлено 15 поховань, 9 – з них належать до зрубної культури доби бронзи. У похованнях було знайдено як і численні залишки керамічного посуду, так і кістки людини і залишки від одягу (гудзики) [6].

У 2012 році археологічна експедиція МДУ біля с. Гусельщикове виявила курганну групу, де було допущено припущення про поховання зрубної культури (про це свідчить залишки кам'яного ящика). У 2013 році було досліджено курганний могильник Седоркін, де було знайдено 9 поховань зрубної культури. Під час вивчення поховальних пам'яток було знайдено фрагменти кераміки, обломки людських кісток, останки коня, фрагменти залізних виробів тощо [7].

У польовий сезон 2016 р. археологічною експедицією Маріупольського державного університету проводилися рятувальні розкопки розораного кургану на території Ялтинської селищної ради Мангушського (Першотравневого) району Донецької області. Експедицією було досліджено курган 3. Курган досліджувався за допомогою техніки чотирма траншеями, прокладеними по лінії Південь – Північ із залишенням паралельних бровок товщиною 1 м. Всього в кургані було досліджено 13 поховань доби бронзи. На пізньому етапі доби бронзи у вже існуючий насип було впущено 10 поховань зрубної культури та 2 невизначених (можливо, також зрубного часу). Можна припустити, що поховань могло бути більше, але вони були знищені оранкою. Внаслідок розорювання, встановити кількість досипок та висоту первинного насипу не

вдалося [8].

У 2019 році АЕ МДУ продовжила розкопки курганної групи з 4 курганів у Північно-Східному Приазов'ї. Об'єктом дослідження цього року був курган № 2 з групи, розкопки якої були розпочаті у 2016 р. Всього в кургані було досліджено 10 поховань доби бронзи та раннього залізного віку. Автори цієї експедиції дійшли висновку при вивченні даної курганної групи, що курган № 2 виник на початку бронзового віку і використовувався як некрополь племенами ямної культури [9].

У 2020 р. АЕ МДУ провела наукові розкопки курганної групи «Могила Бабакова». Курганна група знаходиться на території Ялтинської селищної ради Мангушського (Першотравневого) району (з 17 липня 2020 р. – Маріупольського району згідно із Постановою Верховної Ради «Про створення і ліквідацію районів») Донецької області на землях фермерського господарства «Сельком» (землі колишнього КСП ім. Мічуріна). В кургані № 2 було виявлено 9 поховань доби ранньої та пізньої бронзи, а також дві окремі посудини. Крім поховань, в насипу кургану було виявлено дві керамічні посудини зрубної культури. Одна з них, можливо, пов'язана з одним із поховань. Курган № 3 містив у собі 12 поховань, кургані № 4 – 9 поховань зрубної та ямної культури [10].

У польовий сезон 2021 р. АЕ МДУ проводила дослідження поблизу села Комишувате. Під час розкопок було знайдено два поховання у формі кам'яних гробниць зрубної культури. Великою знахідкою було те, що другий курганний насип містив тільки середньовічний кенотаф – символічне поховання без останків. Перше поховання належить служителю культу або жрецю. Перед обличчям померлої людини було знайдено досить рідкісні для Північного Приазов'я залишки дерев'яної чаші, окутої бронзовою накладкою. Саме такі чаши використовувалися для вживання священних напоїв. Друга кам'яна гробниця могла належати родичу – онуку чи правнуку, який також мав високий статус у суспільстві [11].

Отже, результати археологічних досліджень дають нам можливість стверджувати, що на території Надазов'я зосереджений багатий археологічний матеріал різних епох, який заслуговує на подальше серйозне наукове вивчення. За час діяльності археологічної експедиції МДУ було розкопано, досліджено 48 поховальних пам'яток, які дають змогу більш детально вивчати минуле.

Література

1. Закон України «Про охорону культурної спадщини» № 39 від 08.06.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
2. Забавін В.О. Історія досліджень поховальних пам'яток зрубної культури Надазов'я // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2012. Вип. 4-5. С. 73- 87. URL: <http://visnyk-politologia.mdu.in.ua/uk/visnik-4-5.pdf>
3. Зрубна культурна спільність. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=13898

4. Забавін В.О. Там само.
5. Забавін В.О. Курганный могильник срубной культуры у восточной окраины г. Мариуполя // Донецький археологічний збірник. 2011. № 15. С. 161–170.
6. Забавін В.О., Небрат С.Г. Звіт про розкопки археологічної експедиції МДУ в Новоазовському районі Донецької області у 2011 році // Науковий архів Інституту археології НАН України. Ф.е. № 2011/.
7. Забавин В.О., Небрат С.Г. Отчет о разведках археологической экспедиции МГУ на юге Донецкой области в 2012 году // Науковий архів Інституту археології НАН України. Ф.е. № 2012/.
8. Забавін В.О., Небрат С.Г. Разведки АЭ МГУ в 2012 году в нижнем течении реки Кальмиус (Северное Приазовье) // Старожитності Північного Азов'я. Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 60-й річниці від дня народження українського археолога, краєзнавця Володимира Костянтиновича Кульбаки (1954-2009)., м. Маріуполь, 11-12 квітня 2014 р. / за ред. Р.О. Литвиненка. Маріуполь: Вид-во МДУ, 2014. С.42-58.
9. Забавін В.О., Небрат С.Г. Розкопки кургану біля приазовської Ялти у 2019 році // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія, 2020. Вип. 28-29. С. 31 – 51. URL: <http://visnyk-politologia.mdu.in.ua/ARHIV-uk/28-29/5.pdf>
10. Забавін В. О. , Небрат С. Г. , Булик М. В. Курганна група «Могила Бабакова»: колективна монографія / наук. ред. Р. О. Литвиненко. Маріуполь: МДУ, 2021. 206 с. (Серія: Археологія Північного Приазов'я. Том 2).
11. Елітарний курган і двошарове поселення: підсумки польового сезону 2021 Археологічної експедиції МДУ. URL: http://mdu.in.ua/news/elitarnij_kurgan_i_dvosharove_poselennja_pidsumki_polovogo_sezonu_2021_arkheologichnoji_ekspedicii_mdu/2021-08-13_3975?fbclid=IwAR02me2_mMTkU95pliO6Ex1bGiLTfc37DrTuivM4FyCfvGW6F_vSCMLD6cQ

УДК 355.48(47:480)“1917/1919”

Малишев В. О.

ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА НАВКОЛО ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ В ФІНЛЯНДІЇ 1917–1919 рр.

Після проголошення незалежності 6 грудня 1917 р. в Фінляндії загострилось питання вибору форми державного правління, яке активно дискутувалось у стінах фінського парламенту. Хоч в Декларації Незалежності й зазначалось, що при розробці нової конституції незалежної Фінляндії

провідними принципами проєкту має бути розбудова країни як демократичної республіки, документом чітко не заборонялось обрання й іншої форми державного правління. Актуальність теми полягає в тому, що процес політичної боротьби у виборі форми державного правління, став одним із ключових моментів у розбудові фінської державності, остаточно визначивши розвиток країни як демократичної республіки.

Мета вивчення – встановлення особливостей та етапів політичної боротьби навколо питання форми державного правління в Фінляндії.

Перший, короткостроковий, етап політичної боротьби розпочався в грудні 1917 р. Ще до затвердження Декларації Незалежності, в стінах фінського парламенту вже відбувалась гостра політична боротьба за вирішення питання обрання форми подальшого державного устрою. Представники старої політичної еліти, що входили до консервативних партій, виступали за розбудову конституційної монархії на чолі з новою династією – потенційно шведською чи німецькою. Ліберально-демократичні парламентарії та помірковані соціал-демократи виступали за подальшу розбудову країни на принципах демократизму і республіканізму, радикальні соціал-демократи, що підтримували зв'язки з російськими більшовиками, виступали за розбудову «робітничої республіки». Протягом грудня 1917 р. – січня 1918 р. найбільшу підтримку як в парламенті, так і серед населення країни мали ідеї республіканізму та демократії, тож розробка конституції відбувалась саме на цих засадах [1]. Однак, 27 січня 1918 р. як перший етап, так і сам процес мирної політичної боротьби за розв'язання питання державного устрою був перерваний початком громадянської війни – спробою радикалізованих соціал-демократів захопити владу збройним шляхом за активної участі та підтримки російських більшовиків і у такий спосіб побудувати «робітничу республіку».

Другий етап політичної боротьби за вирішення питання форми державного устрою в Фінляндії розпочався по завершенню громадянської війни у травні 1918 р. В цей час, завдяки підтримці Німецької імперії у боротьбі проти «червоних», значно посилюються позиції монархістів. Представники консервативних партій посилювались на те, що союз із Німеччиною, а отже, безпека для країни від подальших спроб більшовицької агресії, може бути гарантована лише завдяки обранню на престол представника німецької династії. Саме з подачі генерала фон дер Гольтца – німецького представника в Фінляндії – 11 червня 1918 р. Сенат вніс до парламенту законопроект про впровадження в країні конституційної спадкової монархії, на чолі з представником німецької династії [2]. Попри активну підтримку представників кайзера, масові публічні виступи та публікації в газетах, опозиція республіканців розбудові Фінляндії як королівства залишалась такою, що не давала можливості прийняття закону парламентом необхідною кількістю голосів [3]. Депутати-республіканці самі проводили активну агітацію серед населення та на сторінках газет, опонуючи консервативним політикам. Законопроект розглядався

ще два рази – 13 липня та 7 серпня 1918 р., обидва рази без успіху для монархістів [4, с. 315-316].

Не змігши подолати опір республіканців, промонархічні депутати вирішили використати «Закон 1772 р.», який мав силу чинної конституції країни. Через те, що за самим законом формою правління в країні зазначалась монархія, то й ухвала Сейму задля впровадження монархічного ладу вже не була потрібна. У такий спосіб Фінляндія була оголошена королівством, а урядом було розпочато пошуки претендента на престол. Претендентом на Фінський престол був обраний принц Гессенський – Фрідріх Гессен-Кассельський. 9 жовтня 1918 року ухвалено постанову про обрання Фрідріха Гессен-Кассельського королем, сама країна відповідно почала йменуватися Королівством Фінляндія. Однак, поразка Німецької імперії у Першій Світовій війні в листопаді 1918 р., призвела до зречення німецького принца від фінського престолу 12 грудня 1918 р., завершивши тим самим другий етап політичної боротьби.

На третьому, фінальному етапі політичної боротьби, що розпочався в грудні 1918 р., відбулося значне ослаблення монархістів, які втратили головний елемент своєї підтримки - ідею розбудови монархії як інструменту стабільності за допомогою Німецької імперії. Натомість відбулося піднесення республіканських сил, які виступили за нормалізацію відносин з країнами Антанти. Хоч юридично Фінляндія залишалася королівством за регентства генерала Карла Маннергейма [5, с. 323–324], фактично розпочався процес закріплення республіканської форми влади. Розробка та необхідні доповнення конституційного проєкту зайняли певний час, однак 17 червня 1919 р. Конституція Фінляндії була затверджена регентом. У такий спосіб держава була оголошена республікою, побудованою на принципах парламентської демократії [6]. Закріпленню республіканського ладу посприяли проведені 25 червня 1919 р. вибори президента країни, на яких більшість голосів отримав представник ліберально-демократичного блоку Каарло Столберг.

Тож, політична боротьба навколо форми державного правління в Фінляндії була комплексним процесом, що проходив у декілька етапів, кожен з яких мав свої особливості. Так, на першому етапі політичної боротьби, який відбувався у період до громадянської війни, було проголошено відданість ідеї республіки, що було вказано в Декларації Незалежності країни. На другому етапі, завдяки підтримці Німеччини та послабленню республіканських сил у ході громадянської війни, відбулось посилення промонархічних сил, які проголосили Фінляндію королівством. Третій етап відбувся на тлі поразки Німецької імперії в Першій Світовій війні, завдяки піднесенню республіканських сил, які, скориставшись провалом монархічної аргументації, змогли закріпити курс на розбудову Фінляндії як парламентсько-демократичної республіки.

Література

1. To the People of Finland. 1917. December 4. URL: histdoc.net/history/ru/itsjul.htm (дата звернення: 3.11.2022).

2. To the citizens of Finland // The newspaper Helsingin Sanomat. 1918. May 14. URL: histdoc.net/history/hesa_1918-05-14_en.html (дата звернення: 14.11.2022).
3. To the citizens of Finland // The newspaper Helsingin Sanomat. 1918. May 27. URL: histdoc.net/history/hesa_1918-05-27_en.html (дата звернення: 14.11.2022)
4. Ковальов Д. Озерний край у 1918-му: «фінляндський меч» під «німецьким щитом» // Питання німецької історії. Дніпропетровськ: Ліра, 2016. С. 304-319.
5. Юссіла О., Гентіля С., Неваківі Ю. Від Великого Князівства до сучасної держави: Політична історія Фінляндії від 1809 року. Київ: Унісерв, 2002. 407 с.
6. Constitution Act of Finland. 17 July 1919. URL: servat.unibe.ch/icl/fi01000_.html#S001_ (дата звернення: 26.11.2022)

УДК 903. 2`1 (477)

Моргун А. А.

КЕРАМІЧНІ ВИРОБИ ЗРУБНОЇ КУЛЬТУРИ. ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Дослідження керамічних виробів зрубної культури відбувається з початку відкриття даної культури. Вивчення зрубних знахідок представниками різних наук, зокрема археологами, етнографами, керамологами тощо, сформувало певний термінологічний апарат, методологічні підходи, різноманітні традиції тлумачення проявів орнаментальних традицій, які подекуди є діаметрально протилежними один одному.

Перший період аналізу кераміки зрубної культури був датований 1882–1950 рр. Цей період характеризується початком накопичення джерельної бази, зародженням певних дослідницьких напрямів, які повноцінно будуть розвиватися вже в наступних періодах дослідження та вивчення цієї теми.

Перша робота з аналізом керамічного комплексу зрубної культури вийшла під авторством В.О. Городцова, який не тільки виділив нову археологічну культуру, але і висловив певні припущення відносно інтерпретації зображень на знайдений ним глиняній посудині з Дніпровського Лівобережжя: археолог інтерпретував виявлені орнаментальні знаки, як знаки невідомої писемності і вказав, що є ще ряд подібних посудин, відомості про яких варто було б зібрати і обробити [4].

Серед важливих робіт цього періоду досліджень, які були написані на матеріалах археологічних пам'яток східноєвропейських степів доби бронзи, можна однозначно виділити роботи В. Гольмстен.

Дослідниця В. Гольмстен, яка була досвідченою археологинею, що займалась пам'ятками

Уралу та Поволжя у 1941 р. написала статтю «Об элементах орнаментации керамики родового общества Юга СССР» на базі колекції Ермітажу. Науковиця, продовжуючи ідеї В. Городцова, поділила орнаментовані посудини на три види, звертаючи увагу на певні трансформаційні процеси відносно їхньої декорованості. Авторка наголосила на процесі урізноманітнення орнаментування в часи середньої стадії доби бронзи (катакомбна та зрубна культура), а також змогла пов'язати ці зміни з певними історичними процесами, ідеологією та світосприйняттям.

На думку дослідниці, на знайдених археологічних пам'ятках середньої стадії значення орнаментативності простежується найвиразніше, а в подальшому орнамент «втрачає свій сенс і перетворюється в просту прикрасу, а відсутність внутрішнього змісту робить його нестійким і призводить до недбалого його виконання». [1, с. 1-8.].

Більш пізніші тогочасні публікації з 1950 по 1990 рр. вже почали базувались на більш стійких джерелах, адже завдяки активній роботі археологічних експедицій, відбувалось накопичення археологічних матеріалів, і внаслідок цього, почали з'являтися узагальнюючі роботи, які включали в себе ілюстрований матеріал і малюнки посудин зі знаками. Одним з найважливіших підсумків цього періоду стає офіційне виділення і осмислення культур епохи бронзи, в числі яких і зрубна [6, с. 11].

Досягнутий рівень накопичення джерел стосовно зрубної культури знайшов найбільш повне відображення в узагальнюючій роботі О. Кривцової-Гракової «Степное Поволжье и Причерноморье в эпоху поздней бронзы», яку дослідниця написала 1955 р. Важливо зазначити, що у зв'язку з вивченням посудин зі знаками, для цієї дослідниці не залишилися непоміченими присутні в керамічних серіях посудини зі складною орнаментативністю, що виходять за рамки симетричного орнаменту.

Російський археолог О. Формозов, на час публікування своєї статті «Сосуды срубной культуры с загадочными знаками» 1953 р., також, як і В. Гольмстен, не наважився розглянути конкретні орнаментальні композиції [11, с. 182-193]. Дослідник, проаналізувавши зображення на посуді зрубної культури, слідом за В. Городцовим, спробував виокремити ті, які свідчать про зародки писемності. В наступній своїй статті «Материалы к изучению искусства эпохи бронзы юга СССР» 1958 р., вчений спробував осмислити знакові композиції прив'язавши їх до міфологічних сюжетів. Йдеться про фіксацію О.О. Формозовим на двох зрубних посудинах композицій, що відображають мотив змееборства. Останній, як відомо, лежить в основі так званого основного індоєвропейського міфу.

Однак, були і такі дослідники які заперечували факт наявності писемності у племен зрубної культури. Так, наприклад, В. Шилов, у своїй роботі 1975 р. «Очерки по истории древних племен Нижнего Поволжья», аналізуючи матеріали з поховань зрубної культури в курганах Нижнього Поволжя, спробував спростувати факт наявності писемності у зрубній культурі, аргументуючи це

тим, що більш пізні сармати писемності не мали [13, 109 с.]. Такий аргумент поставила під сумнів дослідниця О. Захарова, зазначивши, що «...История знает немало примеров, когда то или иное культурное достижение, возникнув, не получает дальнейшего развития...» [6, с. 11].

Більш впевнений початок другого етапу дослідження керамічних виробів зрубної культури знаменувався появою монографії К. Сальнікова «Очерки древней истории Южного Урала» 1967 р., у якій автор приділяє увагу зрубній культурі, пов'язавши її походження з Нижнім Надволжям. Науковець спромігся виділити локальні особливості кераміки зрубних племен, а саме, виділивши північні райони, де знайдена кераміка була гостро реберною з пом'якшеним ребром або вираженою шийкою та райони Нижнього Надволжя, де кераміка поставала у класичній гострореберній формі і була близькою до біпірамідної. Дослідник також наголошував на поширенні актуальності банкових посудин [10, с. 203-230].

Спираючись на результати власних досліджень та на дослідження О. Формозова та В. Гольмстен, К. Сальніков підтверджує їхню думку про те, що асиметричні малюнки вказують на певне піктографічне значення орнаментациї на посудинах.

Дослідники В.С. Горбунов та Ю.А. Морозов, намагаючись встановити більш точну періодизацію зрубної культури, у своїй роботі «Периодизация срубной культуры Приуралья» 1985 р., описуючи приуральську ранньозрубну кераміку, виділяють значну кількість гострореберних посудин з пишним і різноманітним орнаментом, порівняно з наступними етапами розвитку зрубної культури, і зберігаючим окремі риси полтавкинського часу – відбитки перевитої мотузки та кругові відбитки порожнистої кістки.

У типологічному відношенні похоронний посуд зрубної культури Приуралля, автори поділяють на дві категорії: горщики та банки. Серед банок переважають посудини горизонтальних пропорцій. Самі горщики, археологи поділяють на профільовані, де шийка переходить у роздутий тулуб та слабко профільовані. У становленні зрубної культури дослідники виділяють абашівський, алакульський та черкаскульсько-міжівський компонент [2, с. 109-110].

Третій етап досліджень характеризується комплексними дослідженнями кераміки зрубної культури. У другій половині 1990-х – на поч. 2000-х рр. російська вчена О. Захарова змогла детально проаналізувати складні орнаментальні зображення на кераміці кінця середньої – початку пізньої бронзи (в тому числі зрубної культури). Відносно контексту індоєвропейської міфології, авторка зробила висновок про те, що відображення на досліджуваній кераміці є самобутнім світоглядним сенсом. Дослідниця, у своїй роботі «Сосуды со знаками срубной общности эпохи поздней бронзы», на базі семантичного аналізу, прослідкувала декілька сюжетних ліній в рамках індоєвропейської традиції, а саме: міфологічні сюжети космогонічного типу, циклічні композиції, основний сенс яких визначався в певній, універсальній для архаїчних спільнот, календарній системі та нечисленні знаки-письмена [6, с. 75–97].

У цей період остаточно утвердилася концепція, згідно якої, населення зрубної культури пов'язувалось з індоіранцями. Розглядаючи знаки зрубної культури як писемність, українським археологом В.К. Кульбакою було висловлено припущення про те, що знаки можуть бути основою найдавнішої індоарійської писемності. У своїй роботі «Соматичні культури бронзового віку півдня Східної Європи» автор, провівши аналіз санскритської писемності та знаків, зображених на однієї зі зрубних посудин, дійшов висновку про те, що напис виконано «найдавнішою в мире прасанскритською писемністю» [7, с. 50]. Такі дослідники як В.В. Отрощенко, А.М. Усачук та ін. розглядали знаки зрубних племен, спираючись на писемність і орнамент індоіранців. Так, В. Отрощенко та В. Корпусова в своїй роботі «Свастика в знакових системах доби міді-бронзи в Україні» зазначали, що використання свастики зрубною культурою репрезентує індоіранській етнічній масив [9, с. 13-18]. Також, В.В. Отрощенко та донецькі археологи В.М. Горбов та А. М. Усачук змогли довести, що посудини із зображеннями міфологічних сюжетів, які зустрічаються в похованнях зрубних племен, можуть бути одним з критеріїв поховань жерців [8, с. 94; 21, с. 120-121].

Велике значення у дослідженні кераміки зрубної культури мають роботи В. Горбунова. Кераміку зрубної культури він поділяє на поселенську та похоронну.

Першу за функціональним призначенням автор ділить на кухонну (найчисленнішу), тарну, столову (невеликі горщики та банки), спеціальну (посудини з наскрізними отворами по тулубу та біля дна), ритуальну та виробничу.

Похоронний посуд В. Горбунов диференціює ще на два типи посудин:

- перший тип, тобто, спеціально виготовлений для цих цілей посуд;
- другий тип, тобто, поселенський посуд, які прибрали з господарського побуту. Автор, також, підкреслює генетичну спадкоємність абашевських традицій у зрубній кераміці на ранньому етапі. На думку В. Горбунова, зрубна культура спадкоємиця абашівської, за участю полтавкінських та катакомбних груп [3, с. 77–79].

Археолог В. Циміданов у 2010 р. написав дуже цікаву статтю «Орнаментация керамики срубной культуры: социальный и поло-возрастной аспект», в якій дослідник, проаналізувавши дані щодо орнаментованого посуду з 3165 поховань зрубної культури, зміг перевірити гіпотези про те, що між певними посудинами є взаємозв'язок у соціальному та статеві-віковому аспектах при похованні небіжчиків. Автор дійшов висновку про те, що окремі орнаментальні знаки частіше трапляються на посудинах в могилах людей, які відносилися до певної групи соціального статусу, віку та статі [12, с. 122–127].

У 2021 р. вийшла колективна монографія «Курганна група «Могила Бабакова», під авторством В.О. Забавіна, С.Г. Небрата, М. В. Булика. У монографії дослідники опублікували результати археологічних розкопок курганної групи «Могила Бабакова». У своїй монографії автори

зробили аналіз керамічного посуду зрубної культури. Автори представили свою типологію керамічного комплексу. Знайдений посуд був розділений на класи та відділи, було проаналізовано орнаменталістичні композиції. Цікавим аналізом є той, що у роботі представлено об'єми керамічних посудин, це дозволяє зробити певні висновки щодо використання зазначеної посуду [5, с. 97].

Отже, упродовж вивчення та дослідження зрубної культури, вченими, здебільшого археологами та етнографами, розроблялися певні дослідницькі напрями, які поступово визначили одну з головних спрямованостей аналізування посудин зрубної культури: розшифрування та обґрунтування орнаменталістики, створення типології.

Література

1. Гольмстен В.В. Об элементах орнаментации керамики родового общества юга СССР. Т.1, 1941. С. 1-8.
2. Горбунов В. С., Морозов Ю. А. Периодизация срубной культуры Приуралья. *Срубная культурно-историческая общность*. 1985. С. 109–110
3. Горбунов В.С. Срубная общность Восточной Европы. Уфа: БГПУ, 2006. 192 с.
4. Городцов В.А. Результаты археологических исследований в Бахмутском уезде Екатеринославской губернии 1903г. *Труды XIII Археологического съезда*. М., 1907. Т. I, С. 211-285.
5. [Забавін В.О., Небрат Г.С., Булик М.В. Курганна група «Могила Бабакова»: колективна монографія. Київ: Ліра-К, 2021. 206 с.](#)
6. Захарова Е.Ю. Сосуды со знаками срубной общности эпохи поздней бронзы. Воронеж: ЦЧКИ, 2000. 163 с.
7. Кульбака В., Качур В. Соматичні культи бронзового віку півдня Східної Європи. Маріуполь, 1998. 60 с.
8. Отрощенко В.В. Сюжет перевтілення у знаковій системі племен зрубної спільноти. *Археологический альманах*. 1998. № 7, С. 93–98
9. Отрощенко В.В., Корпусова В.М. Свастика в знакових системах доби міді-бронзи в Україні. *Магістеріум*. Київ : КМ Академія, 2003. Вип. 11. С. 13-18.
10. Сальников К.В. Очерки древней истории Южного Урала. *МИА*. 1967. С. 203–230
11. Формозов А.А. Сосуды срубной культуры с загадочными знаками Вестник древней истории. № 1. 1953. С. 182-193.
12. Цимиданов В. В. Орнаментация керамики срубной культуры: социальный и поло-возрастной аспект. *Археологический альманах*. Донецк : Донбасс, 2010. № 25, С. 120–139.
13. Шилов В.П. Очерки по истории древних племен Нижнего Поволжья. Л., 1975. С. 109.

ІСТОРІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАДАЗОВ'Я У 20-30-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ. П.М ПИНЕВИЧ

Після встановлення радянської влади відбулися зміни в науковій сфері, зокрема в археології. Початок політики індустріалізації дав поштовх для розкопок усього, що заважало будувати нові підприємства. Але попри все це призвело до знищення курганів, які або не встигали досліджувати, або взагалі не досліджували – розкопували землю, а не поховання. Одним з представників археологів 20-30-х років є П.М. Пиневич, який до речі засвідчує про ліквідаційні методи «розкопок» курганів.

Джерельна база дослідження включає у себе звіти Пиневича П.М., а саме: Пиневич П.М. Археологические обследования на Мариупольщине и археологические раскопки 1928 г. Фонды МКМ. № 6935-К [Пиневич 1928, 6935-К], Пиневич П.М. Археологические обследования на Мариупольщине и археологические раскопки 1928 г. НА ІА НАН України. Фонд ВУАК. № 202/26 [Пиневич 1928, 202/26], Пиневич П.М. Отчет об археологических раскопках в Мариупольской округе, произведенных в 1927 г. Фонд ВУАК. № 116/39 [Пиневич 1927, 116/39], Пиневич П.М. Отчет об археологических раскопках в Мариупольской округе, произведенных в 1927 г. Фонды МКМ. № 6937-К [Пиневич 1927, 6937-К] Пиневич П.М. Нефритова сокира-молот з узбережжя р. Гайгулу Маріупольської округи. Антропологія. Т.3. Київ, 1930. С.203-205 [Пиневич 1930, с. 203-205].

Історіографія дослідження. Слід зазначити, що початок історії дослідження бере ще з кінця XVIII століття, у XIX столітті була чисельна кількість археологічних розвідок на території Надазов'я, вже у ХХ столітті почався стрімкий розвиток археології, що призвело до подальших наукових досліджень та праць в цій галузі. Цьому питанню присвячено ряд праць та статей: [Усачук, Колесник 2004, с. 5–29], [Забавін 2012, с. 84-90], [Погоржельський 2021, с. 19-22]. Історія археологічних досліджень Надазов'я у 20-30-х роках ХХ століття детально не вивчалася, є лише окремі праці стосовно певних аспектів археологічних досліджень 20-30-х років ХХ століття на території Надазов'я такі як: Маньковська Р.В. [Маньковська 2009, с. 439], Кучугура Л.І. [Кучугура 2010, с. 3] та [Кучугура 2013, с. 5-8], Усачук А.М. [Усачук 2012, с. 315-324], Забавін В.О. [Забавін 2012, с. 79-81] та [Забавін 2016, с. 24-25].

Управління державних заводів "А" і "Б" розкопувало у 1928 році великий курган з метою побудови на його місці нової електричної станції для потреб заводів і міста. Про проведення розкопок заводууправління не повідомив місцевий музей краєзнавства, на обов'язки яких, в силу постанови уряду, лежить охорона пам'яток давнини і мистецтва. Далі вважаю за потрібним

процитувати Пиневи́ча з приводу «розкопок»: «Прибыв на место, я к своему удивлению увидел, что по огромному курганному полю ползает трактор, выворачивая трёхлемешным плугом целые горы земли. Должен довести до сведения УАН, что раскопку кургана плугом, конечно для хозяйственных надобностей, я видел первый раз и оно своим необычным видом так поразила меня, что первое время я молча стоял на одной не тронутой стороне кургана и с ужасом думал, что останется от остатков древних погребений, если по ним пройдёт вот эта стальная лошадь и глубоко – без пощады врежутся в землю железные плуги, выворачивающие быстро и легко даже сравнительно большие камни. Вот на поверхности мелькнул бок камня... и следующий раз могучий трактор без труда сдвинул огромную плиту... вот... поднял какую-то коричневую массу и я в ней разглядел остатки сгнившей древесины, перемешанных костей и черепков... Для меня было довольно и я попросил руководителя работ прекратить распахку, заявив в то же время протест, как против самой раскопки, так и против её методов. Раскопка временно была приостановлена» [Пиневи́ч 1928, с. 19]. Розкопані 3 кургани, один великий біля самої огорожі заводу і 2 малі в західном напрямку від нього на відстані 36,17 метрів один від одного, за відомостями, отриманими від заводу, кургани являють собою залишок цілого ланцюга курганів, розташованих перш на території заводу знесених при будівництві цехів. Зруйновано було 2 великих, за словами свідків. У них були знайдені різні речі: шаблі, копія, залізні і мідні стріли, стремена та інше. Свідчили що великий курган за межами заводу, він був дещо нижчим двох зірвати, а третій в ланцюзі при прориття котловану, був на чверть відрізаний. Великий курган розташований поруч з мінної виїмкою, причому спуск його на північній стороні опинився зрізаним виїмкою, на південь до Сартанської виїмки від кургану 37 метрів, на схід курган упирався в огорожу заводу і забив стовп на спуску кургану, на захід до технічного депо 105 метрів. Форма кургану куляста з невеликим перехопленням посередині, що надає кургану як би подвійний вигляд: курган на кургані. Висота по схилу 4 м, окружність кургану величезна, але визначити і шляхом обміру було неможливо, так як частини кургану вже були раніше зрізані, частини ж перебували під будовою. На рівні материкової глини, поряд стирчать з під землі вапняними камінням, виявлений кремінний, прекрасної обробки сокиру. І там же через кілька днів кремінний наконечник списа віджимної техніки [Пиневи́ч 1928, с. 21].

Дослідивши розкопки П.М. Пиневи́ча та його звіти, можна зазначити що, через планові роботи, які потрібно було виконувати – працівники, робили не були зацікавлені у виконанні розкопок, а робили все, щоб якомога скоріше закінчити свою працю. Таким чином, частина курганів, які мали нові знахідки, культурне збагачення та матеріали для подальших досліджень – були знищені, а планові роботи проведені.

Література

1. Забавін В.О. Історія досліджень поховальних пам'яток зрубної культури Надазов'я. Вісник Маріупольського Державного Університету. Маріуполь, 2012. С.84-93.
2. Забавін В.О. Пам'ятки зрубної культури Надазов'я в дослідженнях новобудовних експедицій. Вісник Маріупольського Державного Університету. Маріуполь, 2016. С.24-25.
3. Забавін В.О. Памятники срубной культуры Северного Приазовья в исследованиях конца 20-х – начала 30-х гг. XX ст. Українська державність: історія і сучасність: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених. Маріуполь, 2012. С.79-81.
4. Кучугура Л.І. История археологической коллекции Мариупольского краеведческого музея. Собиратели. Исследователи (с дополнениями 2006 г. и 2013 г.). Маріуполь, 2013. С. 5-8.
5. Кучугура Л.І. Каменные статуи Северного Приазовья и их назначение. Маріуполь, 2010. С. 3.
6. Маньковська Р. В. Макаренко Микола Омелянович. Енциклопедія історії України. Т.6. Київ, 2009. С. 439.
7. Пиневич П.М. Археологические обследования на Мариупольщине и археологические раскопки 1928 г. Фонды МКМ. № 6935-К.
8. Пиневич П.М. Археологические обследования на Мариупольщине и археологические раскопки 1928 г. НА ІА НАН України. Фонд ВУАК. № 202/26.
9. Пиневич П.М. Нефритова сокира-молот з узбережжя р. Гайгулу Маріупольської округи. Антропологія. Т.3. Київ, 1930. С.203-205.
10. Пиневич П.М. Отчет об археологических раскопках в Мариупольской округе, произведенных в 1927 г. Фонд ВУАК. № 116/39.
11. Пиневич П.М. Отчет об археологических раскопках в Мариупольской округе, произведенных в 1927 г. Фонды МКМ. № 6937-К.
12. Погоржельський Б.А. Історія археологічних досліджень Надазов'я наприкінці XVIII – XIX ст. Збірник тез доповідей студентів історичного факультету. Маріуполь, 2021. С. 19-22.
13. Усачук А.М. К истории отечественной археологии: альбом рисунков Н. Е. Макаренко из фондов донецкого краеведческого музея. Київ, 2012. С. 315-324.
14. Усачук А.М., Колесник О.В. Очерк истории изучения курганов Донбасса в XVIII-XIX веках. Літопис Донбасу № 12. Донецьк, 2004. С. 5-29.

СЕКЦІЯ:
**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА СВІТОВОГО
ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ»**

УДК 323 (043)

Добра М. В.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ» У РОБОТАХ МАНСУРА ОЛСОНА

На внутрішню і зовнішню діяльність будь якої держави впливають групи за інтересами, добровільні організації, які об'єдналися задля реалізації спільної мети. Групи інтересів є важливим елементом політичної системи розвинених демократичних країн світу, саме їх взаємодія, конкуренція за вплив на центри прийняття політичних рішень щодо перерозподілу ресурсів складають невід'ємний елемент політичного процесу. Налагодження дієвих механізмів комунікації груп інтересів з владою виступає одним з основних завдань при розбудові дійсно демократичної держави з високим ступенем розвитку громадянського суспільства.

Дослідження «груп інтересів» та їх ролі в політичній системі бере початок в 20-х роках ХХ століття і пов'язано з іменами американських дослідників Артуром Бентлі та Девідом Труменом, у роботах яких було обґрунтовано засади теорії груп інтересів, що стали фундаментом для подальших досліджень з цієї тематики, зокрема в працях М. Олсона.

Американський економіст і соціолог Мансур Олсон у своїй роботі «Логіка колективних дій» закладає основи теорії суспільних благ, дає визначення сутності поняття «лобіювання», а також роздумує про створення держави, політичних партій і профспілок. Олсон є прихильником функціонального підходу до визначення витоків груп інтересів, згідно з яким завдяки функціям, які вони виконують, групи й асоціації різних типів і розмірів можуть успішно діяти. Відповідно до цього підходу в примітивному суспільстві переважали малі групи, тому що вони найбільше підходили для виконання функцій, які необхідні для задоволення потреб цього суспільства. В сучасному суспільстві, навпаки, переважають більші асоціації, тому що тільки вони можуть виконувати певні необхідні функції [5].

Теорія М. Олсона в цілому зосереджена на доказі переважання індивідуального інтересу над всіма іншими інтересами, що відсуває на другий план політичну активність груп [3].

М. Олсон визначає, що будь-яка група інтересів (державна, профспілки, фермерські організації, корпорації тощо) як організація, «метою якої є просування інтересів їх членів», покликана реалізувати фундаментальну функцію – «забезпечення суспільними (колективними) благами» своїх членів. На думку автора, здатність групи до здобуття колективного блага

перебуває в залежності від її розміру. Це пов'язано із такими особливими якостями колективного блага як неподільність та неможливість виключення зі споживання. Інакше кажучи, «ті, хто не купує або не платить за суспільне благо не можуть бути позбавленими його споживання, як це характерно для неколективних благ» [1, С. 19].

Дослідник також спростовує положення концепції Бентлі-Трумена про «злиття» індивідуального та колективного інтересу. Він виокремлює індивіда і, перш за все, лідера групи у самостійний, впливовий суб'єкт політики. Розглядаючи ситуацію звільнення керівництва великої групи (корпорації), членами групи (акціонерами), він вказує, що навіть за наявності зловживань з боку керівництва, акціонери, як правило, не користуються законним правом їх відсторонення, оскільки «у великих корпораціях із тисячами акціонерів будь-яка спроба звичайного акціонера змінити керівництво буде, скоріше за все, безуспішною; і навіть якщо зацікавлена особа досягне свого, більша частина виграшу у формі більших дивідендів і підвищення ціни акцій буде отримано іншими акціонерами» [1, С. 20].

Також дослідник зазначає, що групи за інтересами шкідливі для економічного росту, повної зайнятості, послідовного керування, рівних можливостей і соціальної мобільності. Є багато прихильників заборони діяльності груп тиску, до яких відноситься й М. Олсон, і багато людей, що вважають цю діяльність винятково корисною для будь-якого суспільства

Роботи М. Олсона цікаві тим, що наше суспільство неоднорідне, і його поляризація робить настільки різними політичні інтереси складових його соціальних груп, що при аналізі електорального поведіння наперед виходить необхідність усвідомлення й дослідження мотиваційної сфери участі у виборах тих або інших груп, можливість прогнозування їхньої виборчої поведінки [4].

Олсон стверджує, що особи повинні бути змушені діяти спільно, бути змушені співпрацювати, тому що, якщо вклад від групової діяльності для тих, хто не зробив певного внеску в групову діяльність, отримує стільки, скільки і активний учасник групи, але він нічого не робив [5, С. 3].

Мансур Олсон також здійснив свій внесок в розробку основних мотивів участі індивідів у рухах груп інтересів:

- ідеологічні (він як і більшість соціологів та економістів вважає, що ідеологічних мотивів недостатньо для того, щоб люди об'єднувались в організації);
- отримання «суспільного блага» (одні й ті ж блага можуть бути спільними для деяких членів одного руху і приватними для членів іншого, бо одні індивіди можуть допускатися до споживання цих благ, а інші – ні); -

- персональні мотиви (самоповага, можливість кар'єрного росту, матеріальна зацікавленість, підвищення соціального статусу, отримання поваги зі сторони інших та інші соціальні та психологічні мотиви);

- «схильність до об'єднання» (люди володіють інстинктом до «збирання в стада і боротьбі з іншими стадами»)

- втрата основних функцій первинними соціальними інститутами [5, С. 4] .

Таким чином, Мансур Олсон здійснив значний вплив на розвиток теорії груп інтересів. Дослідник зробив дуже революційний на той час висновок про те, що «у членів «малих» груп виявляється непропорційно велика організаційна влада для здійснення колективних дій», переносить акцент в цій теорії з групового на індивідуальний рівень, зазначаючи, що в групи вступають тільки для задоволення вузьких особистих потреб.

Література

1. Гнатенко Н. Г. Дисертація: Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики. 2017. С.19–20. URL: http://idpnan.org.ua/files/gnatenko-n.g.-grupi-interesiv-u-verhovniy-radi-ukrayini-_sutnist-i-rol-u-formuvanni-derjavnoyi-politiki_-_d_.pdf (дата звернення: 21.10.2022).
2. Єремєєва І. А. Теорії групових інтересів в політичній науці. Спецпроект: аналіз наукових досліджень. 2013. URL: http://www.confcontact.com/2013-specproekt/po1_ermeeva.htm (дата звернення: 22.10.2022).
3. Мокра Л. М. Олсон про створення груп за інтересами. Науковий вісник УжНУ Політологія. Соціологія. Філософія. 2009. Вип.12 С. 1. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/10260/1/%D0%9C.%20%D0%9E%D0%9B%D0%A1%D0%9E%D0%9D%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%20%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%9F%20%D0%97%D0%90%20%D0%86%D0%9D%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%A1%D0%90%D0%9C%D0%98.pdf> (дата звернення: 24.12.2022).
4. Мокра Л. З'ясування сутності груп інтересів у політичному вимірі. 2010. Науковий вісник УжНУ Політологія. Соціологія. Філософія Вип. 15. С. 38. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7948/1/%d0%97%e2%80%99%d0%af%d0%a1%d0%a3%d0%92%d0%90%d0%9d%d0%9d%d0%af%20%d0%a1%d0%a3%d0%a2%d0%9d%d0%9e%d0%a1%d0%a2%d0%86%20%d0%93%d0%a0%d0%a3%d0%9f%20%d0%86%d0%9d%d0%a2%d0%95%d0%a0%d0%95%d0%a1%d0%86%d0%92.pdf> (дата звернення: 23.12.2022)
5. Черкашина Т. О. Теорія колективної дії М. Олсона як інструмент аналізу сучасних суспільних рухів. 2012. С. 3–4 URL:

<http://ekhsuir.kspu.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/5333/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D1%96%D1%97%20%D0%9C.%D0%9E%D0%BB%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0%20%D1%8F%D0%BA%20%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D1%83%20%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%80%D1%83%D1%85%D1%96%D0%B2%20%28%D0%9A%D0%B8%D0%B2%29.pdf?sequence=1> (дата звернення: 24.12.2022).

УДК 327 (043)

Єржакова В. В.

УКРАЇНСЬКИЙ ВЕКТОР ШВЕЙЦАРСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ

Через два століття після прийняття принципу вічного нейтралітету, зовнішня політика Швейцарії трансформується під впливом сучасних факторів, головними з яких є глобалізація та безпековий фактор. Сьогодні актуальним викликом для міжнародної спільноти виступає українсько-російська війна.

Швейцарія з самого початку конфлікту у 2014 року віддана мирному врегулюванню конфлікту на сході України. Проте у лютому 2022 року з початком повномасштабного наступу росії ситуація погіршилася, що потребувало негайного реагування з боку інших держав. Нейтральний статус Швейцарії не заважає їй відстоювати свої цінності у відповідь міжнародні події. Російська військова агресивна війна має незліченні далекосяжні наслідки для регіону, Європи та всього світу [1].

Шлях до відновлення України лежить через широкий політичний та дипломатичний процес. Через розуміння цього фактору Швейцарія та Україна розпочали процес обговорення питань реконструкції та розвитку України, а також на вкладі міжнародних партнерів під час конференції у Лугано (URC2022) у липні цього року. Швейцарія та Україна, за підтримки міжнародних партнерів, закрили політичну частину URC2022, подав Луганську декларацію. Документ забезпечує основу для політичного процесу відновлення України та встановлює Луганські принципи як спільні орієнтири на майбутнє. У конференції, яка започаткувала політичний процес реконструкції, взяли участь 58 міжнародних делегацій. Програма включала окремі робочі обговорення вимог реконструкції у сферах економіки, соціальної сфери, цифровізації,

інфраструктури та захисту навколишнього середовища [2].

Швейцарія підтримує Україну на міжнародній арені. У квітні Президент Швейцарської Конфедерації Ігнаціо Кассіс на щорічній зустрічі міністрів закордонних справ п'яти німецькомовних країн у Ліхтенштейні підіймав питання української кризи. Їхні обговорення були зосереджені на поточній ситуації в Україні та її геополітичних наслідках, а також на гуманітарній кризі, спричиненій нападом росії на Україну. П'ять німецькомовних міністрів закордонних справ спільно закликали росію негайно припинити будь-яке застосування сили в Україні та беззастережно вивести свої війська [3].

Швейцарія засудила так звані «референдуми», які відбулись у вересні на частково окупованих українських територіях «за приєднання до російської федерації», наголошуючи на їхній незаконності за міжнародним правом, та вважаючи це порушенням суверенітету України з боку росії, тому результати жодного з цих фіктивних референдумів не були визнані Федеральною радою [4].

20 жовтня 2022 р. президент Швейцарії І.Кассіс прибув до України з візитом, щоб з перших рук отримати уявлення про ситуацію та гуманітарні потреби на місцях. Під час візиту І. Кассіс провів переговори з В. Зеленським, обговорив з українськими співорганізаторами конференції з відновлення України у Лугано влітку цього року, як після війни може бути реалізована та розширена політика відновлення держави [5].

Важливим внеском підтримки України стало підтримання Швейцарією всіх пакетів санкцій з боку ЄС проти росії і, таким чином, посилення їхньої дії. Таким чином, країна відповідає на серйозні порушення міжнародного права, за які несуть відповідальність ці особи. Введення санкцій проводиться на підставі Федеральної конституції (ст. 184, пункт 3 та ст.185) Федеральна рада може вживати відповідних заходів для захисту інтересів країни або зовнішньої безпеки, незалежності та нейтралітету Швейцарії [6].

Також Швейцарія швидко зреагувала на війну в Україні гуманітарною допомогою. Пакети гуманітарної допомоги Швейцарії загалом включають три складові: відправлення гуманітарної допомоги, розгортання фахівців Швейцарського підрозділу гуманітарної допомоги і надання фінансової підтримки гуманітарним організаціям. З початку широкомасштабної агресії у лютому Швейцарія відправила в Україну понад 680 тон гуманітарної допомоги та 4750 тонн продовольства. Швейцарська гуманітарна допомога в Україні відповідає нагальним потребам населення, наразі приділяючи особливу увагу питанням продовольчої безпеки, захисту жертв та їх прав, охорони здоров'я, водопостачання та санітарії.

На засіданні 2 листопада 2022 року Федеральна рада прийняла план дій щодо пом'якшення наслідків зими для жителів України. Швейцарія надає допомогу у розмірі 100 млн. швейцарських франків, зокрема, на проекти з фінансування термінової реабілітації енергетичної інфраструктури

України. У рамках міжнародної взаємодії Швейцарія надає Міжнародному комітету Червоного Хреста в Україні півмільйона швейцарських франків, а ООН — чверть мільйона [7].

У контексті українсько-російської війни федеральна рада вважає, що політика нейтралітету, як вона визначена та здійснюється після доповіді про нейтралітет від 29 листопада 1993 року, залишиться чинною. Рішення Федеральної ради, ухвалені з початку конфлікту в Україні, такі як запровадження санкцій ЄС проти росії, сумісні з політикою нейтралітету Швейцарії. Ця політика надає уряду достатній простір для маневру, щоб реагувати на події, що відбуваються на європейському континенті від початку конфлікту. Нинішня практика дає Федеральній раді достатню свободу дій для прийняття ефективних рішень про нейтралітет в окремих випадках з урахуванням глобальної ситуації [8].

Таким чином, Швейцарія продовжує підтримувати Україну в її зусиллях щодо розв'язання конфлікту та реформування держави, і нині активно використовує інструменти впливу для надання необхідної допомоги у рамках політики нейтралітету. Протягом року Швейцарія надавала свою підтримку Україні в політичній, економічній та гуманітарній сферах.

Безпрецедентний військовий напад росії на суверенну європейську країну став вирішальним чинником у вирішенні Федеральної ради змінити свою колишню позицію щодо санкцій. Федеральна рада хоче зберегти нейтралітет як інструмент швейцарської зовнішньої та безпекової політики. При цьому вона прагне забезпечити безпеку, незалежність та процвітання, працюючи над мирним міжнародним порядком, що ґрунтується на міжнародному праві, правах людини та демократії. Федеральна рада засуджує це серйозне порушення територіальної цілісності та суверенітету України.

Література

1. Eastern Ukraine: Federal Council condemns Russian action in violation of international law. URL: <https://www.admin.ch/gov/en/start/documentation/media-releases.msg-id-87316.html> (дата звернення 28.11.2022);
2. Outcome Document of the Ukraine Recovery Conference URC2022 “Lugano Declaration”. URL: <https://www.urc2022.com/> (дата звернення 27.11.2022);
3. German-speaking foreign ministers address joint appeal to Russia. URL: <https://www.admin.ch/gov/en/start/documentation/media-releases.msg-id-87948.html> (дата звернення 27.11.2022);
4. Switzerland condemns sham referendums in parts of Ukraine. URL: <https://www.admin.ch/gov/en/start/documentation/media-releases.msg-id-90475.html> (дата звернення 27.11.2022);
5. President Cassis meets President Zelenskyy and discusses Ukraine recovery. URL: <https://www.admin.ch/gov/en/start/documentation/media-releases.msg-id-90802.html> (дата

звернення 26.11.2022);

6. Ukraine: Switzerland adopts EU's eighth package of sanctions. URL: <https://www.admin.ch/gov/en/start/documentation/media-releases.msg-id-91875.html> (дата звернення 27.11.2022);
7. Switzerland sends humanitarian aid to Ukrainian population URL: <https://www.admin.ch/gov/en/start/documentation/media-releases.msg-id-87418.html> (дата звернення 30.11.2022);
8. Federal Council holds discussion on neutrality. URL: <https://www.admin.ch/gov/en/start/documentation/media-releases.msg-id-90264.html> (дата звернення 29.11.2022).

УДК 327.8 (043)

Зименко Д.В.

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Українсько-польські відносини – двосторонні відносини між Україною та Республікою Польща у сфері міжнародної політики, економіки, освіти, науки та культури. Відносини між двома країнами зародилися в далекому минулому, але певного політичного значення вони набули 2 грудня 1991 року, коли Республіка Польща першою у світі офіційно визнала незалежність України. Пізніше, вже 8 січня 1992 року, дві країни встановили офіційні дипломатичні відносини.

З 1999 року по сьогодні стратегічне партнерство між Республікою Польща та Україною розвивається в національних інтересах обох країн. Для нашої держави Польща є важливим союзником в міжнародних організаціях та регіональних асоціаціях. Як член Європейського Союзу та НАТО, Польща послідовно підтримує європейську інтеграцію та євроатлантичні прагнення України, постійно наголошуючи на необхідності політики «відкритих дверей» по відношенню до нових держав-членів, є одним з найбільших контрибуторів СММ ОБСЄ в Україні. Наша держава та Польща активно співпрацюють у таких питаннях, як енергетична безпека та диверсифікація джерел енергопостачання, кібербезпека, військові технології та оборонна промисловість. Обсяг двосторонньої торгівлі демонструє позитивну динаміку зростання [1].

Сьогодні співпраця між Україною та Польщею може стати одним із найефективніших засобів збереження безпеки та миру на європейському континенті з точки зору визначення резервів і ресурсів спільного розвитку двох країн, в облаштуванні світового устрою та пошуку гідного їх місця в об'єднаній Європі.

Понад два десятиліття співпраці показали, що військово-політичне співробітництво між

Україною та Республікою Польща відображає геополітичні аспекти двосторонніх відносин і є особливо важливим для перспектив реалізації засад українсько-польського стратегічного партнерства в контексті безпеки і оборони. На сучасному етапі військових, військово-політичних відносин між двома державами, урядовими структурами сформовано багато ефективних механізмів і форм співпраці, частими є контакти у військовій сфері, які, однак, потребують подальшого поглиблення [2].

Сьогодні, ми бачимо, що війна Російської Федерації проти України, а саме повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, ще більше консолідувала представників усіх політичних партій та сил Польської держави та польського суспільства на всебічну підтримку України.

Польський уряд наголошує, що напад на суверенну, мирну і демократичну державу суперечить основним принципам цивілізації і нагадує найскладніші фрагменти історії ХХ століття, це є порушенням основоположних принципів міжнародного права, скоєне з повним умислом. Варшава послідовно засуджує незаконну анексію Криму і найрішучіше засуджує безпрецедентний військовий напад на Україну.

Під час російського масштабного нападу на Україну 24 лютого 2022 року, громадяни Польщі вийшли на численні протести проти варварського російського вторгнення на територію України, а також Польща прийняла на себе більшу частину українських біженців і по сьогодні постачає гуманітарну допомогу до нашої країни. Польська держава передала Україні гаубиці Krab, і чисельні танки радянського зразка та польської модифікації PT-91 Twardy, а також протитанкову зброю, боєприпаси та амуніцію для українських військових. Тобто ми бачимо, що Республіка Польща надає значну підтримку в такий скрутний час для нашої країни, як в політичному, так і в гуманітарному та воєнному плані.

На міжнародній арені Республіка Польща стверджує, що міжнародне співтовариство має посилити тиск на Російську Федерацію, щоб негайно припинити війну проти України та відновити територіальну цілісність нашої країни в міжнародно-визнаних кордонах, тобто невідкладно припинити використання Росією масового застосування сили проти суверенної європейської держави та беззастережного виведення всіх її сил і військової техніки з усієї території України, а не лише з Криму – півострова, який після незаконної анексії використаний Російською Федерацією для варварської збройної агресії проти решти України. У зв'язку з цим Варшава дуже активно підтримує Україну на міжнародній арені, використовуючи наявні двосторонні та багатосторонні інструменти впливу. Під час двосторонніх зустрічей уряд польської держави у рамках ЄС і НАТО, міжнародних організацій постійно наголошує на необхідності посилення санкцій проти Російської Федерації, а також на наданні нашій державі військової, фінансової та гуманітарної допомоги [1].

На даний час Польща є головним серед країн-членів ЄС прибічників членства України в

Європейському Союзу. Таким чином, співробітництво України та Республіки Польща як на двосторонній, так і на багатосторонній основах дає позитивні результати. Україна і Польща вдало реалізують ті можливості, що відкриває перед ними стратегічне партнерство в оборонно-безпековій сфері, використовуючи їх не лише в контексті двосторонніх контактів з питань безпеки, а й пріоритетів геополітичної взаємодії і співпраці з НАТО та ЄС. Також, в контексті війни Польща продовжує виступати активним адвокатом інтересів України на світовій арені.

Література

1. Політичні відносини між Україною та Польщею. URL: <http://surl.li/eerdc> (дата звернення: 26.12.2022)
2. Безпеко-оборонний вектор співпраці України і Польщі в європейсько-атлантичному контексті. URL: <http://surl.li/eercx> (дата звернення: 26.12.2022)
3. Останні новини світу BBC. URL: <https://www.bbc.com/> (дата звернення: 26.12.2022).

УДК 329 (043)

Злидар М.Р.

ПРАВИ ПАРТІЙ ФРАНЦІЇ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ

Історія поділу на «правих» і «лівих» бере початок з Французької революції 1789 р., коли на засіданнях Національної асамблеї праворуч від спікера розташувались консерватори, які виступали за збереження монархії, а ліворуч - радикали, котрі обстоювали ідеї загальної рівності, помірковані ж займали місця в центрі залу. Після цього правими стали називати послідовників збереження існуючого ладу, а лівими - прихильників радикальних змін. Для правих є характерним: дотримання права приватної власності; впевненість у існуванні суспільної нерівності (за становою, класовою, майновою ознакою); прагнення мінімізувати державне втручання у економіку; відстоювання традиційних моральних та суспільних цінностей (шлюб, сім'я, релігія); обережне відношення до будь-яких змін у суспільному та політичному житті та повне несприйняття революційних змін; етатизм (впевненість у особливих правах та ролі держави). За своїм державним устроєм сучасна Франція є республікою. З 1958 р. країна живе в умовах П'ятої Республіки, особливістю якої є концентрація значної політичної влади в руках Президента. Разом з тим вища законодавча влада належить двопалатному парламенті. Парламент складається з двох палат – Національної Асамблеї та Сенату, причому для прийняття закону обов'язковою є згода обох палат. Вибори до Національної Асамблеї є прямими та загальними, здійснюються за мажоритарною системою зі строком мандату 5 років. У виборах до Національної Асамблеї і до місцевих органів влади значну роль відіграють політичні партії (а саме з вище перерахованих).

Саме вони представляють інтереси різноманітних груп населення, забезпечують просування їхніх вимог на виборах у вигляді партійних програм і платформ, формують більшість і пропонують кандидатів на посаду Голови Національної Асамблеї, готують і просувають необхідні для виборців законопроекти.

На даний момент у Франції діє понад 40 політичних партій, хоча в країні досі немає спеціального законодавства щодо них. Умовно їх можна розділити на "праві" та "ліві" залежно від поглядів. Найбільш успішні представники правих поглядів у Франції є :

- Національне об'єднання (Front National, FN) — існує з 1972 року ультраправа націоналістична партія, апелює до євроскептицизму;
- Патріоти (Les Patriotes) — політична партія, створена Флоріаном Філіппо у 2017 році;
- Національний республіканський рух (Mouvement National Républicain) — відколовся у 1999 році від Національного фронту;
- Комітет Жанни — політична партія, створена Жан-Марі Ле Пенем, після його виходу з Національного фронту;
- Республіканці (Les Républicains) — основна консервативна партія, створена у 2002 році під назвою «Союз за народний рух» як правонаступниця голлістського «Об'єднання на підтримку республіки» та отримала нинішнє найменування у 2015 році;
- Рух за Францію (Mouvement pour la France) — правоконсервативна голлістська партія;
- Солідарна республіка (République solidaire) — правоцентристська голлістська партія;
- «Вставай, республіка» — соціал-консервативна голлістська партія, виникла у 2008 році.
- Об'єднання за Францію і європейську незалежність (Rassemblement pour la France et l'indépendance de l'europe) — євроскептична голлістська партія з 1999 року.

Серед правих до основних партій Франції можна віднести Національний фронт. З 2011 року ним керує Марін ле Пен. Ідеологічні погляди лідерів цілком можна назвати ультраправими. У їхній основній програмі згадуються такі положення: повне обмеження потоку мігрантів із колишніх колоніальних країн, а також закінчення програм возз'єднання сімей для них; повернення до традиційних для країни цінностей: стару культуру, заборону абортів; допомога малому та середньому бізнесу, а також заохочення французьких виробників за допомогою зниження доходів; повернення смертної кари, підвищення покарання рецидивістів і зниження віку кримінальної відповідальності; відмова від антиросійських санкцій. Така позиція має, зрештою, на меті відсторонення французів як нації від усякого зовнішнього щодо етносу впливу і державної підтримки самого лише власне національного, французького. На даний момент Національний фронт переживає кризу, яка може призвести до розпаду партії.

Показовою в плані досліджуваної тенденції є еволюція Партії UMP (Спілки за народний рух), що не має такої крайньої ідеології, ані такої структурованої позиції, як в описаній вище. Голлісти,

які становлять, власне, кістяк Спілки, завжди намагалися представити себе як об'єднуючу силу для всього французького народу на чолі з авторитетним головою, котрий здатен визначити таку політику, яка всіх би влаштовувала і здобула б всенародну підтримку. Будучи захисником національної незалежності, відстоюючи велич Французької республіки і сильної політики авторитетного лідера, голлістський рух зосереджувався на економічній політиці, яка передбачала б деяке втручання держави в економічні справи разом зі збереженням неолібералізму. "Спілка" мала також свою окрему позицію, відмінну від інших партій, стосовно першочерговості заходів соціальної політики.

Правоцентристська партія Франції, що вже довгий час є основною консервативною партією країни. Її лідером зараз є Лоран Вок'є, хоча довгий час ним був один із президентів - Ніколя Саркозі. Раніше вона називалася Спілка за народний рух, але перейменувалася та змінила статут у 2015 році. Найвидатнішими її діячами були Шарль де Голль та Жак Ширак. Її основні ідеологічні моменти дотримуються, крім консерватизму, також політики Шарля де Голля, лібералізму в економіці та християнській демократії. Члени партії вважають, що існує лише 8 найважливіших цінностей, які мають бути даровані кожній людині. Ними є свобода, справедливість, розвиток, нагороди, авторитет, праця, відповідальність і право жити у світській державі.

Висновок : Праві партії відіграють суттєву роль в політичному житті Франції, вони є провідниками традиційних цінностей старої Європи, а також християнських цінностей, але вони використовують, популіську стратегію на виборах для завоювання більше мандатів в Національну Асамблею.

Література

1. Грицина Орест : Місце і роль партій у політичній системі Франції. Київ: 2018. 18 с.
2. Лук'янюк В. Велика Французька Революція. Київ : 2017 . 4 ст.
3. Політичні партії Франції URL: https://www.wiki.uk-ua.nina.az/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96_%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%97_%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97.html#%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%97_%D0%B7_%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97 (Дата звернення 22.11.2022)
4. Політичні партії та партійні системи : поняття, функції і види URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17527/> (Дата звернення 22.11.2022)

УДК 327 (043)

Лучакова Є. А.

ПРИЧИНИ ПІДТРИМКИ ТА КРИТИКИ ПОСТАЧАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНІ СЕРЕД КОНГРЕСМЕНІВ США

Починаючи з 2014 року, американо-українські відносини є об'єктом уваги багатьох дослідників. Роль дипломатичних зв'язків актуалізувалася після повномасштабного вторгнення росії в Україну, оскільки Сполучені Штати Америки є основним постачальником матеріальної, дипломатичної та військової допомоги Україні.

Військова допомога є однією з найважливіших ініціатив з боку американської влади, основним локомотивом котрих є Президент США Джоозеф Байден. Проте наповнення та швидкість постачання пакетів військового призначення залежить не тільки від виконавчої гілки влади, але і від Конгресу - двопалатного парламенту США. Якщо одноосібні рішення Президента приймаються швидко, але виконуються поступово, то конгресменам загалом складно проголосувати за будь-які пакети допомоги - думки політиків дуже поляризовані.

Відповідно до вищезазначеного, мета дослідження сформульована наступним чином: визначити, від чого залежить позиція політиків Конгресу стосовно військової допомоги Україні та які наслідки розколу в цьому питанні.

Автор висуває гіпотезу, згідно з якою ставлення до постачання військової допомоги українській владі залежить не від партійного походження, а від великого спектру причин, в той час як розділ демократів і республіканців суто за критерієм «проукраїнські/проросійські» є спрощенням, котре викривляє політичну реальність.

Демократи та республіканці у Конгресі голосують не лише з ідеологічних міркувань. Кожен з них пов'язаний із групами впливу, що переслідують власні інтереси, котрі не обмежуються протистоянням України проти рф. Це означає, що ми повинні позбавитись однозначних аналогій на кшталт: «демократи - за перемогу України, республіканці - представники російських інтересів».

Тим не менш, якщо подивитись на голосування у парламенті стосовно надання військової допомоги Україні, більшу частину голосів віддають саме демократи. Наприклад, під час голосування у Палаті представників за пакет на 40 млрд. доларів всі демократи віддали свої голоси «за», а серед республіканців 57 проголосували «проти» [9]. Тому, говорячи про критику військової допомоги, ми маємо сфокусуватись на республіканцях. Їх риторика є наслідком групи причин, котрі «червоні» не можуть ігнорувати через опозиційний характер діяльності [1].

Перш за все, мова йде про внутрішньополітичну боротьбу: після проміжних виборів у Конгрес (згідно з якими 222 з 435 місць у Палаті представників зайняли республіканці і більшість у Сенаті зберегли демократи [9]) республіканці готуються до президентських виборів 2024 року, що спонукає їх прислуховуватись до настроїв консервативного електорату. З цієї причини політики наголошують на прозорості, підзвітності надання грошей Україні, критикують та

блокують законопроекти демократів [8]. Це відповідає політичному порядку денному, оскільки соціопитування показують: серед республіканського електорату значно нижчі показники підтримки України, аніж серед респондентів та електорату демократів [4].

В цю ж категорію причин можна зарахувати опозиційність суто до Дж. Байдена, котрий зміг легітимізувати результати виборів після штурму Капітолію. Для підриву його рейтингів на майбутніх виборах 2024 роках та розчищення дороги для Д. Трампа частина республіканців висуває неоднозначні заяви, пов'язані з некомпетентністю президента та помилковістю політики.

Журналісти та деякі дослідники умовно поділяють Республіканську партію на три табори: ультраправих, трампістів та неорейганістів. Ультраправі займають радикальну позицію та просувають політику ізоляціонізму, патріархальні цінності й виключність білих американців. Трампісти гальмують військову допомогу Україні та пропонують домовлятися з В. Путіним, а зброю залишити собі. Неорейганісти наполягають на посиленні допомоги Україні, гегемонії США та в цілому поверненні політики Рональда Рейгана [9]. Згідно з таким розподілом можна стверджувати, що принаймні табір «трампістів» просуває російські інтереси заради повернення до влади та матеріальних винагород.

Якщо ж відмежуватись від розподілу правих орієнтацій у Республіканській партії, то ми пригадаємо, що ідеологія партії в цілому зосереджена на внутрішній політиці та консервативному електораті, котрий лояльно ставиться до російської політики, оскільки вони бачать немало спільного з росіянами. Це є ідеальним міксом для ізоляціоністів, котрі хочуть піти на контакт з росією (не в останню чергу щоб вона не стала сателітом КНР), задовольнити виборців та прийти до влади. Як наслідок, світова спільнота чує радикальні заяви на кшталт «Ні пенні Україні» [10].

Як було зазначено вище, спрощення веде до спотворення реальності, а тому хибно сприймати республіканців суто як противників військової допомоги Україні. Серед республіканців є значна кількість політиків, котрі мають відношення до військово-промислового комплексу (ВПК) та зацікавлені в оборонних замовленнях та випробуваннях американської зброї і систем ППО «в дії». Через це є республіканці, що в публічному просторі привертають увагу вимогами включення у військові пакети нового військового обладнання та збільшення допомоги [7],[6].

Не вся Республіканська партія поділяє тезу про необхідність згортання зовнішньої політики та переключення суто на внутрішні проблеми. Є групи впливу, що виступають за ослаблення росії, що можливо лише за умови постачання зброї Україні, проте не до такого рівня, щоб росія стала сировинним придатком Китаю, а тому вони йдуть на поступки з часом і підтримують Україну в її боротьбі.

Ми вказували в якості причини критики військової допомоги України з точки зору республіканців, проте демократи також беруть участь в передвиборчій гонці, а тому дотримуються генеральної лінії Демократичної партії та практично одностайно голосують за потрібні

законопроекти. Це закономірно, адже серед «синього» електорату в цілому високий відсоток підтримки України та надання нам військової допомоги. Також не можна виключати суто економічний інтерес, адже передача Україні військового обладнання проходить демократичний Сенат, виконавчі органи на чолі з Дж. Байденом, а отже вони мають доступ до розподілу коштів.

Демократи, підсилюючи позиції України у військовому плані, мають неабиякі аргументи для пояснення внутрішньої політики у США, адже інфляція, збільшення ціни на нафту, комунальні послуги були спричинені саме російською агресією. Лише перемога України в бою дозволить зробити з росії договороспроможного гравця, котрий перестане порушувати геополітичний порядок та територіальну цілісність країн-сусідів [2].

Нарешті, демократи мають на меті підсилити позиції США на світовій арені та залишатись «світовим поліцейським», для чого необхідно підтримувати демократії, що розвиваються, та мати союзників у всіх регіонах планети. Не в останню чергу для того, щоб консолідувати сили проти авторитарних режимів та не дозволити їм укріпитись військово, матеріально, ідеологічно. Ця стратегія доволі реалістична з огляду на посилення зв'язків між росією, Китаєм, Іраном та деяких близькосхідних монархій [3],[5].

Діяльність конгресменів з обох партій має велику кількість причинно-наслідкових зв'язків. Вони доводять, що республіканці й демократи мають не стільки ідеологічну вірність своїм партійним програмам, скільки матеріалістичне й стратегічне підґрунтя. Причини поведінки переплітаються між собою і створюють той публічний простір, котрий ми маємо на сьогодні. Відповідаючи на питання, які наслідки має розкол між конгресменами, ми згадаємо розподіл повноважень між гілками влади у США: Президент має право накласти право вето на законопроект, його посада має значні повноваження. У політичному ж сенсі верхня палата Конгресу, Сенат, має демократичну більшість, що в окремих аспектах може переважити республіканську більшість у Палаті представників та просунути необхідні проукраїнські ініціативи.

Підсумовуючи вищезазначене, ми можемо зробити наступні висновки. Питання військової допомоги Україні відкриває шлях до перемовин про інші питання, а тому будь-якій виваженій позиції передують закулісні домовленості й торги. Дії конгресменів вмотивовані групою причин, оскільки знаходження в «синьому» чи «червоному» партійному списку накладає політичні зобов'язання, пов'язані й з особистими, і з партійними інтересами. Також варто зазначити, що республіканці знаходяться в опозиції до діючої влади, що мобілізує політиків на критику демократичних ініціатив.

Хоча голосування та публічні виступи показують більшу лояльність демократів, ніж республіканців у питанні підтримки України в протистоянні з росією, розуміння причин дозволить українській владі та демократам вибудувати діалог з опозицією та бути більш гнучкими. До

причин, котрі передують критиці та блокуванню військової допомоги можна виділити: зв'язки та пріоритетність відносин з російською владою, внутрішньополітична боротьба, передвиборча кампанія 2024 року, просування політики ізоляціонізму, опозиційність суто до Дж. Байдена як демократично обраного президента, бажання досягти компромісу в необхідних республіканцям законопроектах (оскільки вони не зайняли більшість місць в обох палатах Конгресу).

До причин, котрі мотивують підтримувати Україну в військовому плані в обох партіях можна віднести: причетність конгресменів до ВПК США, внутрішньополітична боротьба та передвиборча гонка (позиції демократів попри 2 роки правління Дж. Байдена здали значно менше очікуваного), підтримка засад глобалізму та гегемонії США у світі, боротьба із зовнішнім ворогом як пояснення внутрішньополітичних проблем, довгострокова зовнішня стратегія (послаблення авторитарних режимів).

У Конгресі присутні групи республіканців, що мають на меті розшаткування демократичних інститутів на власну користь та співпрацю з російською владою попри її втручання в американські вибори. Це системна проблема, що потребує організованої інформаційної кампанії, вироблення альтернативних (запропонованих ультраправими) цінностей та судові позови на підставі загрози національній безпеці.

Риторика політиків значно залежить від настроїв у американському суспільстві. Наразі більшість висловлює підтримку України у військовому та матеріальному аспектах [4], а це означає, що найближчим часом радикальної зміни курсу зі сторони американської влади не передбачено. Важелями впливу на американську суспільну думку є активна участь в інформаційній війні з боку України, тактичні перемоги на фронті, підзвітність та прозорість використання наданих ресурсів, а також «окупування» корупційних скандалів на рівні держави. Отже, увага до цих пунктів дозволить із меншим супротивом надавати українській владі необхідні ресурси й кошти.

Література

1. Beyond Red vs. Blue: The Political Typology. Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/politics/2021/11/09/beyond-red-vs-blue-the-political-typology-2/>.
2. Lemire J. Biden closes the election with a big roll of the dice. Politico. URL: <https://www.politico.com/news/2022/11/07/joe-biden-midterm-elections-00065355>.
3. National Security Strategy. The White House Washington. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>.
4. Smeltz D., Karufa C., Sullivan E. Growing US Divide on How Long to Support Ukraine. The Chicago Council on Global Affairs. URL: <https://globalaffairs.org/research/public-opinion-survey/growing-us-divide-how-long-support-ukraine>.

5. Васюнець Н. Вибори у США: як «фактор Трампа» може вплинути на підтримку України. Експрес. URL: https://expres.online/politics/vibori-u-ssha-yak-faktor-trampa-mozhe-vplinuti-na-pidtrimku-ukraini?fbclid=IwAR0xh4V89eauDw1tst9UC-9bPakFL08DMoRV_-E9Odi7rKhlnxnsccsvRVPU.
6. Денісова К. Лідер республіканців Сенаті закликав Байдена збільшити допомогу Україні - військову та економічну. New Voice. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/lider-respublikanciv-u-senati-zaklikav-baydena-zbilshiti-dopomogu-ukrajini-viyskovu-ta-ekonomichnu-50278648.html>.
7. Конгресмен Маккол: «Ми повинні дати Україні все, що їй необхідно». Грузинська служба «Голос Америки». URL: <https://www.golosameriki.com/a/rep-michael-mccaul-talks-about-ukraine-future-with-the-georgian-service-of-voa/6612467.html>.
8. Консервативні групи закликають чинний Конгрес, який засідатиме до січня, не схвалювати допомогу Україні. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/15/7150687/>.
9. Спалек М. «Дні необмеженої фінансової допомоги Україні добігають кінця». Чи справді Америка припинить допомагати нам після виборів? Детектор Медіа. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/30701/2022-11-20-dni-neobmezhenoi-finansovoi-dopomogy-ukraini-dobigayut-kintsya-chy-spravdi-ameryka-prypynyty-dopomagaty-nam-pislya-vyboriv/>.
10. Чого чекати Україні, якщо республіканці отримають більшість у Конгресі США. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63533424>.

УДК 327 (043)

Петрова С.В.

НАРОДНА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ

Народна дипломатія - особливе явище, яке з кожним новим роком глобалізаційних та інтеграційних процесів, а також інформаційно-технологічного розвитку світу посідає все більш впевнене і вагоме місце в дипломатичній сфері. Функціями для здійснення народної дипломатії потенційно наділений будь-який суб'єкт, який має право на міжнародне співробітництво. Суб'єктами народної дипломатії можуть бути громадяни України, громадські організації, вищі навчальні заклади тощо [1].

Починаючи з 24 лютого 2022 року Україна живе в щоденній дипломатичній боротьбі, на меті якої стоїть отримання відчутної допомоги від міжнародних акторів для перемоги над російською

федерацією. В цих умовах нового значення для держави набула і народна дипломатія зокрема.

Повномасштабне вторгнення росії змусило мільйони українців покинути власні міста, а декого навіть країну, в пошуках більш безпечного місця для проживання. Відкритість всієї світової спільноти до надання притулку постраждалим українцям призвело до розпорошення нашої нації не тільки в сусідніх країнах, але й у країнах всієї Європи, Азії, а також в Північній та Південній Америці, та Австралії.

Соціально активні громадяни та громадяни з розвинутою національною свідомістю, які виїхали закордон, постійно проводять акції, мітинги, виставки тощо на підтримку України та задля популяризації, утримання проблеми російської агресії в інформаційному просторі «приймаючих» держав. І хоча уряди основних держав-партнерів України не полишають проблему російської війни проти України, саме народна дипломатія та постійна комунікація українців з іноземцями поширюють відомості на міжлюдському рівні.

Безпрецедентним випадком, який підтверджує силу народної дипломатії та рівень її активізації серед українців з часів повномасштабного вторгнення, є зустріч в травні 2022 року Папи Римського Франциска з дружинами бійців полку «Азов» Катериною Прокопенко та Юлією Федосюк [2]. Дану зустріч можна характеризувати як одну з кульмінаційних зустрічей «народних дипломатів-українців», тому що вона займає дуже високий рівень в міжнародних переговорах.

Важливою складовою народної дипломатії від 24 лютого також варто виділити студентські міжнародні обміни, які не тільки не припинилися для української молоді, але й навпаки розширилися. Можливість брати участь в таких програмах як Erasmus надає студентам шанс брати участь, в рамках навчання, в міжнародних форумах, наукових товариствах, обговореннях тощо, що, в свою чергу, є потужним інструментом для поширення інформації щодо української проблеми.

В рамках народної дипломатії варто виділити її цифровий напрямок. Ще до 24 лютого українці часто власноруч створювали в таких соціальних мережах як Twitter, Instagram, Tik-Tok інтернет-тренди, що популяризували культурні особливості нашої країни. Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну популяризація української культури та зміцнення міжнародних міжособистісних зв'язків стали ще потужнішими. Українці постійно висвітлюють терористичні злочини російської федерації в своїй державі, а також проблеми, з якими вони стикаються через війну.

Негативною складовою такого активного розвитку української народної дипломатії, а точніше уваги міжнародної спільноти до неї є те, що вона не має належного регулювання. Особливо це проявляється в соціальних мережах, коли на фоні якихось новин або висловлювання, спричинених російською агресією, виникають міжнаціональні суперечки. Варто зауважити, що такі випадки виникають значно рідше, в порівнянні з єднанням націй навколо

підтримки України, однак їм все ще залишається місце. Також негативним для міжнародних дружніх зв'язків, які покращуються саме завдяки народній дипломатії, є висміювання та висвітлення в соціальних мережах проблем «приймаючих» держав: з одного боку це є певним проявом неповаги, а з іншого може розвивати упередженість сторін одна щодо одної.

Таким чином, українська народна дипломатія є логічно-обумовленою відповіддю українців на виклики їх повсякденного життя. Вимушене перебування великої кількості громадян України закордоном в поєднанні з активним використанням українцями соціальних мереж безпосередньо впливає на розвиток і здобутки народної дипломатії.

Література

1. Балабанов К. Народна дипломатія в системі міждержавних українсько-грецьких відносин та її роль у реалізації принципів етнополітики України // Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]. 2006. № 30(1). С. 68-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2006_30%281%29__8 (дата звернення: 26.12.2022)
2. Народна культурна дипломатія: як навчити світ відчувати Україну серцем URL: <https://life.pravda.com.ua/> (дата звернення: 26.12.2022)
3. Папа Римський зустрівся з дружинами захисників Маріуполя URL: <https://glavcom.ua/> (дата звернення: 26.12.2022)
4. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ на 2021-2025 роки URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf> (дата звернення: 26.12.2022)

УДК 321.7.100

Русанова Є.О.

ІДЕОЛОГІЧНА ОРІЄНТАЦІЯ “ХЕЗБОЛЛА”

Сьогодні проблема забезпечення миру та міжнародної безпеки є найактуальнішою для кожної держави світу. Радикальний іслам порушує гармонійний розвиток країн світу, а також міжнародний мир та безпеку. У таких умовах боротьба з тероризмом стала одним з пріоритетних напрямів діяльності міжнародної спільноти. Розглядаючи феномен ісламізму, необхідно враховувати, що радикальний іслам є його ідеологічною основою, а концепція джихаду – його центральною доктриною.

Актуальність дослідження перетворення “Хезболли” з терористичного угруповання в вагому

політичну силу є очевидною, наразі радикальний ісламізм становить загрозу всьому світовому порядку, стабільності, демократії та негативно позначається на безпековому середовищі держав. Тому метою дослідження є з'ясування основних ідеологічних догм та становлення «Хезболли» як інструменту політичного впливу не тільки в регіоні, а й на світовій арені. Організація опікується кожним аспектом політичної, адміністративної, військової та соціальної структур Лівану й фактично має право вето на будь-яке владне рішення чи призначення в усіх секторах.

Хезболла – бойова джигадистська ісламістська організація, що дотримується трьох основних поглядів. Першим з яких є встановлення ісламської держави в Лівані, до чого Хезболла закликала в своєму «відкритому листі» – маніфесті, випущеному в лютому 1985. Однак лідери організації усвідомлюють, що плюралістична природа Лівану не дозволяє зробити це в найближчому майбутньому, тож завжди заявляють, що партія не нав'язуватиме країні таку форму правління. Другим є ведення джигаду («священної війни»), що дозволяє мусульманам вторгтися до інших країн та підкоряти їхніх громадян, виправдовуючись тим, що іслам – єдина правильна релігія. Третім поглядом є прихильність до велоят-е факіх, тобто правління законодавця. Це модель керівництва для ісламської держави, яку сформулював Хомейні. Концепція велоят-е факіх натомість наголошує, що обране найвище джерело релігійних знань має відповідати не тільки за керівництво ісламською поведінкою, але й загалом за формування політики для нації [2].

Головна мета Хезболли – зберегти військовий компонент організації, що зветься «пріоритет спротиву». Всі інші аспекти організації – програми соціально-економічного забезпечення, присутність у парламенті, участь у керівництві державою – призначені для підтримки й захисту «пріоритету спротиву». Хезболла прагне бути чимось більшим, ніж просто політична партія чи військова організація. З моменту своєї появи на початку 1980-х, «Хезболла» прагнула створити «культуру спротиву» серед шийтської спільноти Лівану – самодостатній спосіб мислення й поведінки поколінь, що містить у собі поняття спротиву та стійкості проти Ізраїля й амбіцій Заходу на Близькому Сході [6].

Основним зовнішнім покровителем Хезболли є Ісламська Республіка Іран. Ісламська революція в Ірані 1979 та ізраїльське вторгнення до Лівану три роки по тому підштовхнули до співпраці Тегеран і ліванських шийтських активістів, котрі слідували вченню аятолли Рухолли Хомейні. Корпус стражів Ісламської революції (КСІР) прибув до Лівану й допоміг створити антиізраїльський рух опору, який став Хезболлою. Іран забезпечує Хезболлі фінансування й постачання зброї, а також стратегічне керівництво. І в той же час, нерідко доручає тактичні реалізації своєму ліванському союзнику [4].

Другим зовнішнім чинником впливу на Хезболлу є Сирія, хоча за останні 17 років їх відносини зазнали суттєвих змін. Хафез аль-Асад, колишній президент Сирії, розглядав Хезболлу як щось трохи більше, ніж практичний засіб тиску на Ізраїль на півдні Лівану під час мінливих

мирних переговорів на Близькому Сході в 1990х. Башар аль-Асад, що прийшов на зміну своєму батькові в липні 2000, мав тепліші відносини з Хезболлою і дозволив партії досягти більшого впливу в Лівані. Крім того, Сирія вперше стала важливим джерелом озброєнь для Хезболли. Воєнне втручання Хезболли в Сирію починаючи з 2012 з метою підтримки влади Асада проти збройної опозиції затвердило партнерські відносини ліванської партії з Дамаском, істотно змінивши ту другорядну роль, яку Хезболла відігравала за правління Хафеза аль-Асада [5].

Таким чином, зародившись як революційне шийтське ополчення, Хезболла сьогодні має переважаючий політичний та воєнний вплив не тільки у Лівані, але й по всьому світу. До неї входять десятки тисяч тренуваних бійців і вона має безліч новітніх озброєнь. Втручання в Сирії на боці Башара аль-Асада розширило її вплив та межу досяжності в регіоні. В міру того, як війна в Сирії перебуває в стадії деескалації, підвищується ризик війни між Хезболлою та Ізраїлем, особливо з приводу майбутнього Голанських висот. Однак взаємне стримування між ними все ж таки сильне. США шукають стратегії зменшення впливу іранського представника в Лівані, проте у зв'язку з глибоким проникненням організації до політичного, економічного й соціального середовищ Лівану, реалістична можливість ззовні послабити Хезболлу чи змусити її зректись військового крила є мінімальною. Хезболла керується трьома ідеологічними аспектами: встановлення ісламської державної влади в Лівані, спротив існуванню Ізраїля та слідування доктрини Ісламської Республіки велоят-е факіх. Протягом останнього десятиліття Хезболла збільшила свою роль в Лівані та в регіоні й відстоює «пріоритет спротиву» Ізраїлю та Заходу. Набувши досвіду та вмінь у Сирії, Хезболла тепер становить значиму загрозу для Ізраїля. Незважаючи на воєнну доблесть та вплив у Лівані, Хезболла має справу з внутрішніми викликами, як-от потенційний брак грошей та ріст корупції в самій організації. Хезболла глибоко вбудована в соціально-економічну структуру Лівану. Спроби послабити Хезболлу ззовні можуть спричинити небезпечну дестабілізацію ліванської держави.

Література

1. Брожина В. Поняття «ісламський радикалізм»: сутність та варіанти інтерпретації //Наукові записки. ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. №40. С. 533-537 URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjv0uGPIIT8AhUbQ_EDHaBuDKkQFnoECAkQAQ&url=https%3A%2F%2Fipien.gov.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2018%2F07%2Fbrozyna_poniattia.pdf&usg=AOvVaw1U3t_lycVsbki-s9s4sGNZ (дата звернення: 25.12.2022).
2. Зінько С. Іслам у сучасній світовій політиці. Львів: Простір-М, 2005. URL: <https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiS7eW135z8AhXkgv0HHSmkAMwQFnoECAsQAQ&url=http%3A%2F%2Fdspace.onu.edu.ua%3A8080%2F>

bitstream%2F123456789%2F30399%2F1%2F189-

194.pdf&usg=AOvVaw2Jt3yWE1Om8KppARnHOyI9 (дата звернення 25.12.2022).

3. Камалов Р. І. Ісламський фундаменталізм: історіографічний огляд // Культура народів Причорномор'я. 2006. № 96. С. 176-182 URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/36351> (дата звернення 25.12.2022)
4. Харик Дж. П. «Хезболла»: меняющееся лицо терроризма. Harik J.P. Hezbollah: The changing face of terrorism. L.; N.Y.: I.B. Tauris, 2004. XIV, 241 p. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/hezbolla-menyayuscheesya-litso-terrorizma/viewer> (дата звернення: 25.12.2022).
5. Blanford N. Hezbollah's Evolution: From Lebanese Militia to Regional Player. Washington, D. C.: The Middle East Institute. 2017. 30 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Nicholas_Blanford/Rozvytok_Khezbolly_vid_livanskoho_opolchennia_do_rehionalnoho_hravtsia.pdf?PHPSESSID=o3r2a3ph66715fff63k78lucr3 (дата звернення: 25.12.2022).
6. Shehata S. (Ed.). Islamist Politics in the Middle East: Movements and Change // Journal of International and Global Studies. 2012. № 2 London and New York: Routledge P. 72-75 URL: <https://digitalcommons.lindenwood.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1245&context=jigs> (дата звернення: 25.12.2022).

УДК 323 (043)

Христич В.О.

ОСНОВНІ РИСИ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Майбутнє кожної держави залежить від того, наскільки успішно вона зможе окреслити та репрезентувати власні цілі та інтереси, й наскільки вдало поєднуватимуться інтереси держави з інтересами її громадян. На сучасному етапі політичного розвитку України, коли вона знаходиться в стані воєнного конфлікту, важливими аспектами дослідження є політична активність громадян, їх довіра до влади та політичний інтерес.

У Україні ми можемо побачити тимчасову активність громадян тільки під час виборів. Під час великих і масових політичних підйомів (великих Майданів, війни) рівень соціальної солідарності та політичної організованості зростає, але звичайний політичний процес в Україні відрізняється напіванархічністю [4]. З цим дуже тісно пов'язана така риса політичної свідомості як емоційне ставлення громадян до політичних процесів в країні. Настрої панують над інтересами,

що призводить до феномену "емоційних гойдалок" української політики. Завищені (часто невинуваті) очікування достатньо швидко змінюються розчаруваннями [5].

Найбільш активна електоральна група в українському суспільстві – пенсіонери, а молодь, навпаки, дуже аполітична. Хоча ж політична практика свідчить, що коли молодь дорослішає, рівень її політичних проявів, зокрема участь у виборах, все ж таки зростає. І в усіх останніх українських революціях молодь грала помітну роль [6].

Ще однією рисою політичної свідомості є те, що українське суспільство є дуже поляризованим. Воно не має внутрішньої єдності [1, с. 108].

Український політолог Фесенко В. наголосив, що домінуючою і визначальною рисою української політичної культури являється саме недовіра до влади та державних інституцій. Ця недовіра проявилася з перших років незалежності української держави і було при всіх президентах та урядах [7].

Виміряти рівень довіри людей до політичних інститутів допомогло дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 30 жовтня по 5 листопада 2020 року, де було опитано 2020 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Серед державних та суспільних інститутів частіше довіра висловлювалась до Збройних Сил України, Церкви, Державної служби з надзвичайних ситуацій, волонтерських організацій тощо. Недовіра частіше висловлювалась державному апарату (чиновникам) та до всіх політиків, але порівняно з іншими політиками більша довіра висловлювалась В. Зеленському (всього 33%) [2].

Через два роки можна побачити підвищення показників рівня довіри громадян України завдяки соціологічному опитуванню, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні з 22 вересня по 1 жовтня 2022 року, де було опитано 2021 респондента віком від 18 років на всій території України окрім території, що не контролюється урядом України та на яких ведуться бойові дії. Завдяки дослідженню можна простежити підвищення рівня довіри до Збройних сил України, Президента України, що найімовірніше, пов'язане з високою оцінкою його діяльності під час війни, до державних установ пов'язано із зростанням довіри до системи державної влади загалом. Після початку широкомасштабної агресії Росії рівень інтересу до політики в Україні істотно зріс. За даними цього дослідження, зараз «дуже» або «скоріше» цікавляться політикою більшість респондентів [3].

Отже, недовіра до політиків та владних інституцій залишається одною з головних рис політичної свідомості громадян, але сьогодні ситуація змінюється, адже під час війни довіра громадян показує найвищий рівень за всі роки незалежності. Наступною важливою рисою є активність молоді, яка знаходиться на дуже низькому рівні. В Україні громадянам притаманне

несвідоме ставлення до подій в політичному просторі, а також емоційне ставлення під час виборів, які обертаються розчаруваннями. Поляризація країни також вплинула на політичну свідомість громадян. Кожен регіон має свої цінності, мову, різні політичні та ідеологічні ознаки, що дуже помітно під час виборів.

Література

1. Буш К. А. Специфіка прояву політичної свідомості сучасної української молоді // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2013. Вип. 12. С. 103–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2013_12_14 (дата звернення: 26.12.2022).
2. Пишуліна О. Оцінка громадянами ситуації в країні, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків, електоральні орієнтації громадян (жовтень–листопад 2020р.) // Разумков Центр. 2020. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-riven-doviry-do-sotsialnykh-institutiv-ta-politykiv-elektoralni-oriiientatsii-gromadian-zhovten-lystopad-2020r> (дата звернення: 28.12.2022).
3. Разумков Центр. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політико-ідеологічні орієнтації громадян України в умовах російської агресії (вересень–жовтень 2022р.). Соціологія. 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykoideologichni-oriiientatsii-gromadian-ukrainy-v-umovakh-rosiiskoi-agresii-veresen-zhovten-2022r> (дата звернення: 28.12.2022).
4. Ткаченко О. Розбудова України після Помаранчевої революції. URL: <http://www.personal.in.ua/article.php?ida=459> (дата звернення: 27.12.2022).
5. Топалова С. О. Основні чинники міфологізації політичної свідомості сучасного українського суспільства // Суспільство і політичні інститути в умовах трансформації та реформ : XXI Харківські політологічні читання (матеріали міжнар. наук.-теорет. конф.). Х.:НДІ держ. буд-ва та місцевого самоврядування АПрН України. 2008. С.1–6. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/29585-54943-1-PB.pdf> (дата звернення: 27.12.2022).
6. Уханова Н. С. Маніпулювання масовою політичною свідомістю: інформаційно-психологічний і правовий аспекти // Інформація і право. 2015. № 3. С. 43–48. URL: <http://ippi.org.ua/ukhanova-ns-manipulyuvannya-masovoyu-politichnoyu-svidomistyu-informatsiino-psikhologichnii-i-pravov> (дата звернення: 28.12.2022).
7. Фесенко В. Особливості та тенденції розвитку політичної культури в українському суспільстві // Українська правда. 2018. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/fesenko/5ab61e2b1e0ad/> (дата звернення: 28.12.2022).

СЕКЦІЯ:
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СОЦІОЛОГІЇ»

УДК 316(340)

Бабенко В. В.

ГІБРИДНА ВІЙНА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Щоб зрозуміти факт кризи, що триває між Україною та Росією протягом останніх кількох років, потрібно спочатку проаналізувати поняття «гібридна війна». Згідно з цією концепцією, Росія вторгається в Україну двома видами сил: з одного боку через нетрадиційні збройні формування (служби розвідки) і, з іншого боку, через збройні сили [1]. Популяризація терміна «гібридна війна» може бути приписана американському військовому теоретику Френку Хоффману, який у своїй знаменитій роботі «Конфлікт у 21 столітті» зробив спробу концептуалізувати еволюцію обстановки поля бою, що виходить за рамки загальноприйнятий лінійний поділ на регулярні [2]. Як пояснив Офер Фрідман у своїй книзі «Російська «гібридна війна»: відродження і політизація», гібридна війна була тактико-оперативну концепцію, спрямовану підвищення ефективності військових частин у складних бойових умовах 21 століття [2].

Однак згодом ця теорія була переосмислена, включаючи додаткові виміри, що виходять за рамки тих, що передбачалися у вихідній концепції. Першу всебічну спробу переосмислити гібридну війну було здійснено НАТО у 2010 р. у «Концепції двостороннього стратегічного командування» . цілі. Крім того, у цьому документі зазначається, що «гібридні загрози складаються з кількох систем/підсистем (включаючи економічну/фінансову, правову, політичну, соціальну та військову/систему безпеки) і діють одночасно» [2].

Тому вражає, що гібридна війна з прийняттям нових форм ведення війни та серією дій щодо дестабілізації країни демонструє російську стратегію, здатну відмовити будь-яку західну країну від втручання та участі у війні проти України. У цьому сенсі доктрина Герасимова лежить в основі концепції гібридної війни, яка застосовується Росією, і демонструє особливе стратегічне бачення. Оперативна концепція розвивається через те, що Макотченко визначає як «вжиття військових та невійськових заходів».. З одного боку, військові заходи такі самі, як і у звичайній війні, засновані на відносній бойовій могутності нації. З іншого боку, невоєнні заходи оперативно виявляються через дії у формі коаліції, політичного та дипломатичного тиску, економічних санкцій, економічної блокади, припинення дипломатичних відносин та пошуку підтримки у ЗМІ, серед іншого [3]. Тим не менш, найбільшу критику походять від тих, хто побоюється, що гібридна війна ризикує втратити свою пояснювальну цінність, оскільки вона стала популяризуватися для розуміння російських інтервенцій у Криму та на сході України, стверджуючи, що це просто зображення доктрини Герасимова чи що Москва ухвалила принципи гібридної війни [4].

Контекстуалізація того, як розвивався конфлікт в Україні, висуває на перший план ті військові сценарії, які не були одразу візуалізовані. Виступ уряду Володимира Путіна про неможливість нападу на Україну був тактикою реалізації однієї з найризикованіших

геополітичних стратегій у Європі після закінчення холодної війни. Початок наступальних операцій 24 лютого 2022 р. продемонстрував намір Кремля і надалі зберігати сферу свого впливу в серці європейського континенту на шкоду будь-якій концепції суверенітету та територіальної цілісності. Таким чином, гібридна війна супроводжувалася військовою інтервенцією, враховуючи, зрештою, що традиційна військова стратегія дозволяє закріпитися. У цьому сенсі ракетний удар по українських військових об'єктах,

Імперське бачення президента Путіна у його прагненні повернути Росію як світову державу заохочувало використання класичної геополітики. Військові дії Росії показують бажання Москви, щоб Україна залишалася буферною державою для запобігання розширенню НАТО до Східної Європи та її кордонів. Однак, незважаючи на українське прагнення, правда в тому, що саме Сполучені Штати відкинули на той час інтеграцію України в НАТО і зробили це через відсутність у них зацікавленості у припиненні гібридної війни, що вже ведеться, і в отриманні бере участь у регіоні Східної Європи [5]. Тим часом, коли російські війська почали свої наступальні дії рановранці 24 лютого. Одночасно було здійснено кібератаки проти України, внаслідок чого було пошкоджено важливі урядові веб-сайти, такі як Міністерство закордонних справ, Інфраструктура та інші.

За словами Мейсона Кларка, аналітика Інституту вивчення війни, Росія вважає себе провідною безперервну гібридну війну проти Сполучених Штатів і формує свої військові та невійськові інструменти державної влади, щоб виграти цю війну [5]. У вересні 2020 року Кларк заявив, що російські військові активно зосереджують свою підготовку на підвищенні своїх можливостей для перемоги в гібридних війнах у майбутніх конфліктах [5].

Війна в Україні підриває стабільність не лише Європи, а й «світового порядку», що встановився після Другої світової війни. З одного боку, використання стратегій у контексті гібридної війни демонструє форми нелінійної війни за допомогою використання збройних сил на звичайних полях битв, а також використання інших інструментів російської національної могутності у різних геополітичних сценаріях за допомогою доктрини Герасимова. З іншого боку, західні санкції проти Росії стають врівноважуючим інструментом – за допомогою невоєнної сили – для запобігання досягненню стратегічних цілей Росії.

Військові, економічні, технологічні та дипломатичні виклики, з якими зіткнулися Сполучені Штати, Європейський Союз і НАТО під час конфлікту в Україні, деконфігурують статус-кво Заходу перед нетрадиційними війнами, які стають більш конкурентоспроможними, а кібервійна стає кроком перед військовим наступом. У цьому сенсі реалізація військових та невійськових стратегій – це гра, яку Москва пристосувала для збереження своєї могутності та впливу на своїх ближніх кордонах. Дезінформація є основним інструментом Кремля для виправдання своєї експансії в Україні у звичайних військових термінах. Однак на всіх інших фронтах (політичному,

економічному, фінансовому, медійному, цифровому, культурному)

Література

1. Сильвия Марку, «Кризис Россия-Украина: entre la 'guerra híbrida' y los anhelos de integración atlántica. Algunas reflexiones geopolíticas», Asociación Española de Geografía. URL: <https://www.age-geografia.es/site/la-crisis-rusia-ucrania-entre-la-guerra-hibrida/> (Дата звернення: 20.11.2022)
2. «El manual bélico de Vladímir Putin: qué es la 'guerra híbrida', y por qué se cree que podría ser la estrategia rusa en Ucrania», Infobae.) URL: <https://www.infobae.com/americamundo/2022/02/24/guerra-rusia-ucrania-el-manual-belico-de-vladimir-putin-que-es-la-guerrahibrida-y-por-que-se-cree-que-podria-ser-la-estrategia-rusa-en-ucrania/> (Дата звернення 20.11.2022)
3. Альберто Кастро Вилья, «La Cancillería y la Guerra Híbrida: Эль-казо Лавров в конфликте русских сил XXI», Centro de Estudios Estrategicos del Ejército del Perú CEEEP. URL: <https://ceeep.mil.pe/2021/05/05/la-cancilleria-y-la-guerra-hibrida-el-caso-lavrov-en-losconflictos-rusos-del-siglo-xxi/> (Дата звернення: 20.11.2022)
4. Мигель Макотченко, «Новое видение генеральной военной эстратегии в концепции генерала Российской Федерации, Валерий Герасимов», Escuela Superior de Guerra Conjunta de las Fuerzas Armadas Argentina. URL: <http://190.12.101.91/jspui/bitstream/1847939/1336/1/VC%2021-%202019%20Makotczenko.pdf> (Дата звернення: 20.11.2022)
5. Джордж Чайя, «La encrucijada de Ucrania ante la guerra híbrida: la Alianza Atlántica o enfrentar la anexión de facto de Rusia», Infobae. URL: <https://www.infobae.com/americamundo/2022/29/01/la-encrucijada-de-ucrania-ante-la-guerra-hibrida-la-alianza-atlantica-o-enfrentar-la-anexion-de-facto-de-rusia/> (Дата звернення: 12.11.2022)

УДК 316(043)

Богодушко А.С.

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ НА СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Сьогодні існує багато підходів до трактування поняття «інформаційна війна». Ряд науковців вважають, що інформаційна війна – це форма інформаційної боротьби між різними суб'єктами (державними, неурядовими, економічними чи іншими), яка передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на завдання шкоди інформаційній сфері протиборчої сторони та захист від неї. власна інформаційна безпека [1].

Інформаційні війни проходять через всю історію людства. Спочатку вони були на основі релігійних та ідеологічних суперечок, адля боротьби іншою стороною застосовувалися всі види

гноблення. Ще в Біблії згадується Гедеон, який під час воєн вдавався до залякування ворога, збиваючи його з пантелику та атакуючи його війська. Вплив інформаційної війни помітно і в Стародавньому Римі, епоху феодалізму і далі. [2].

Проте інформаційні війни набули прогресивного характеру ще в XX столітті, коли почали активно розвиватися сучасні ЗМІ. Сьогодні інформаційна війна стала одним із найнебезпечніших видів зброї. Не можна заперечувати що, інформація має вплив на суспільство, тобто за умови успішного маніпулювання свідомістю суспільства можна досягти практично будь-якої мети: знищити опонента, збити конкурентів або розпочати війну.

Розглядаючи роль інформації в сучасному світі, американський дослідник Маклюен висунув цікаву тезу: «Справжня тотальна війна – це війна за допомогою інформації». Метою інформаційної війни є послаблення моральних і матеріальних сил супротивника або конкурента і зміцнення наших власних. Він забезпечує міру впливу пропаганди на людську свідомість в ідеологічній та емоційній сферах [3].

Зрозуміло, що інформаційна війна є невід’ємною частиною ідеологічної боротьби. Звісно, такі війни не призводять безпосередньо до кровопролиття і руйнувань, тому що під час їх ведення немає жертв, ніхто не обділений їжею і є дах над головою, але вони є не менш небезпечними. І це створює серйозну невизначеність у ставленні до них. Водночас руйнування, завдані інформаційними війнами в соціальній психології та психології особистості, досить пропорційні за масштабами та значенням, часом перевищуючи наслідки збройних воєн.

Яскравим прикладом інформаційної війни може бути міждержавний конфлікт між Україною та Росією, в якому політична та соціологічна пропаганда, комплекс заходів, які постійно проводяться урядовими та громадськими організаціями Росії та України в інформаційному просторі України, Росії, інших країн і міжнародних організацій, спрямованих на отримання стратегічних і політичних переваг шляхом деморалізації або обману противника і протидії заходам іншої сторони в глобальному протистоянні між Росією і Україною, а також протистоянні між Росією і «західним світом» [4].

Українські експерти визначають низку загроз Україні в контексті ведення інформаційної війни:

- воєнні дії проти України супроводжуються масованими інформаційно-психологічними операціями та кіберопераціями;
- латентні (приховані, мережеві) заходи противника;
- інформаційно-пропагандистські структури на території України;
- недостатня реалізація необхідних заходів: внутрішній характер загроз полягає у супротиві успадкованої бюрократичної системи, яка не відповідає викликам часу;
- масована кібервійна [5].

Отже, інформаційна війна – це особливе явище, новітня форма боротьби XXI століття, яка призводить до поразки всіх сфер функціонування держави. Інформаційні війни небезпечні, оскільки їх можна використовувати для ведення неоголошених і невидимих воєн, які загрожують міжнародній безпеці. Тому розвиток захисних заходів має стати пріоритетним напрямком політики національної безпеки як окремих держав, так і світової спільноти в цілому.

Література

1. Інформаційна безпека. URL: http://pidruchniki.com/1212012436972/politologiya/informatsiyna_viy_na_forma_vedennya_informatsiynogo_protiborstva (Дата звернення: 20.11.2022)
2. The Journal of Information Warfare. URL: <https://www.jinfowar.com/> (Дата звернення: 20.11.2022)
3. Інформаційна війна – зброя масового знищення! URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/> (Дата звернення: 20.11.2022)
4. Російсько-українська інформаційна війна. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (Дата звернення: 20.11.2022)
5. Парубій А. Війна Росії проти України і світу. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2014/08/6/7034046/> (Дата звернення: 20.11.2022)

УДК 316.7(477.6)

Бородай А.Е.

ЕТНОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОНЕЦЬКОГО ТА ЛУГАНСЬКОГО РЕГІОНІВ

Специфіка сучасної соціокультурної сфери Донецького та Луганського регіонів та мотиваторів політичної й іншої соціальної поведінки різних верств населення краю є не лише продуктом його суперечливої історії, а й наслідком тих зовнішніх і внутрішніх викликів, які з особливою гостротою і драматичністю постали на сьогодні перед усім українським суспільством.

Одна з найпримітніших особливостей сучасної етноструктури населення даного регіону полягає в тому, що вона значною мірою сформувалася під впливом масштабних міграцій з країн колишнього СРСР, а частка в ній мігрантів і хронічно плинного населення, економічно, ментально, культурно не пов'язаного з Донецьким та Луганським регіонами та Україною, є доволі суттєвою. Сучасні Донеччина й Луганщина за походженням свого населення – найбільш мігрантські області України. Характерно, що аж до подій весни 2014 року ці території залишались одним із найбільш мігрантоприймаючих регіонів[11 с.56].

У формуванні ознак регіональної самоідентифікації жителів даних регіонів, мотиваторів їх

суспільної поведінки важливу роль відіграють етнонаціональні особливості регіональної спільноти. Відмітною специфікою є висока, порівняно з середньостатистичним показником по Україні, частка росіян в етнічному складі населення. Так, за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, якщо частка росіян в Україні становила 17,3%, то в Донецькій області – 38,2%, а в Луганській – 39,0%[1].

Не менш важливою особливістю етнонаціональної структури цих територій, на теренах якого мешкають представники понад 130 національностей і народностей зі 134, що зареєстровані в Україні, є очевидне в абсолютному обчисленні домінування українців і росіян. Якщо питома частка українсько-російського об'єднання в регіоні становила на 2001 рік 95,7% від загальної кількості населення, то всі інші національності становили менше 4,3%, серед них 1,6% налічували лише представники грецької етнічної групи. Доречно врахувати думку луганського соціолога І.Кононова, який аргументує наявність на Донецькій і Луганській областях «домінантної етнічної коаліції українців і росіян», до яких також примикають білоруси. «Східні слов'яни, – стверджує дослідник, – становлять тут ядро етнічної структури, формуючи переважні цінності й норми життя. Решта етнічних груп змушені тією чи іншою мірою пристосовуватися до наявності цієї домінантної етнічної коаліції, котра визначає конфігурацію етнічної структури Сходу (та й Півдня) України» [4; 8 с.17].

Дані масового опитування і в рамках наукового проекту «Схід України: трансформація ідентичності в умовах пограниччя», здійсненого за підтримки кафедри філософії і соціології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка і програми CASE (опитування проводилося 23–25 жовтня 2009 року серед мешканців Луганської області) виявили певні тенденції щодо етнічної самоідентифікації мешканців області. Так, на запитання «Як би Ви визначили свою етнічну ідентичність?» 56% опитаних відповіли, що вважають себе українцями, 25% – росіянами і лише 2% ідентифікували себе з іншими етнічними групами [8 с. 18; 10]. Подібні тенденції до певної міри підтверджуються і результатами соціологічного дослідження «Думка мешканців Донецька з актуальних соціально-політичних проблем», здійсненого Центром політологічних досліджень (м. Донецьк) у червні 2013 року (555 респондентів віком від 18 років, метод вуличного експрес-інтерв'ю, квотна вибірка за районом проживання, статтю і віком, похибка залежно від величини результату від 5% 2,2%). Відповідаючи на запитання «Ким Ви вважаєте себе за національністю?», 55% опитаних жителів Донецька стверджували, що вважають себе українцями, 33% назвали себе росіянами, а 7% заявили про належність до інших національностей [6; 8 с. 19].

Безумовно, особливою рисою соціокультурного комплексу сучасного східного регіону можна вважати домінування серед населення регіону російської мови. За даними соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України у 2003 році 59,0% респондентів назвали рідною

українську мову, 38,1% – російську і тільки 1,5% учасників опитування визначили як рідну й російську, й українську мову [8 с.20; 9]. Водночас у середовищі етнічних меншин російську мову визнавали рідною більшість євреїв(95,9%), греків (91,3%), німців (88,7%), болгар (86,8%), білорусів (85,5%), поляків (75,7%), татар (73,9%) Донецької області, євреїв(94,5%), німців (88,8%), болгар (86,9%), білорусів (82,0%), татар(73,6%), молдаван (72,2%) Луганської області[2 с. 269; 7]. За даними загальнонаціонального соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України на серпень 2014 року 68,5% респондентів назвали рідною українську мову, 30,1% – російську, а 1,4% визначили як рідну іншу мову. З'ясувалося що далеко не завжди збігаються рідна мова і мова спілкування в сім'ї, що підтверджує феномен двомовності, що набув в Україні значного поширення[5; 8 с. 22].

Важливу складову етнокультурних процесів у Донецькому регіоні становить також і освітня галузь, яка є фундаментом процесів щодо утвердження української мови як державної в усіх сферах суспільного життя та збереження культур національних меншин. На ринку засобів масової інформації, та й масової культури загалом, мала абсолютну перевагу російська продукція. Ситуація почала змінюватися на переломі століть. З часом таки розпочалася корекція мережі освітніх закладів. В Донецькій області функціонували дошкільні, шкільні та вищі навчальні заклади, що задовольняли культурно-освітні потреби етнічних меншин, сприяли утвердженню української мови як державної в різних сферах суспільного життя [2 с. 278; 3]. Мови етнічних меншин вивчалися у 17 вищих навчальних закладах Донецької області як окремий предмет. Вивчення новогрецької мови у середніх та вищих навчальних закладах України певною мірою суперечить традиційним для греків Приазов'я урумській та румейській мовам[2 с. 281].

Можна відзначити високий ступінь самоорганізації етнічних меншин, насамперед греків, євреїв, німців. Основними напрямками діяльності національно-культурних товариств регіону стали відродження національних мов і розвиток освіти рідною мовою, розвиток національного культурно-мистецького життя, забезпечення інформаційних потреб. Найбільш потужну інфраструктуру етнокультурного розвитку створили греки. Вона підтримується фінансовою допомогою державних, громадських та діаспорних інститутів Греції та Кіпру, складається з загальноосвітніх навчальних закладів та Маріупольського державного університету, де вивчається новогрецька мова, мережі культурних центрів, що організовують культурно-освітнє і художнє життя, самодіяльних художніх колективів, періодичних видань та інтернет-сайтів, що сприяють задоволенню інформаційних потреб. Єврейську самобутність зберігають освітні установи, в тому числі дошкільні, хорові, танцювальні колективи, культурні установи і т.д. Релігійний характер єврейської самоорганізації накладає істотний відбиток на характер і зміст етнічної освіти і культурного життя. Важливою складовою реалізації етнокультурної політики повинна стати більша увага до етнокультурного самовираження етнічних меншин з невеликою чисельністю або

низьким ступенем самоорганізації [2 с. 293].

На останок можна зробити висновок, що регіональні етнокультурна ідентичність та етнологічна особливість Донецького та Луганського регіону мають не тільки власну історичну пам'ять, а й соціально-економічний, політичний контекст. Недоречно нехтувати важливістю етнологічних особливостей спільнот і їх ролей в соціокультурному комплексі регіону. Саме зараз реалізація етнологічної та мовної політики у регіоні, етнокультурні прояви регіональної ідентичності мешканців краю, толерантне регулювання цих протиріч, прогнозування подальшого поступу суспільства та особливо його сучасний стан викликають великий інтерес суспільствознавців.

Література

1. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 27.02.21).
2. Донбас в етнополітичному вимірі. К. : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 584 с.
3. Інформаційно-аналітична довідка про стан мовної ситуації та забезпечення прав національних меншин у Донецькій області станом на 01.01.2011 року URL: <http://www.donoda.gov.ua/main/ua/publication/content/10984.htm> (дата звернення: 27.02.2021).
4. Кононов І. Донбас: етнічні характеристики регіону // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2003. №2. С. 78.
5. Котигоренко В.О. Прикордоння епох і цивілізацій: регіональна ідентичність українського Донбасу в «західному» науковому дискурсі // Гілея. 2013. Вип. 78 (№11). С. 312.
6. Мнение жителей Донецка по актуальным социально-политическим проблемам. Донецк: Центр политологических исследований. 2013. С. 25–27. URL: http://www.cps.dn.ua/2013/08/blog-post_43.html (дата звернення: 27.02.2021).
7. Національний склад населення України та його мовні ознаки за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. С. 185, 193.
8. Політичні аспекти кризи на Донбасі: діагностика стану та напрями врегулювання. Аналітична доповідь / К. : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 268 с.
9. Прибиткова І. Україна в регіонально-громадянському та національно-мовному вимірі за доби змін // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Зб. наук. праць Ін-ту соціології НАН України. Вип. 1 (15). К., 2014. С. 202.
10. Хобта С. Восток Украины: трансформация идентичностей в условиях пограничья // Перекрестки. 2010. №3-4. С. 210–213, 215–216.
11. Якубова Л.Д. Процес українського націєтворення VS імперські практики маргіналізації на Донбасі (XVIII – початок XIX ст.) // Український історичний журнал. 2015. №4. С. 181.

ПРОБЛЕМА ДОВІРИ ДО ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

ЗМІ виконують функцію інформування та контролю, тим самим дозволяють громадянам оцінювати роботу місцевої влади. Засоби масової інформації доводять до громадськості найактуальніші проблеми політичного життя. Також ЗМІ здатні створити позитивний чи негативний імідж того чи іншого політичного діяча чи партії. Адже під час мовлення про вибори ЗМІ закликає громадськість проголосувати за певного політичного діяча, а також це спонукає громадян брати участь у політичному житті своєї держави. Але слід пам'ятати, що у пріоритетах ЗМІ на першому місці стоїть власна вигода, ніж справедливість.

Можна простежити вплив ЗМІ на розвиток демократії, участь громадян у політичному розвитку своєї країни, але не слід забувати про негативний бік впливу ЗМІ на суспільство за допомогою політичного маніпулювання.

Політичне маніпулювання - це процес впливу на громадську думку та політичну поведінку (це приховане управління політичною свідомістю, щоб направити громадян на потрібний бік влади) [1].

Метою політичного маніпулювання є впровадження потрібної політичної установки у суспільне життя, а також нав'язування своєї думки та спонукання мас до дій.

Україна за своїм досвідом довгого перебування під тоталітарним режимом Радянського Союзу досі перебуває в процесі трансформації свого рівня довіри і ставлення до влади, засобів масової інформації та навіть до ближніх.

За результатами опитування, проведеного "Центром Разумкова", опублікованого 10 серпня 2021 року, у рейтингу прихильності до інституцій українці найбільше довіряють Збройним силам, волонтерським організаціям, а також церкві (понад 63% підтримки). Не довіряють - російським медіа, державному апарату та Верховній раді (понад 75% антирейтингу). [2]

Сумним фактором є те, що на ставлення населення до влади впливає пропаганда російських ЗМІ, інфокартину яких звикла бачити і довіряти їй більша частина населення Східної частини України. Через це відбувається розлад поглядів, інтересів і стосунків громадян.

Наразі населення України перебуває у вкрай важкому стані через зазіхання Російської Федерації на суверенність держави. Відбувається не тільки збройна війна, а й інформаційна. З боку Росії ллються тони пропаганди. Завдяки сучасним технологіям ЗМІ мають можливість спотворювати інформацію за допомогою відео- та аудіомонтажу, а популярність використання соціальних мереж дають можливість спілкуватися з користувачами особисто і нав'язувати хибне

ствердження про наміри визволення від пригнічення Україною власного населення. Створення ілюзії продуктивної діяльності над інфраструктурою зруйнованих міст викликає в людей, які змушені були залишитися на непідконтрольних територіях, відчуття Стокгольмського синдрому.

Якщо подивитися на піраміду потреб Маслоу, то українці на непідконтрольних територіях навіть не можуть заповнити свої фізіологічні потреби в повній мірі. Багато людей взагалі не мають доступу до офіційних джерел української влади, тому непідконтрольні території більш піддані пропаганді. Все це сильно підриває впевненість населення в тому, у що вони вірили попередні роки.

З інформаційною війною можна і слід боротися. Наприклад, американські фахівці рекомендують організувати інформаційне протистояння: створити центр з інформаційної боротьби поруч із президентом, щоб у разі загрози одразу узгодити дії з міністерствами, а також оцінити слабкі місця в інфраструктурі, коригувати рівень безпеки та спрогнозувати можливі критичні ситуації.

Література

1. Вершинін С. Політична комунікація в інформаційному суспільстві. - СПб., 2001. - С. 87.
2. Омелянюк М. Стаття "Українці найбільше довіряють армії й волонтерам, не довіряють - російським ЗМІ та чиновникам" - 10.08.2021 - [<https://suspilne.media/154538-ukrainci-najbilse-doviraut-armii-j-volonteram-ne-doviraut-rosijskim-zmi-ta-cinovnikom/>]

УДК 316(043)

Калашнік С.А.

СОЦІОЛОГІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Метою цієї статті є визначення основних завдань соціології війни крізь призму сучасних подій в Україні.

Війна як соціальне явище має дві діалектично пов'язані сторони: соціально-політичну і військово-технічну. І якщо перша визначає, хто і в ім'я чого веде військові дії, то друга відображає ті матеріальні та людські ресурси, які використовуються у війні. Внутрішній зміст війни залишається незмінним: при всьому різноманітті теорій походження війни вона була і залишилася боротьбою за зміну і перерозподіл соціальних ролей в ході розвитку суспільства. Війна зберегла незмінною і свою сутність: виявлення волі, що спрямовує зусилля шляхом саме збройної боротьби.

Як підкреслював К. фон Клаузевіц: «війна – це акт насильства, що має метою змусити

супротивника виконати нашу волю» . При цьому завдання протиборчих сторін у більшості випадків полягало не в тому, щоб просто фізично ліквідувати ворога в ході збройної боротьби, а у знищенні супротивника саме як претендента на роль, яку хоче виконувати переможець, утому, щоб змусити за допомоги збройного протистояння того, хто програв, виконувати іншу роль, що доповнює або заміщує раніше виконувану роль переможця. З точки зору соціології, в якості необхідної умови виникнення війни виступає чинник справедливості. Під ним розуміється неможливість мирного співробітництва суб'єктів соціальних відносин у колишніх ролях у зв'язку зі змінами у світовому співтоваристві. З точки ж зору політології, війна обов'язково виникає тоді, коли конкуруючі держави приходять до усвідомлення, що інша сторона стала надто слабкою, або, навпаки, - занадто сильною. Це сталося з Україною у 2014 р., коли Російська Федерація, скориставшись правовими і політичними колізіями в нашої країні, що виникли внаслідок «революції гідності», анексувала Крим та підтримала сепаратистський рух на Донбасі. Згідно з соціологією, будь-який суб'єкт (особистість, організація, країна) може бути описаний за допомогою засвоєних і прийнятих ним або вимушено виконуваних соціальних функцій і зразків поведінки, тобто соціальних ролей, що впливають з його соціального статусу в даному суспільстві в даний час. При цьому в будь-якій людській справі можна виділити три функції: забезпечення, управління і виконання. Забезпечення дає засоби, управління - цілі, а виконання призводить до результату. В процесі війни відбувається перерозподіл цих функцій. Виходячи з цього, основною метою будь-якої війни є не просто знищення супротивника як такого, а силовий перерозподіл рольових функцій країн на світовій арені або соціальних груп у середині країни, якщо мати на увазі громадянську війну. Тому сенс будь-якої війни можна зрозуміти лише в діалектичному зіставленні ситуації, що породила цю війну, з ситуацією, що склалася після її завершення. Якщо говорити про сенс війни, що відбувається в Україні, то підтримка сепаратистів на Донбасі, анексія Криму – все це спрямовується вищим керівництвом Росії на знищення української державності, на створення нової геополітичної конфігурації на євразійському континенті. У науковій літературі існує багато точок зору щодо сутності сучасної війни. Так, С. Тюшкевич стверджує, що сучасна війна – це складне суспільно-політичне явище, особливий стан суспільства і держави, пропонуючи своє визначення війни: «війна - особлива, насильницька форма взаємин держав і народів, специфічна форма розв'язання протиріч і спірних питань між ними». На думку В. Потехіна, «війна – спосіб вирішення суспільних протиріч шляхом знищення, геноциду або дезорієнтації супротивника з метою захоплення або перерозподілу його ресурсів». Отже, у сучасному розумінні війна - це суспільно-політичне явище, пов'язане з корінною зміною характеру відносин між державами і націями і переходом протиборчих сторін від застосування невійськових, ненасильницьких форм і способів боротьби до прямого застосування зброї та інших насильницьких засобів збройної боротьби для досягнення певних політичних та економічних

цілей. Як підкреслював К. фон Клаузевіц, «війна є зіткненням значних інтересів, що розв'язується кровопролиттям, і тільки цим вона відрізняється від інших суспільних конфліктів». При цьому головним засобом ведення війни є збройні сили та воєнізовані формування. Разом з тим у війні часто використовуються й інші (не збройні) форми боротьби, але основна і вирішальна форма боротьби у війні – саме збройна. Війна – це завжди поєдинок. У війні є нападаюча сторона і сторона, що обороняється. На відміну від збройного конфлікту, війна завжди повинна закінчуватися перемогою. У класичному розумінні перемога – це бойовий успіх, нанесення поразки військам супротивника, досягнення цілей, поставлених в межах конкретної бойової операції чи війни в цілому. Перемога як успішний підсумок війни для однієї з протиборчих сторін виявляється в розгромі або капітуляції супротивника, повному придушенні його здатності до опору. У цьому випадку досягнутий військовий результат трансформується в політичну перемогу, завдяки чому укладається мирний договір, що відображає після воєнні ролі сторін, що воювали з точки зору переможця та його союзників. При цьому соціально-політичний характер війни може бути ідентичним чи протилежним для воюючих сторін. Цілі цих сторін можуть значно змінюватися у ході війни під впливом різного роду обставин, насамперед під впливом ходу військових дій. У цьому проявляється специфіка зворотного зв'язку між війною і політикою, політикою та військовою стратегією. Заміщення політичної мети ідеологічними установками для військово-стратегічного планування, як показує історія, може негативно позначитися на підсумках війни та її наслідках. До війни ми були суспільством, у якому були і низькі показники народжуваності, і низькі показники смертності. Ми завжди мали не дуже велику чисельну перевагу жінок, як порівняти з кількістю чоловіків. А зараз, унаслідок війни, гендерний дисбаланс буде більшим. Чоловіків просто не вистачатиме, ані для відновлення країни, ані для утворення сім'ї. Інші виклики пов'язані з екологією та техногенними аваріями. Ми перебуваємо в стані загроз епідемії холери, про що багато пишуть. Однак при цьому посилюється дуже багато практик, пов'язаних із захистом природного світу. Інституційний контекст теж неоднозначний. Що нас чекає: економічна катастрофа чи економічна реновація? Авторитарний популізм чи деліберативна демократія? Під час війни впоратися з нею без мілітарної ієрархії, централізації, авторитаризму майже неможливо. Однак, суспільство демонструє високу громадянську активність, закриття прогалин, тому, можливо, устроєм майбутнього буде та сама деліберативна демократія. Що ще відбувається на наших очах? Депопуляція одних територій і надлишкова - інших. Зміни структури розселення змінять ринок праці, змінять запити на професійні навички, структуру зайнятості, структуру виробництва... Безумовно, ми очікуємо посилення економічної диференціації та стратифікації. На це впливатимуть фактори збереження житла, переміщення, спроможності професійної адаптації. Я також маю гіпотезу, що за результатами війни з'явиться новий середній клас інформаційно-цифрової епохи, який сформувався під впливом експансії

вищої освіти, глобалізації, технологічних навичок. Його представники мають середній рівень соціально-економічного та культурного добробуту. Проявляють себе у різних формах публічного активізму під час війни із росією. У них є вища освіта, сучасні цифрові вміння, здатність до соціально-мережових взаємодій, постмодерністські цінності самовираження. Власне, вони і будуть принциповими промоутерами нової демократії.

Таким чином, перед українськими соціологами сучасність поставила нагальне завдання – активізувати дослідження у галузі соціології війни, розбудовуючи її методологічну і методичну базу, категоріальний апарат тощо. Це дозволить вирішити численні теоретичні та практичні завдання, пов'язані з визначенням закономірностей війни, розкриттям її сутності, рис, трансформації цілей, масштабів, характеру і засобів збройної боротьби, людського чиннику, наслідків воєнних дій для конкретної країни та людства в цілому.

Література

1. Александер Б. Как выигрываются войны [Текст] / Б. Александер; Пер. с англ. В. Беленького. – М. : ООО «Издательство АСТ»; ООО «Транзиткнига», 2004. – 604 с.
2. Гареев М. А. Если завтра война?.. (Что изменится в характере борьбы в ближайшие 20–25 лет) / М. А. Гареев. – М. :ВлаДар, 1995. – 238 с.
3. Головин Н. Н. Наука о войне: избр. соч. [Текст] / Николай Николаевич Головин; сост. И. А. Вершинина. – М. :Астрель, 2008. – 1008 с.
4. Дуглас У. О. Трехсотлетняя война. Хроника экологического бедствия [Текст] / Уильям О. Дуглас; Пер. с англ. – М. : Прогресс, 1975. – 240 с.
5. Керсновский А. А. Философия войны [Текст] / А. А. Керсновский. – М. : Издательство Московской Патриархии, 2010. – 208 с.
6. Клаузевиц К. О войне. В 2 т. [Текст] / К. Клаузевиц. – М. : ООО «Издательство АСТ»; СПб. : TerraFantastica, 2002.
7. Корчмит-Матюшов (Милованов) В. И. Предназначение войны [Текст] / В. И. Корчмит-Матюшов (Милованов). – М. : Слово, 2000. – 180 с.
8. Корчмит-Матюшов (Милованов) В. И. Теория войн [Текст] / В. И. Корчмит-Матюшов (Милованов). – М. : БФРГТЗ «Слово», 2001. – 133 с.
9. Кревельд М. ван. Трансформация войн [Текст] / М. ванКревельд; Пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 344 с.
10. Лоренц К. Агрессия (так называемое «зло») [Текст] / К. Лоренц; Пер. с нем. – М. : Изд. группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 272 с.
11. Докторська наука О. Куценко «мої думки»

МАНІПУЛЯЦІЯ ГРОМАДСЬКОЮ ДУМКОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД ТОТАЛІТАРНОГО СУСПІЛЬСТВА

Маніпулювання громадською думкою засобами масової комунікації може відігравати значну роль у перехідний період від тоталітарного суспільства до суспільства з ринковою економікою. У тоталітарному суспільстві уряд зазвичай контролює ЗМІ та використовує їх як інструмент для поширення пропаганди та формування громадської думки на підтримку режиму. Коли суспільство переходить до ринкової економіки, може з'явитися більша різноманітність ЗМІ та більше свободи вираження поглядів, що може надати людям більше можливостей висловлювати свою думку та брати участь у публічних дебатах. Однак це може створити певні можливості для маніпуляцій формування громадської думки.

Існує багато факторів, які можуть впливати на маніпулювання громадською думкою засобами масової комунікації в перехідний період від тоталітарного суспільства до ринкової економіки. Деякі з ключових факторів, які слід враховувати, включають:

1. Роль ЗМІ: у тоталітарному суспільстві. ЗМІ часто використовуються як інструмент держави для поширення пропаганди та формування громадської думки. Коли суспільство переходить до ринкової економіки, може з'явитися більша різноманітність ЗМІ та більше свободи вираження поглядів, що може надати людям більше можливостей висловлювати свою думку та брати участь у публічних дебатах. Однак це також може створити можливості для маніпуляцій, оскільки медіа організації та інші суб'єкти можуть намагатися сформувати громадську думку для власних цілей.

2. Вплив пропаганди та дезінформації. Пропаганда та дезінформація можуть бути використані, щоб схилити громадську думку на користь певної точки зору чи порядку денного. У ринковій економіці може бути більше фінансових стимулів для медіа-організацій створювати сенсаційний або упереджений контент, щоб залучити глядачів або читачів, що може сприяти поширенню дезінформації.

3. Роль медіа-фреймінгу. Медіа-фреймінг передбачає спосіб, у який медіа подають інформацію, включаючи вибір і наголошення на певних питаннях, подіях або перспективах. Медіафреймінг може формувати те, як люди інтерпретують і розуміють події, і може впливати на їх ставлення та переконання.

4. Вплив соціальних медіа. Останнім часом платформи соціальних мереж стали важливим засобом комунікації та відіграли значну роль у формуванні громадської думки. У перехідний період соціальні медіа можуть надати людям платформу для обміну думками та участі в публічних

дебатах, але їх також можна використовувати для поширення дезінформації та маніпулювання громадською думкою.

5. Вплив політичних партій та інших суб'єктів. Політичні партії та інші суб'єкти, наприклад, групи особливих інтересів, також можуть відігравати певну роль у формуванні громадської думки під час перехідного періоду. Вони можуть використовувати різні тактики, такі як реклама, лобіювання та зв'язки з громадськістю, щоб впливати на громадську думку на підтримку своїх планів.

6. Роль держави. У тоталітарному суспільстві держава часто здійснює великий контроль над ЗМІ та іншими засобами масової комунікації. Коли суспільство переходить до ринкової економіки, може бути більший ступінь свободи вираження поглядів, що може сприяти появі більш різноманітних і незалежних ЗМІ. Проте держава все ще може здійснювати певний контроль над ЗМІ та іншими засобами масової комунікації, особливо якщо вона стурбована збереженням своєї влади чи впливу.

7. Вплив економічних факторів. У ринковій економіці медіа-організації та інші учасники можуть керуватися економічними міркуваннями, коли йдеться про формування громадської думки. Наприклад, засоби масової інформації, швидше за все, створюватимуть сенсаційний або упереджений вміст, щоб залучити глядачів або читачів, що може сприяти поширенню дезінформації.

8. Вплив культурних і соціальних чинників. Культурний і соціальний контекст, у якому суспільство переходить від тоталітарного режиму до ринкової економіки, також може відігравати певну роль у формуванні громадської думки засобами масової комунікації. Наприклад, цінності та вірування суспільства, а також рівень політичної та медіаграмотності можуть впливати на те, як люди інтерпретують інформацію та реагують на неї.

9. Вплив на політичні результати. Маніпулювання громадською думкою засобами масової комунікації може мати значний вплив на політичні результати протягом перехідного періоду. Наприклад, він може формувати спосіб голосування людей або впливати на рішення, які вони приймають як громадяни.

Загалом, маніпулювання громадською думкою засобами масової комунікації в перехідний період від тоталітарного суспільства до ринкової економіки може бути складним і багатограним, і на нього впливають різноманітні фактори, зокрема роль держави, економічні міркування, культурні та соціальні фактори, а також вплив на політичні результати.

Література

1. Пригорницька О. ЗМІ як інструмент маніпуляції громадською думкою: виявлення, оцінка, протидія. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003684> (Дата звернення: 20.11.2022)

УДК 316(043)

Крикун Р.О.

О.КОНТ ТА ЙОГО ПРОЄКТ НОВОЇ НАУКИ – СОЦІОЛОГІЇ

Соціологія як самостійна галузь наукового знання виникла досить пізно, у 40-х рр. XIX ст., і являє собою порівняно молоду науку. Перший, хто переглядає усталену класифікацію наук і виділяє в ній окрему науку про суспільство, є французький вчений Огюст Конт (1798-1857), якого і вважають засновником соціології. В його шеститомній праці «Курс позитивної філософії» вперше вжито назву «соціологія» і обґрунтовано її предмет і метод. О.Конт жив у Франції у такий період її історії, який знаменувався боротьбою старих і нових класів і станів, частою зміною форм політичного устрою. Прихід до влади Наполеона Бонапарта, який починав як республіканець, а став імператором, зліт і падіння імперії, низка буржуазних революцій, що перетиналася реставрацією монархії, глибока і всеохоплююча криза старого суспільства і важкі муки народження нового буржуазного ладу, руйнація традиційних цінностей і моральних принципів, - все це спричинило величезний вплив на світогляд Конта. Він намагався знайти шляхи виходу з цього всезагального кризового стану, звертаючи свої погляди до науки, яка одна, на його переконання, була здатна подолати стан анархії і хаосу, в якому так довго перебувають найбільш цивілізовані країни, включаючи Францію. Але це мала бути спеціальна позитивна наука про суспільство, його будову та розвиток, заснована на достовірних дослідних даних - на той час такої науки ще не існувало.

Чи був Огюст Конт справжнім творцем, «батьком» соціології - питання спірне. Безперечно те, що він став її хресним батьком, тому що дав їй ім'я, винайшов саме слово «соціологія». Правда, охоронці чистоти наукової мови нерідко підкреслювали «варварський» характер імені, яким він назвали новонароджену науку про суспільство, адже воно складено зі слів, узятих із двох різних мов: латинського «societas» («суспільство») і грецького «logos» («слово», «навчання»). Як би те ні було, уже завдяки тому, що Конт придумав слово «соціологія», він цікавий для історії цієї науки. Говорячи про особистість Конта, можна зробити висновок, що ця видатна людина була маргіналом, людиною «на грані», на краю в багатьох відносинах. Він знаходився на грані між академічним і неакадемічним світами, між сімейним і неодруженим станом, між здоров'ям і хворобою, між наукою, релігією, утопією і т.п. Усе це, безумовно, не могло не позначитися на його соціологічному мисленні. У творчості Конта прийнято розрізняти три періоди.

Перший період (1819-1828), що майже цілком збігається згодом його співробітництва із Сен-Сімоном, характеризується виданням шести невеликих програмних творів, «опускулів». Ці твори Конт згодом уключив як додаток у IV том своєї «Системи позитивної політики» (1854) з метою показати наступність своїх поглядів. У «опускулах» він намічає принципи і шляхи інтелектуальної і соціальної реформи, у якій бідує, що знаходиться в стані «анархії» людство. У цих творах можна знайти ідеї, що одночасно є підсумком для Сен-Сімона і відправним пунктом для Конта. Тут уже є присутнім ряд найбільш важливих ідей, що Конт розвиває згодом, зокрема, ідея про особливу роль вчених у новому суспільстві, розрізнення двох головних епох у розвитку людства: критичний й органічний, поняття і принципи «позитивної політики», і, нарешті, знаменитий «закон трьох стадій».

Другий період (1830-1842) - це період зрілості, коли створювався і видавався шеститомний «Курс позитивної філософії» (тому виходили послідовно в 1830, 1835, 1838, 1839, 1841 і 1842 р.). У цей час Конт розробляє філософські і наукові основи позитивістського світогляду.

Третій, завершальний період творчості Конта, починається з другої половини 40-х років. Він відзначений створенням таких добутоків, як чотиритомна «Система позитивної політики, чи Соціологічний трактат, що засновує Релігію Людства»(1851-1854), «Позитивістський катехізис» (1852) і «Суб'єктивний синтез» (1856). У цей час Конт обґрунтовує переважно «суб'єктивну» точку зору і «суб'єктивний» метод. Незалежно від того, як оцінювати співвідношення між різними періодами і частинами контовського навчання, безсумнівно, що в ньому перепліталися і проникали друг у друга наукові і позанаучні елементи. Але задача історії соціології - вивчити насамперед наукові елементи, виходячи з тих критеріїв, що були виділені в першій лекції. Це ті сторони доктрини Конта, що надалі одержали продовження не в чи моралі релігії, не в чи політику соціальних рухів, а в соціології як науці.

Виходячи з цього, О.Конт розрізняє в соціології «соціальну статистику» (або теорію суспільного порядку, яка вивчає умови існування і закони функціонування соціальної системи, її структуру та елементи) і «соціальну динаміку» (або теорію суспільного прогресу, яка досліджує закони розвитку і зміни соціальних систем). Конт починає аналіз «соціальної статистики» з сім'ї, вважаючи її основною і найбільш стабільною клітиною соціального організму. Сім'я, на думку Конта, — це джерело морального виховання, збереження культурних традицій і досвіду попередніх поколінь; вона сприяє входженню молоді у соціальне життя, набуттю нею важливих соціальних якостей, необхідних для успішного служіння людству, вчить «жити для інших». Добрі стосунки між поколіннями підтримують суспільну рівновагу, баланс між традиціями і новаціями, носіями яких є старші і молоді люди.

Таким чином, місце вчення Конта в історії соціології є надзвичайно важливим. Він вперше:

1. обґрунтував необхідність наукового підходу до вивчення суспільства і можливість пізнання законів його розвитку;

2. визначив соціологію як особливу науку про суспільство, оперту на емпіричні дослідження, що мало забезпечити її об'єктивність та неупередженість; 3. розглянув суспільство як систему з її статичними та динамічними закономірностями, привернув увагу до вивчення соціальних інститутів і структури цієї системи, механізмів її змін. Водночас Конт так і не зміг у поясненні суспільства остаточно відірватись від аналогій з природничими науками, запозичуючи багато своїх положень і термінів з біології і фізики, надмірно прив'язуючи соціальні явища, процеси і закони до тих, що вивчаються природознавством.

Література

1. Брегеда А. Соціологія: навч. метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни. К.: Київський національний економічний ун-т, 1999. 123с.
2. Захарченко М. В. Історія соціології (від античності до початку XX ст.). К., 1993. 336 с.
3. Кавелін, К. Д. Априорна філософія чи позитивна наука? : з приводу дис. м. В. Соловйова Криза західної філософії. : проти, позиція. СПб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1875. 48 с.
4. Офіційний сайт Інституту соціології. URL: <https://i-soc.com.ua> (дата звернення : 06.01.2023)
5. Толстова Ю. І. Вимірювання на різних етапах соціологічного дослідження як ступені моделювання соціальної реальності. *Математичне моделювання соціальних процесів*. Вип. 2. М.: Соціологічний ф-т МГУ, 2006. С. 9-16.

УДК 316(043)

Лебединська Є. М.

СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ У ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Розвиток громадянського суспільства в нашій державі починається з формування почуття громадських обов'язків у всіх громадян України та залучення їх до вирішення певних суспільних проблем, які трапляються в нашому житті. Вирішити це завдання не можна без виховання у студентів власних громадянських позицій, розвиток у них внутрішніх потреб до участі у всеукраїнських громадських організаціях. Саме ці аспекти педагогічної діяльності відносяться до пріоритетного напрямку соціальної активності студентів. Зокрема, цей напрямок при проведенні виховної і наставницької роботи з студентами є найважливіший.

Низька соціальна активність студентів має згубний наслідок для нашої держави. Адже без соціальної активності поширюються такі негативні явища, як бюрократизм, корупції, що унеможлиблюють повноцінно працювати суспільним інституціям. Проте, залучення студентів до громадських організацій тягне за собою великі труднощі.

Проблеми соціальної активності студентів у всеукраїнських громадських організаціях вивчали такі науковці, як: Андрущенко В., Баландіна Т., Колеснік М., Кравчук П., Мар'єнко Б., Матвієнко М., Матвієнко Ю., Мокляк В. та інші. [1, с. 143-147]

Під час ведення дискусій зі студентами на цю тему, вони найчастіше акцентують увагу на такі причини своєї низької громадської активності: не цікаво, відсутність бажання чи необхідних знань, навичок, досвіду тощо. Причому, якщо така позиція у більшості студентів, якщо викладачі мають недостатню кваліфікацію то засвоїти активне громадське життя в студентському житті не вдається.

Відомо, що найважливіша психологічна риса – це ініціативність, і вона в студентів формується тоді, коли студенти спілкуються з іншими людьми і проявляють власну активність і беруть участь у змінах життя, яке оточують студентів і хочуть його покращити. Саме від здатності студентів бути активними залежать державотворчий процес в Україні. Навчальним закладам у цих процесах належить особливе місце, оскільки студенти найбільше часу проводять у свого навчального закладу. Зокрема, студентські роки – це період найбільшого зростання соціальної і професійної активності, коли студенти не просто цікавляться подіями існуючої дійсності, а й самі хочуть бути активними учасниками своєї діяльності.

Тому залучення студентів до всеукраїнських громадських організацій сприяють набуттю молодими людьми певного життєвого досвіду, запобігають зростанню негативних явищ у молодіжних середовищах.

Всі сучасні громадські організації, якими цікавляться студенти можна розділити на дві умовні групи. Це союзи, що функціонують в межах навчальних закладів та створені з ініціатив студентів або адміністрації навчальних закладів. Друга група – всеукраїнські громадські організації, які працюють з міськими або обласними рухами, займаються політикою або охороною навколишнього середовища.

На сучасному етапі в Україні діють такі всеукраїнські громадські організації, які цікаві сучасним студентам, як Українська скаутська організація «Пласт», Спілка піонерських організацій України, Українське дитячо-юнацьке товариство «Січ», Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта», Асоціація гайдів України та ін. [2, с. 543]

Велику роль відіграють також студентські волонтерські загони. Студентський загін – це, насамперед, самовіддана праця, що дає можливість радіти від своєї зробленої роботи. Робота студентського волонтерського загону є важливою частиною студентського життя і має велике

значення для виховання студентів та отримання ними нових знань.

Після аналізу діяльності цих організацій можна говорити, що вони створюють можливість вільно вибрати студенту не тільки зміст своєї діяльності, але й форму прояву активності. Беручи участь у програмах громадських організацій, студенти які реалізуються через різні види творчої і наукової діяльності, вчаться приймати різноманітні рішення залежно від ситуації. Участь у всеукраїнських громадських організаціях дозволяють студентам вирішувати проблеми на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівні. [3, с. 1]

Отже, рівень демократичного розвитку будь-якої держави багато в чому вирішується через ступінь громадянської активності студентів, невід'ємними компонентами яких є участь студентів в процесі прийняття та ухвалення рішень в громаді та державі загалом. Участь у всеукраїнських громадських організаціях можна називати фундаментом для набуття життєвого досвіду, а студенти, які задіяні в цих організаціях мають можливість набути додаткові теоретичні та практичні знання, необхідні для її індивідуального розвитку та до активної суспільно-корисної діяльності в житті держави.

Література

1. Корпач Н. І. Особливості участі дітей та молоді в суспільних перетвореннях. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. № 1. С. 143–147. URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/ped_2008_1/2008-26-06/korpach.pdf (дата звернення: 15.11.2022).
2. Максимовська Н. О. Теоретичні і методичні засади соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері дозвілля : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05. Харків, 2015. 543 с.
3. Сучасні студентські громадські організації. *KURSOVIKS*. URL: <https://ua.kursoviks.com.ua/suchasni-studentski-gromadski-organizacii> (дата звернення: 15.11.2022).

УДК 316(043)

Неровна Н.Ю.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК РУШИЙНОЇ СИЛИ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНІЙ АГРЕСІЇ

Для забезпечення інформаційної безпеки України насамперед слід визначитися із фундаментальністю положень, відповідно до яких має бути організовано та реалізовано цей процес і усі його складові. Таку фундаментальність забезпечує певні постулати, база цієї предметної сфери, якої, сприйнявши, необхідно неухильно дотримуватися. Для суспільного життя, суспільних наук та державної діяльності окремої країни постулатом є національна Конституція та

державні закони, положення яких мають значення окремих аксіом за певними напрямками упродовж деякого періоду аж до внесення відповідних конституційних або законодавчих змін.

Щодо забезпечення інформаційної безпеки України у будь-якій сфері життєдіяльності, у тому числі воєнній, фундаментальним слід вважати положення ст. 17 Конституції України, де визначено, що забезпечення інформаційної безпеки України є найважливішою функцією держави, справою всього Українського народу. Зазначена вимога ставиться на один рівень із захистом суверенітету і територіальної цілісності України та забезпеченням економічної безпеки держави, що означає найвищий державний пріоритет діяльності. Причому про інше стосовно інформаційної сфери в Конституції України не йдеться. Отже, це положення для інформаційної сфери України слід розглядати та сприймати як перший і головний законодавчий постулат.

Зважаючи на перший законодавчий постулат для інформаційної сфери України, має бути законодавче розуміння (тлумачення) сутності інформаційної безпеки держави. В законодавчому полі України відсутній рамковий закон про інформаційну безпеку держави, але законодавство визначило сутність інформаційної безпеки на «тлі» не рамкового Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» в редакції:

– «інформаційна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігають завдавання шкоди через:щ

- неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується;
- негативний інформаційний вплив;
- негативні наслідки застосування інформаційних технологій;
- несанкціоноване поширення, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації».

В інших законодавчих актах України, які стосуються інформаційної сфери та набрали чинності після цього закону, інше тлумачення інформаційної безпеки або його заперечення чи уточнення відсутні. Саме тому, попри деякі незначні недоречності цього визначення, його можна сприймати як другий законодавчий постулат інформаційної безпеки України.

Цей законодавчий постулат деталізує перший конституційний постулат та відповідає принципу системного підходу. Таке законодавче формулювання сутності інформаційної безпеки може бути уточнене, але в загальному сенсі формулювання є чітким та збалансованим.

На стратегічне спрямування запобіжних заходів вказано у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», де визначено спосіб вирішення проблеми інформаційної безпеки. Ґрунтуючись на цьому положенні можна визначити третій законодавчий постулат.

Способом забезпечити інформаційну безпеку в Україні (вирішити проблему інформаційної

безпеки) має бути:

- створення повнофункціональної інформаційної інфраструктури держави та забезпечення захисту її критичних елементів;
- підвищення рівня координації діяльності державних органів щодо виявлення, оцінювання і прогнозування загроз інформаційній безпеці, запобігання таким загрозам та забезпечення ліквідації їх наслідків, здійснення міжнародного співробітництва з цих питань;
- вдосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення інформаційної безпеки, зокрема захисту інформаційних ресурсів, протидії негативному інформаційному впливу та комп'ютерній злочинності, захисту персональних даних, а також правоохоронної діяльності в інформаційній сфері.

Наведені законодавчі постулати мають закласти певний фундамент у будь-яку діяльність, спрямовану на забезпечення інформаційної безпеки України, в тому числі у кіберпросторі. Насамперед це стосується становлення теоретичних основ цього конституційного напрямку діяльності як запоруки проведення адекватних практичних заходів та створення ефективної загальнодержавної системи, а також її складових, зокрема складової воєнної сфери.

Література

1. Інформаційне забезпечення системи стратегічного керівництва силами оборони. О. В. Устименко, Ю. О. Саричев. *Вісник НАДУ*. 2019. № 1. С. 11–17.
2. Методологія стратегічного планування в умовах глобальних загроз національній безпеці та національній стабільності : монографія. [В. І. Абрамов, Т. В. Запорожець, Р. Р. Марутян та ін.] ; за заг. ред. Л. М. Шипілової. К. : НАДУ, 2018. 232 с.
3. Сектор безпеки і оборони України: теорія, стратегія, практика : монографія. [Ф. В. Саганюк, В. С. Фролов, О. В. Устименко, М. М. Лобко та ін.] К. : Академпрес, 2017. 180 с.

316.023.4

Онофрейчук Ю. Д.

МАЛІ СОЦІАЛЬНІ ГРУПИ

Малі групи являють собою соціально-психологічні спільності, які відіграють важливу функціональну роль у житті суспільства. Головними характеристиками малої групи є її розмір, структура та склад, які визначаються цілями та завданнями спільної діяльності, заради якої вона створена.

Малу групу можна визначити як психологічно єдиний соціальний осередок, члени якої цілеспрямовано пов'язані один з одним і залежать один від одного. Ознака групи складається

передусім в тому, що зміна однієї частини групи змінює стан всіх інших частин. Основні особливості таких груп:

1. Індивіди в малих групах зазвичай тісно взаємодіють один з одним, мають великий взаємовплив;
2. Члени малих груп об'єднані спільною метою та можуть переживати спільні емоціональні почуття;
3. Всередині групи розподілені обов'язки та соціальні ролі;
4. Спільні інтереси, цінності, норми та форми поведінки;
5. Стійкість в часі (група існує деякий час).

На взаємовідносини та діяльність таких груп тісно впливає моральний клімат та емоційна атмосфера між її членами. Якщо у малої соціальної групи наявний лідер, він може мати великий вплив на стосунки всередині групи. Негативні та напружені відносини між учасниками групи можуть призвести до її розпаду. Також розпад малої групи можливий у ситуації, коли нараховують велику кількість осіб, які об'єднуються в менші підгрупи та відбувається так званий "поділ". Учасники цих підгруп зазвичай мають власні інтереси і цілі, що відмінні від властивих іншим членам групи.

Окрім цього, важливі також групова сумісність, групова нормалізація, групова поляризація, групова ізоляція. Групова сумісність виявляється в здатності членів групи узгоджувати свої дії та взаємовідносини, розподіляти відповідальність за успіхи та прорахунки групової діяльності, сприяти один одному в процесі взаємодії та спілкування.

Групова нормалізація включає прийняття в даній групі стандарти поведінки, які регламентують відносини людей і виконують ряд функцій: регулятивну, оціночну, стабілізуючу та ін.

Групова поляризація виникає як результат групової дискусії, в ході якої різні точки зору, думки, погляди учасників формуються у дві полярно протилежні позиції, що включають будь-які компроміси, ведуть до конфлікту.

Групова ізоляція відображає тривале відокремлення групи в умовах певного простору і часу, характеризується обмеженням кола ділового та поза професійного спілкування. [1]

Малі групи, як і будь-які інші, поділяють на формальні та неформальні. Формальні групи мають такі особливості:

- норми, цінності, ролі групи чітко формалізовані, закріплені в текстах;
- норми, цінності та ролі групи визначаються зовнішніми по відношенню до групи агентами (іншими групами, державою тощо)

Неформальні групи - це групи, які не мають чітких закріплених рольових очікувань та нормативної бази.

Також всі групи, незалежно від кількості членів, виду діяльності можна поділити на ексклюзивні (закриті) та інклюзивні (відкриті), де перші зобережністю ставляться до нових членів руху, бо вважають, що з ними потрібно ділити «суспільні блага», а другі – відкриті для нових членів, бо вважають, що дії одного індивіда надають значний ефект на дії інших членів групи. [2]

Незважаючи на те, що існує чітке розділення груп на їх види, в реальному житті нечасто можна побачити групу одного окремого типу. Зазвичай вони втілюють в собі різні комбінації цих типів. У малих групах кожен член може безпосередньо контактувати з будь-яким іншим членом тієї ж групи; зокрема, він завжди може зреагувати на поведінку кожного з його членів та, у свою чергу, спостерігати, як реагує на його поведінку інші члени групи. Таким чином, у малій групі існує постійно працююча система прямого та зворотного зв'язку між усіма її членами.

Література

1. Соціальні групи. Поняття і проблеми. Веб-сайт: Освіта.UA.URL:<https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/9969/> (Дата звернення: 16.12.2022)
2. Черкашина Т.О. теорія колективної дії м. Олсона як інструмент аналізу сучасних суспільних рухів. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/5333/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D1%96%D1%97%20%D0%9C.%D0%9E%D0%BB%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0%20%D1%8F%D0%BA%20%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D1%83%20%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%80%D1%83%D1%85%D1%96%D0%B2%20%28%D0%9A%D0%B8%D0%B2%29.pdf?sequence=1> (Дата звернення: 16.12.2022)
3. Соціальні групи. Веб-сайт: Політологія. Бібліотека. URL:<http://politics.ellib.org.ua/pages-13119.html> (Дата звернення 16.12.2022)

УДК 316(043)

Павлова С. В.

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА ЇЇ СКЛАДНИКИ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ

БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Соціальна сфера є однією з тих, де вирішується завдання забезпечення внутрішньополітичної безпеки. Саме недостатнє забезпечення гідного рівня життя населення у всіх країнах викликає соціальну напруженість, порушення громадського спокою, часом серйозно загрожує внутрішньополітичної безпеки.

Декларацією про державний суверенітет соціальна безпека держави розглядається як стан гарантованої правової, а також інституційної захищеності життєво важливих інтересів суспільства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Забезпечення соціальної безпеки відбувається за допомогою таких складових, як добробут, рівень доходів населення, оплата праці, стан здоров'я, зайнятість, демографічна ситуація, соціально-класова диференціація, соціальний захист, пенсійне забезпечення і т. д.

Загрози соціальної безпеки України зумовлюють соціальні аномалії. Мова йде про значному соціальному розшаруванні, зубожінні, відсутність розвитку трудового потенціалу суспільства. Слід зазначити, що найнебезпечнішими є такі соціальні протиріччя, як низький рівень життя та соціальної захищеності значної частини населення; наявність великої кількості громадян працездатного віку, не зайнятих економічно активною діяльністю; низький рівень охорони здоров'я; тенденції до моральної та духовної деградації у суспільстві; неконтрольовані міграційні процеси у країні тощо.

Існує пряма залежність між показниками соціальної стабільності суспільства та рівнем соціальної безпеки. Порушення соціальної стабільності призводить до криміналізації в суспільстві, наркоманії, алкоголізму, скорочення тривалості життя, погіршення рівня медичного обслуговування та охорони здоров'я.

На сьогодні Законом України «Про основи національної безпеки України» визначено основні напрямки державної політики щодо соціальної сфери: реальне підвищення життєвого рівня населення, своєчасна виплата заробітної плати та гарантованих законом соціальних виплат, зниження рівня безробіття, створення умов для подолання бідності, збереження та зміцнення трудових ресурсів країни; подолання кризових демографічних процесів; створення ефективної системи соціального захисту людини, збереження та відновлення її фізичного та духовного здоров'я, ліквідація негативних асоціальних явищ.

Реалізація всіх цих напрямів потребує певних критеріїв та інструментарію оцінки соціальної безпеки. Головним інструментарієм моніторингу факторів, що визначають ризики, є система показників, які дають комплексне уявлення про їхній фактичний рівень.

Рівень соціальної безпеки держави оцінюють за значенням інтегрального індикатора соціальної безпеки, основою якого є ряд приватних індикаторів: частка населення із середньодушовими доходами на місяць нижче 75 % медіанного рівня загальних доходів;

відношення середньомісячної номінальної заробітної плати до прожиткового мінімуму на одного працюючого; відношення середнього розміру пенсії за віком до прожиткового мінімуму; чисельність учнів денних загальноосвітніх навчальних закладів; рівень злочинності і т. д. Варто звернути увагу, що частина з них є дестимуляторами (зростання їх фактичних значень щодо попередніх періодів є негативним показником), а решта – стимулятори. Зазначені індикатори характеризують різні сторони рівня та якості життя та служать засобом дослідження, прогнозування, регулювання, зіставлення у процесі соціально-економічного розвитку держави.

Підвищенню ефективності процесу забезпечення соціальної безпеки сприятиме модернізація всієї системи суспільних відносин. Слід розробити стратегію забезпечення соціальної безпеки, тактику та заходи, адекватні ризикам та потребам сучасного товариства. В Україні доцільно розробити та реалізувати різноманітні програми та проекти, спрямовані на підвищення соціальної безпеки. Необхідний постійний активний пошук, оцінка та відбір для широкого застосування вже існуючих соціально-економічних механізмів, засобів та методів прискорення соціального розвитку; методичного та організаційного забезпечення робіт із соціальної експертизи важливих об'єктів, досліджень, розробок; практичних методів активізації креативного потенціалу громадян для підвищення соціальної безпеки та прискорення соціального розвитку.

Проблема соціальної безпеки та вироблення оптимальної стратегії її забезпечення у нерозривній єдності з євроінтеграційними та глобалізаційними орієнтирами потребує глибоко зважених наукових політичних підходів. Саме тому до обговорення проблем соціальної безпеки суспільства щодо вироблення системних пропозицій важливо залучити найширше коло фахівців – науковців, практиків, представників органів усіх гілок влади.

Література

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р., № 964-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
2. Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ М-ва економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року, № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

УДК 316(043)

Паскевич О.В.

КІБЕРБЕЗПЕКА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Перша атака в війні Росії проти України була не фізичною – вона була цифровою. Незадовго до перших ракетних ударів спільнота кібербезпеки дізналася, що Україна стала мішенню широкомасштабних атак зловмисного програмного забезпечення, призначених для порушення доступу до інформації та критично важливих послуг.²³ лютого сотні систем в Україні були атаковані зловмисним програмним забезпеченням. Цілі включали уряд, а також ІТ, ЗМІ, енергетичний та фінансовий сектори [3].

Основні аспекти кібервійни та кібербезпеки. Кібервійна – це військові дії, що здійснюються в електронному просторі в електронному вигляді. Зброя в кібервійні – це інформація, інструменти – комп'ютери, театр військових дій – інтернет. Мережа інтернет стає потужною зброєю, яка суттєво підсилюється технологіями штучного інтелекту. Кіберзброя представляє собою широкий спектр технічних і програмних інструментів, які найчастіше спрямовані саме на використання вразливих місць у системах передачі даних. Механізм дії кіберзброї може бути абсолютно різним. Наприклад, вірусні програми можуть заважати іншим програмам різними способами: відмінити команди або задавати свої, видаляти всі дані або змінювати їх. Однак у більшості випадків достатньо проникнути в чужу програму для того, аби отримати необхідні дані. Інструментами кібератак є шкідливі програми і віруси, тому для того, щоб протистояти кібератакам, необхідно використовувати високоякісний захист і, безумовно, залучати компетентних фахівців [1].

Щодня Росія вдається до кібератак різного масштабу та рівня та діє в основному трьома способами.

По-перше, кіберзлочинці сприяють веденню бою та розгортанню військового конфлікту на місцях, здійснюючи атаки на об'єкти критично важливої інфраструктури на рівні держави та регіонів, зокрема банки, електростанції, ЗМІ, сервери великих корпорацій й таке інше.

Окрім цього, Росія використовує кібератаки як один з методів гібридної війни, що дозволяють, не розгортаючи відкритого конфлікту з Заходом, Європейським союзом чи НАТО, здійснювати опосередкований вплив на цільові країни (особливо в поєднанні з кампаніями з дезінформації й політичними кроками). Кібервійна має постійний характер та в більшості випадків відбувається й в мирний час.

Ще один спосіб кіберманіпулювання – точкові сигнальні погрозові кіберзлочини, які є своєрідним доповненням до класичної дипломатії.

Якою б не була кібератака, в який час би вона не відбувалась та в яких масштабах, мета залишається непохитною – руйнування громади, організацій чи механізмів. Змінюється лише контекст: гібридна війна під маскою дипломатії чи відкриті військові дії. Але ж результат лише один – страждають невинні люди, маси втрачають довіру до органів управління, й відбувається своєрідний регрес через пошкодження, викрадення чи зміну інформаційних ресурсів [2].

Розвиток інформаційних технологій обумовлює появу нових видів кібератак. Відповідно,

однією з основних складових національної безпеки держави стає забезпечення інформаційної безпеки. В Україні почалася активна робота в цьому напрямі. Для реалізації інформаційної безпеки необхідно застосовувати не лише інфраструктуру, стійку до кібератак (квантові комп'ютери можуть стати одним із компонентів вирішення цього завдання), водночас і забезпечувати цифровий суверенітет (розвивати українське програмне й апаратне забезпечення). Крім того, необхідно прискорити міжнародне співробітництво по напрямках протидії кібератакам з боку терористичних організацій і країн та застосування кіберзброї для боротьби з ними. Але на сучасному етапі найбільш перспективним напрямом вдосконалення інформаційної безпеки об'єктів управління і зв'язку та інформації в рамках існуючих технологій є багаторівневий багатопозиційний захист (ББЗ) з використанням апаратно-програмних засобів і способів захисту об'єктів та інформації [1].

Таким чином, кібербезпека сьогодні набуває значення нової галузі в нашому ВПК і призначена забезпечити національну безпеку держави. Тому своєчасне планування й реалізація заходів забезпечення кібербезпеки та інформаційного протиборства на глобальному й регіональному рівнях стає одним із пріоритетних завдань держави. Україна не просто може, а вимушена перестати концентруватися виключно на оборонних заходах. Маючи один із найкращих у світі людських потенціалів, фахівців з ІТ, здатність працювати швидко та ефективно, високу мотивацію до протистояння зовнішній агресії, держава повинна робити ставку не лише на оборонні технології, а й на наступальні, в тому числі кіберозброєння.

Література

1. Стратегія забезпечення кібербезпеки в гібридній війні - LexInform: Правові та юридичні новини, юридична практика, коментарі. 27.12.2022
2. Кібербезпека в умовах гібридної війни | Рубрика (rubryka.com). 27.12.2022
3. The world's first hybrid war: Protecting Ukraine against cyberattacks - EU Policy Blog (microsoft.com). 27.12.2022

УДК 323.21.005.21(477)Н35

Поладянець П. М.

АКТУАЛЬНІ ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Звертаючи увагу на війну Росії проти України, низка гібридних загроз з 2014 року залишається актуальною і на сьогодні, створюючи небезпеку дестабілізації й ослаблення нашої держави, порушення фундаментальних прав і свобод, зниження рівня життя та, власне, і самого мирного існування громадян України.

Слабкі місця (небезпеки) і гібридні загрози безпеці України та суспільства на сучасному етапі:

загальнодержавного характеру:

небезпеки: - політична війна «усіх проти всіх» в середовищі, спровокована владою з метою здобуття електоральної безальтернативності для правлячої політичної групи, що стимулюється зовні агресором через внутрішньо-українську агентуру впливу; - неефективність парламенту через його фрагментацію на корпоративні сегменти, що нівелює визначену Конституцією України парламентсько-президентську модель; - не задовільний рівень професійності державної служби України; - PR-активність влади в Україні замість предметної діяльності;

гібридні загрози: - контур зовнішнього управління, що зберігся та модернізувався з довоєнного періоду, маскується під громадсько-політичну організацію «українського вибору» (євразійський вибір), під комунікаційний канал переговорів з агресором в рамках Мінського процесу; - полювання на громадян України та демонстрація штучних груп «диверсантів», «наркокур'єрів» тощо задля формування іміджу України як терористичної і кримінальної держави та створення нових важелів тиску на Київ; - дискредитаційна медіа-кампанія через зарубіжні ЗМІ щодо нелегального постачання Україною технологій та ОіВТ до країн-паріїв та в зони конфліктів (ракетні двигуни для КНДР, постачання зброї до Південного Судану) задля представлення України як порушника міжнародного права та країни, що сприяє сумнівним режимам; - комбіновані дії комплексного характеру (диверсії на критичній інфраструктурі + кібер-атаки + резонансні вбивства + компромат на вище державне керівництво) з метою нарощування протестного потенціалу з боку суспільства проти неефективної влади; [с.22]

Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства у військовій сфері: небезпеки:

- корупційна діяльність у секторі оборони, особливо в системах фінансового і логістичного забезпечення військ; - незавершеність створення повноцінної системи територіальної оборони України; - забруднені у мінно-вибуховому сенсі території та залишки нерозірваних боєприпасів, мін, вибухових пристроїв; - незадоволені потреби (передбачені законодавством) учасників АТО та звільнених військовослужбовців; - низький темп реформування і розбудови воєнної організації держави; гібридні загрози: - діяльність незаконних збройних формувань на території України, що спрямована на дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної ситуації в Україні, порушення функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та блокування

важливих об'єктів промисловості й інфраструктури; - створення російськими спецслужбами та агентурою в Україні законспірованих та законсервованих НЗФ («озброєна тітушня») у вигляді НУО патріотичного спрямування, що перебувають в очікуванні часу для створення хаосу в Україні та передумов зміни влади; - діяльність диверсійно-розвідувальних груп агресора під маскою українських силовиків з метою дискредитації останніх; - нелегальне розповсюдження (торгівля) зброєю, що призводить до неконтрольованого володіння зброєю населенням країни та можливостей її придбання; - діяльність найманців з числа громадян України, Росії й інших країн для вчинення терористичних та кримінальних актів із застосуванням зброї, вибухових речовин тощо; - загроза взяття під військовий контроль частини території України військовими формуваннями країни-агресора під прикриттям проведення псевдо-миротворчої операції; - цілеспрямовані заходи дискредитації збройних сил України та інших військових формувань і силових структур; [с.23] Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства у правоохоронній сфері: небезпеки: - корупція у правоохоронній системі; - випадки створення механізму кругової поруки в системі поліція/служба безпеки/митники, податківці-прокуратура-суд; - окремі випадки безкарності співробітників правоохоронної системи на фоні загальної корумпованості системи державної влади; - випадки призначення на посади осіб не за професійними, а політичними або особистісними принципами, які будуть виконувати вказівки та розпорядження не за функціональними, а вказівковими принципами; - підвищення рівня злочинності та соціальної напруги у суспільстві; - відтік професійних кадрів за причини низького рівня їх забезпечення; гібридні загрози: - використання компромату на представників правоохоронної системи не для усунення їх від роботи, а для просування необхідних для зацікавленої сторони рішень; - цілеспрямована дискредитація системи правоохоронних органів через проведення інформаційних кампаній; - фізичне усунення активно діючих співробітників правоохоронних органів; - перебування на посадах у правоохоронній системі осіб, пов'язаних зі спецслужбами інших країн; - використання зовнішнього впливу на злочинні елементи для розхитування ситуації в Україні; в інформаційній сфері: небезпеки: - прогалини законодавчого поля в сфері інформаційної безпеки, відсутність належних механізмів для перешкоджання діяльності українських ЗМІ та інших носіїв інформації, які ретранслюють проросійські наративи чи інші види інформації антиукраїнського характеру;- недостатнє фінансово-технічне забезпечення державних органів України для оперативного та своєчасного реагування на відповідні акти інформаційної агресії на фоні фінансової та інструментальної переваги Росії в інформаційній складовій гібридної війни проти України.

у правоохоронній сфері: небезпеки: - корупція у правоохоронній системі; - випадки створення механізму кругової поруки в системі поліція/служба безпеки/митники, податківці-прокуратура-суд; - окремі випадки безкарності співробітників правоохоронної системи на фоні

загальної корумпованості системи державної влади; - випадки призначення на посади осіб не за професійними, а політичними або особистісними принципами, які будуть виконувати вказівки та розпорядження не за функціональними, а вказівковими принципами; - підвищення рівня злочинності та соціальної напруги у суспільстві; - відтік професійних кадрів за причини низького рівня їх забезпечення [с.522];

Визначені слабкі місця і гібридні загрози дозволяють оцінити можливості держави із гарантування безпеки суспільства та являються індикаторами для такої оцінки.

Література

1. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека.//Київ 2018р.//В./Мартинюк/ 22с.
2. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека.//Київ 2018р.//В./Мартинюк/ 23с.
3. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь // С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький //Київ 2022р. 552с.

УДК 316(043)

Пугачова О.О.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

З приходом російських військ на територію нашої країни, українцям необхідно пристосовуватись до виживання в умовах сьогодення. На жаль, війна забрала дуже багато життів; безліч українців вимушено переїхали до інших країн. Але є й ті, що переїхали до більш безпечних місць на території України.

Тож, російська агресія призвела до появи такого терміну як – «внутрішньо переміщені особи». Це люди, які покинули свої домівки, намагаючись врятувати життя своєї родини.

У чинних нормативно-правових актах України є визначення цього явища. 20 жовтня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» за № 1706-VII, за яким «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» (частина перша статті 1) [4].

Масштаби переміщення вражають. Станом на 03.10.2022 року кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні становить понад 6,6 мільйона людей, тобто 15 % від населення країни, повідомляє «Укрінформ».

Однак, деякі соціологи вважають, що кількість людей, які були змушені покинути своє місце проживання, набагато більше і матиме тенденцію до зростання.

Адаптація до умов на новому місці, в новому суспільстві в усіх відбувається по-різному. Ці умови вимагають значних фінансових витрат та організаційних моментів зі сторони органів державної влади. Тож виникають потреби надання допомоги українським громадянам, які опинилися в епіцентрі військових дій. Насамперед, люди потребують житлових, соціальних, медичних, юридичних та освітніх послуг.

Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам».

Але з величезним потоком людей, все це організувати досить складно. Тому, чимало небайдужих громадян та релігійних установ взяли ініціативу в свої руки, допомагаючи ВПО. Сприяють вирішенню багатьох соціально-побутових проблем; юридична та психологічна допомога у місцях їх теперішнього проживання.

Спираючись, на власний досвід, завдяки волонтерам і громадським благодійним організаціям, адаптація і соціалізація в новому місті пройшла набагато легше. Завдяки їхній підтримці, внутрішньо переміщені особи, не відчули себе покинутими і непотрібними.

Також, яка б не склалася ситуація, до умов соціалізації, обов'язково треба віднести освіту. Адже, згідно до вимог Закону України «Про освіту», всі учні обов'язково мають здобути загальну середню освіту. Це правильно, діти повинні бути освіченими, щоб їх адекватно сприймали в суспільстві. Навіть, в період війни, державі вдалося налагодити освітній процес. Кожні батьки мають право самі обирати форму навчання для своїх дітей. Вони можуть продовжити навчання зі своїм класом в дистанційному форматі, якщо це можливо. А можуть обрати будь який навчальний заклад на території України. При цьому, довідка ВПО є підставою, для першочергового зарахування дитини до навчального закладу. Навіть, якщо у вас не всі документи в наявності, вам ніхто не може відмовити у зарахуванні.

Це ми перевірили на собі, в нас не було ні документів зі школи, ні довідки з лікарні про щеплення, але до всього цього ставляться з розумінням. Дитину прийняли без проблем. Просто чудесний колектив, завдяки якому, вона знову радіє й посміхається.

«По статистичним даним, нині 164 412 учнів із числа внутрішньо переміщених осіб отримують освітні послуги в закладах освіти, що функціонують. Навіть якщо кількість учнів

збільшуватиметься, усі діти будуть охоплені навчанням. Школи приймуть абсолютно усіх дітей шкільного віку», - заявив Сергій Шкарлет в інтерв'ю з Тетяною Омельченко.

Підтримка освітнього процесу відбувається не лише на рівні шкільних та дошкільних навчальних закладів, держава піклується також про студентів, надаючи безкоштовне навчання та соціальну стипендію. Це дуже важлива та необхідна на даний момент допомога, аби кожен міг отримати освіту та знайти своє місце в суспільстві.

Добре, що діти напрочуд швидко адаптуються в новому середовищі. Ситуація з дорослими склалася трішки по-іншому... Непросто відбувається соціалізація, суперечливим залишається сприйняття переселенців у новому етносередовищі. Чимало приїжджих бажає, щоб оточення не здогадувалося, що вони переселенці. Також на поведінку переселенців на новому місці ще досить довго впливатимуть пережитий ними шок від бойових дій у їхніх рідних містах та селах. На жаль, є люди, які не зовсім розуміють тяжку ситуацію в країні. Вони ображаються на переселенців, за те, що ними опікується держава та волонтери; деякі з них, звинувачують їх в розв'язанні війни, говорячи, що самі винні, самі кликали... Але, якби вони могли б тільки уявити, як тяжко залишити свій дім, своє життя, взявши до рук одну маленьку валізу. Тож соціалізація дорослого покоління відбувається складніше.

Катастрофічно не вистачає робочих місць. Через війну рівень безробіття в Україні сягнув рекордних 35 %, повідомляє Національний банк України. «До кінця року рівень безробіття скоротиться з пікових значень у II кварталі 2022 року завдяки відновленню економіки та збільшенню попиту на робочу силу. Утім, як і в інших країнах, навіть після закінчення активних бойових дій, безробіття знижуватиметься на вищих рівнях, ніж раніше, через довгострокові наслідки війни», - прогнозує Нацбанк. За оцінками Мінекономіки, рівень безробіття в Україні на кінець 2022 року становитиме 30 %.

Тож більшість переселенців працює зараз не за професійним спрямуванням, а там де є робоче місце. Але велика кількість людей не мають і того... Державна служба зайнятості України займається соціальною підтримкою безробітних громадян та організацією їх працевлаштування. Ось такі реалії нашого сьогодення.

Українці – сильна нація, щоб не сталося, ми все витримаємо та подолаємо. Доля внутрішньо переміщених осіб залежатиме від їх власної самоорганізації. Переселенці – це переважно активні, проукраїнські налаштовані люди, тому їх необхідно підтримувати.

Отже, завдяки підтримці органів державної влади та громадських благодійних, релігійних організацій процес соціалізації в Україні для ВПО проходить набагато легше і впевненіше.

Література

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення 27.11.2022)
2. Українське національне інформаційне агентство Укрінформ URL:<http://ukrinform.ua> (дата звернення 27.11.2022)
3. Сайт Мінінтеграції URL:<https://www.minre.gov.ua/> (дата звернення 28.11.2022)
4. Закон України «Про освіту» URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 28.11.2022)
5. Рівень безробіття в Україні сягнув 35%, але до кінця 2022 року скоротиться – НБУ. URL:<https://www.the-village.com.ua/village/business/news/328755-riven-bezrobittya-v-ukrayini-syagnuv-35-ale-do-kintsya-2022-roku-skorotitsya-nbu> (дата звернення 28.11.2022)

УДК 316(043)

Руденко А. В.

РЕЛІГІЯ І МОЛОДЬ: ПОВЕДІНКА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В українському суспільстві все більшої значущості набуває релігія. В умовах сучасних подій значна кількість громадян пов'язує свій світогляд з релігійним феноменом, поширеність якого зумовлюється, в тому числі, кризовими явищами у всіх сферах життєдіяльності соціуму. Також значна частина українських громадян звертається до релігії через життєві труднощі, психологічний дискомфорт, викликаний як особистими причинами, так і перманентною суспільною кризою. М.Параще він вважає, що в цілому серед українців домінує переконання, що релігійні погляди та релігійна активність можуть допомогти людям віднайти внутрішній спокій та щастя, знайти нових друзів або познайомитися з правильними, порядними людьми, отримати підтримку в скрутні часи.[1, с.56]

На думку В. Балуха, єдиними показниками релігійності, які фіксуються органами державної влади, є діючі релігійні організації, мережа яких в Україні за роки незалежності зросла більше як у 8 разів. Проте майбутнє кожного суспільства, на думку цього ж дослідника, залежить не лише від стабільності існуючих світоглядних парадигмів, але й від того з чим культурно й ідеологічно самоідентифікує себе молоде покоління, «яке і є», в основному, носієм постмодерних настроїв.[2]

Найінтенсивніший період процесу релігійних пошуків особи припадає саме на молодіжні роки. Це – унікальний час, коли закладаються духовні цінності в самій людині, визначається рівень її культури, ступінь включеності до соціуму, міра готовності до суспільно значимої діяльності. Молодь потенційно є найінтелектуальнішою і найактивнішою частиною суспільства. Саме вона визначатиме перспективу розвитку соціуму на десятки років вперед, модель суспільної

свідомості майбутнього тощо. Водночас молоде покоління, не маючи достатнього життєвого і соціального досвіду, практичних навичок, намагається пристосуватися до тих умов, які оточують його в існуючому соціумі, де в духовному відношенні все більше відчуває вплив релігії. Тому молодіжну свідомість можна розглядати вірогідною основою світоглядної моделі суспільної свідомості майбутнього, прогножуючи водночас і стан релігійності суспільства, і тенденції її розвитку.

Повно масштабне вторгнення 2022 року відіграло активізуючу роль національної та релігійної ідентифікації українців. Війна України з росією змінила ставлення до мовного вибору та конфесійної орієнтації населення. Українці, які були російськомовними, почали переходити на українську мову та виходити з православних громад московського патріархату, адже російська мова стала мовою агресора. Це все свідчить, що українці почали цуратися всього, що стосується росії, та почали просувати власне - українське.

На даний момент релігія відіграє потужну та помітну роль в українському суспільстві. Українці почали молитися, звертатися до Бога, до церков та молитовних будинків по допомогу. Церква стала центром для служіння людям, що потребують, особливо для переселенців, допомагаючи не лише в матеріальному але й духовному плані. Я. Бугерко та Н. Тодосійчук вважають, що українські церкви сьогодні виступають провідниками національної ідеї, сприяють інтеграції національних сил, сприяючи формуванню релігійної національної ідентичності українців. Водночас це означає не лише невідворотну зміну свідомості українських віруючих а й можливості загострення внутрішньо-релігійної боротьби по завершенні збройного протистояння агресору. [3]

Релігійна молодь почала більше займатися активною громадянською позицією та волонтерством. Так як молодь потенційно найактивніша частина соціуму, то вона є основним осередком серед волонтерів. За допомогою волонтерства, молодь має більше змоги поспілкуватися з людьми та допомогти їм. Що дає змогу дізнатися про потреби тієї чи іншої людини. Під час війни віруючі молоді люди стали більш відкритими до людей, почали розуміти свої цінності та права.

Ці всі події в наш час дають змогу молодим людям здобути життєвого та соціального досвіду, а також практичних навичок, що допоможуть їм в майбутньому житті. Ці труднощі, з якими стикається молоде покоління зараз, є стимулом для них пізнати самих себе, визначити свою подальшу роль в суспільстві та зрозуміти яке майбутнє вони хочуть для подальшого розвитку своєї країни, церкви, сім'ї тощо. Головне, що нова українська культура розвивається попри сьогоднішню ситуацію в Україні, а не стоїть на місці. Це означає лише одне, що в такій культурі завжди буде майбутнє.

Література

1. Паращевін М. Релігія та релігійність в Україні. *Релігія в суспільстві й житті окремої людини* : підручник/ за ред. С. Макеєва. Попереднє слово О. Іващенко. К.: Інститут політики, Інститут соціології НАН України, 2009. С. 53-57.
2. Балух В. Релігійність молоді: загальноукраїнський та регіональний аспекти. URL :[http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Chasopys/Vup2\(4\)/22.pdf](http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Chasopys/Vup2(4)/22.pdf) (дата звернення : 28.12.2022).
3. Бугерко Я. М., Тодосійчук Н. М. Раціональність та релігійність: їх вплив на поведінку української молоді під час війни. URL :<http://naukskf.wunu.edu.ua/index.php/npsgf/article/view/122/118> (дата звернення : 29.12.2022).

УДК 316(043)

Чекулаєв Б.Р.

ЗМІ ЯК ОДНА З НАЙВПЛИВОВІШИХ ЧАСТИНИ СУСПІЛЬСТВА (НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ)

Роль ЗМІ у сучасному соціумі достатньо велика, вони не тільки інформують людей про події, що відбуваються у світі, але й можуть формувати (іноді маніпулювати) громадську думку, політичні погляди та суспільні настрої. ЗМІ за допомогою своїх методів та технологій здатні не тільки доносити інформацію, при цьому роблячи акценти на окремі теми, але й віддавати окрему віртуальну реальність, яка може кардинально відрізнятись від дійсності.

Сучасне українське суспільство не можна уявити без потреби отримання інформаційних потоків. Суспільство любить сидіти біля телевізорів і гортати стрічку в смартфоні, що можуть робити це безперервно протягом кількох годин та так, що потім самі не помічають, як швидко пройшов час. Цьому схильні представники молодого і старого покоління, а ті, хто контролює ЗМІ, це чудово розуміють. Ось чому фраза: «контролюєш інформацію – контролюєш світ» є актуальною, особливо в умовах ведення інформаційної війни..

Інформаційна війна – це складова ідеологічної боротьби. Боротьби між державами, народами чи просто спільнотами. Ці війни відбувалися і в давні часи, коли причини були більш релігійного характеру, зараз же, зі становленням нового етапу розвитку суспільства, «інформаційного суспільства», інформаційна війна може вестися значно масштабніше та швидше. Така війна не призводить безпосередньо до кровопролиття, великої кількості смертей та руйнувань, але інформаційна війна здатна створювати руйнування в психології людини, вона здатна тиснути на суспільну психологію, і масштаби цього тиску можуть бути порівняні з масштабами реальних війн

[1]. І як уже було доведено на прикладі багатьох сучасних війн, зокрема на прикладі повномасштабного вторгнення Росії на територію України, справжня війна може розпочатися через інформаційну.

Під час вторгнення Росії в Україну ЗМІ з обох сторін вели інформаційну війну. Неправдиві твердження також поширювалися проросійськими та проукраїнськими джерелами ще до початку повномасштабних бойових дій в Україні. На тлі пропагандистської онлайн-війни як державні органи, так і окремі користувачі соціальних мереж продовжують поширювати чутки, що вводять в оману.

Цілі російської сторони, за оцінками міжнародних ЗМІ, – створення приводу для вторгнення, виправдання вторгнення та демонстрація своєї сили[2]. The New York Times повідомляє, що Росія хибно стверджувала, що відповідає на українську агресію і звільняє громадян від фашистів і неонацистів, і що після початку вторгнення Росія почала безпідставно перекладати провину за здійснені їй обстріли цивільних на українську армію.

Російська пропаганда настільки активно діяла протягом усього конфлікту, починаючи з 2014 року, що навіть факт повністю знищених деяких міст України, наприклад, Маріуполя чи Волновахи, десятки тисяч убитих людей, не дали росіянам приводу сумніватися у своєму керівництві. Так, опитування, яке проводить російське агентство, показало, що на момент лютого-березня 2022 року 71% росіян підтримували військові дії росії, при тому, що на цей момент вже було вбито тисячі мирних українців [3]. Зокрема, ця війна доводить, наскільки потужним знаряддям є інформація, яка здатна розв'язувати повномасштабні війни.

Література

1. Яковчук В.С., Малець Б.І. Інформаційні війни в сучасному світі. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/7424/1/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%20%D0%B2%20%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83%20%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%96.pdf>
2. Vikram Mittal. Misinformation Is Playing A Significant Role In Russia-Ukraine War. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/sites/vikrammittal/2022/03/07/misinformation-will-play-a-significant-role-in-russia-ukraine-war/?sh=50e817e62f2e>
3. Независимые социологи: 71% россиян испытывает гордость из-за войны с Украиной. Радио Свобода. URL: <https://www.svoboda.org/a/nezavisimye-sotsiologi-71-rossiyan-ispytyvaet-gordostj-iz-za-voyny-s-ukrainoy/31757535.html>

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛADOVA СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ГІБРИДНИХ ВИКЛИКІВ

Інформація є однією зі складових російської агресії проти України, яка дозволяє говорити про наявність інформаційної війни між Україною та Росією. Йдеться про активне поширення негативної (часто неправдивої або спотвореної) інформації про Україну з боку Російської Федерації з метою дискредитації нашої держави, кібератак, пропаганду російських цінностей серед населення України тощо.

Після Революції Гідності, яка задекларувала бажання українців жити в демократичній європейській державі, Україна стала жертвою російської збройної агресії, результатом якої стала анексія Криму та військові дії на Донбасі, які тривають досі. У російських ЗМІ про таємні американські біолабораторії, які займаються тим, що «ставлять досліди» над простими українцями, якщо не над росіянами. У мовному питанні Росія продовжує звинувачувати Україну в тому, що вона утискає російськомовних. Та настільки, що тепер російськомовних будуть спеціально відловлювати та поміщати у «концлагері». Стосовно активної позиції НАТО щодо України, проведення спільних навчань на території країни, надання матеріальної та методологічної допомоги – все це непокоїть Росію. У своїх інформаційних ресурсах Росія звинувачує НАТО в тому, що вона використовує Україну як полігон та багато іншого. Така ситуація загрожує суверенітету та національній безпеці України. України, а також необхідності розвитку механізмів протидії загрозам національній безпеці нашої держави загалом та інформаційній безпеці, зокрема. Як зазначають дослідники, маніакальне прагнення Росії підкорити своєму впливу Україну буквально «антиукраїнізувало» увесь російський медіапростір, перетворивши його на поле битви. Набули популярності усілякі ток-шоу та круглі столи, на яких панує атмосфера ненависті, без можливості обговорення не лише альтернативної, а й взагалі будь-якої іншої точки зору[2].

Стратегія інформаційної війни Української держави має включати оборонну та наступальну політику. Що стосується першої складової, то це стосується дій, спрямованих на фізичний та психологічний захист населення, військ, органів влади, інформаційної інфраструктури та супутників у космосі. Оборонна політика має включати: організацію діяльності структур формування систем оборони та взаємодії з іншими державами з метою протидії інформаційній війні; оперативна протидія діяльності, впливам і проявам інформаційно-політичної агресії, операціям інформаційно-психологічної війни; приведення ЗМІ та віртуальних громадських об'єднань у готовність до ефективної протидії та реагування на інформаційну агресію[1].

В умовах, коли держава веде відкриту агресію та інформаційну війну, як це відбувається у відносинах з Російською Федерацією, важлива оперативна спроможність реагувати на різного роду

інформаційні атаки та загрози, які вони несуть з боку Російської Федерації.

Найважливішими для Української держави є: формування справді дієвої системи інформаційної боротьби, а також способів протидії інформаційним впливам з боку держави-агресора; розробка стратегії інформаційної боротьби за участю науковців, політологів та аналітиків, які спеціалізуються в інформаційній сфері; підтримка іміджу держави, підвищення ефективності висвітлення достовірної інформації в ЗМІ та покращення їх роботи в цілому[2].

На противагу російській пропаганді світ повинен отримувати актуальну оперативну інформацію щодо справжньої ситуації в державі, знати про реальні проблеми в державі та на окупованих територіях, а також про утиски свободи слова, порушення мовних, культурно-духовних та майнових прав місцевого населення.

Сьогодні для України, в умовах війни з Російською Федерацією, захист власного інформаційного простору та національної інформаційної безпеки є одним із найважливіших завдань державного управління, а також першим кроком до формування позитивного іміджу держави на світовій арені, успішної євроінтеграції та розвитку самодостатньої національної самоідентичності.

Література:

1. Лубкович, І. Місце українських медій в інформаційній війні 2013-2014 рр // Наукові записки інституту журналістики. 2014. № 56. с. 182-187.
2. Сьомін С. Аксіологічна парадигма українсько-російського протистояння в інформаційному просторі окупованого Криму// «Стратегічна панорама». №2. 2016, с. 78-83.

**СЕКЦІЯ:
ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ**

УДК 792-047.44(477)

Архипова Г. Л.

**УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР У НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНОМУ ПОСТУПІ
НАПРИКІНЦІ ХІХ–ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ**

Театр живе, доки живуть люди, які його дивляться, згадують і пам'ятають. Вийшовши з народних обрядів, релігійної драми, вертепу, український театр сьогодні став явищем культури нової епохи, здатним конкурувати з кінематографом та іншими видами дозвілля. Сценічне мистецтво дає унікальну можливість візуально познайомитись з національними українськими традиціями та культурними звичаями, формує привабливий міжнародний імідж України. Театральне мистецтво, охоплюючи всі соціальні прошарки, допомагає досягти мети своїм творцям, стає невід'ємним атрибутом культурного життя сучасної України.

В історії українського національного Відродження другої половини ХІХ–початку ХХ ст. театральне мистецтво відігравало важливу, сповнену глибокого духовного змісту роль. Театр був вагомим часткою духовного життя українства, не зважаючи на те, що українські етнічні землі були примусово приєднані до Російської та Австро-Угорської імперій.

У 1863 р. І. Карпенко-Карий створює аматорський театральний гурток в Єлисаветграді, який мав назву «Артистичне товариство», а 27 жовтня 1882 р. виставою І. Котляревського «Наталка Полтавка» Товариством українських артистів під керівництвом М. Кропивницького був започаткований тернистий, але захоплюючий шлях українського професійного театру. У серпні 1883 р. відбулося об'єднання театру М. Кропивницького з трупю М. Старицького. До нового театального колективу увійшли знані митці І. Карпенко-Карий та П. Саксаганський. Їхня творча співпраця сприяла зростанню режисерської й акторської майстерності, що, у свою чергу, позитивно вплинуло на мистецький рівень колективу та його престиж серед театальної громадськості України, а також далеко за її межами.

Наприкінці ХІХ–початку ХХ ст. українська драматургія переживала справжній розквіт, опановуючи жанрові форми, стильові ознаки, втілення всіх актуальних на той час типів художнього мислення (романтизму, натуралізму, реалізму, неоромантизму, символізму, імпресіонізму, експресіонізму). Зумовлений він був перебудовою українського театру за найкращими взірцями європейського драматичного мистецтва та активним створенням професійних і аматорських колективів.

В означений період українська драматургія надала літературі і театру концептуально новаторські, різнопланові за стильовими ознаками та художнім мисленням, сценічні твори.

Центром цього потужного мистецького потоку стала «нова драма». Її символіка, зосередженість на внутрішній боротьбі характерів, пристрасна дискусійність, наповненість психологічно-екзистенційними ситуаціями означали відхід у слові і театральній дії від традиційної драми, утвердження нових стильових, виражальних можливостей на підмостках. Також вирізняються тенденції художнього психологізму, які репрезентувала драматична творчість І. Франка уперше поставленою трупю П. Саксаганського й І. Карпенка-Карого п'єсою «Украдене щастя».

Вітчизняний театр другої половини XIX–початку XX ст. не тільки був закорінений у традиційно-побутову, обрядову, фольклорну, образно-поетичну, ігрову, сміхову культуру українців, а й засвідчував безперервність національно-культурної традиції. Саме завдяки своєму етнографізму він став одним із чинників національного самоусвідомлення й самоствердження українців. П'єси М. Старицького на історичну тематику «Богдан Хмельницький», «Маруся Богуславка», І. Тобілевича «Сава Чалий», «Бондарівна» поєднували в собі тяжіння до романтичного пізнання, оперного апофеозу з просвітницькою декларативністю, сентиментальним забарвленням мелодраматичних ситуацій, властивим мелодрамі патетико-риторичним мовленням.

Історично склалось, що етнографізм українського театрального мистецтва, а саме – вживання традиційних театральних ігрових форм народної обрядовості, фольклорних видовищ, народнопоетичних, етнографічних елементів у структурі і етнографічно-побутових, і модерністських мистецьких творів – служить як для збереження, так і для оновлення українського театального світу. Тематичне розмаїття гастрольного репертуару (від етнографічно-пізнавальних і розважальних п'єс сентиментального, романтичного характеру – до драм з загостренням соціальних конфліктів) ніколи не порушувало основний принцип українського театру – зв'язок з реальним життям.

Українському національному театру довелось зіткнутися із значними труднощами: не тільки Валувський циркуляр і Емський указ в Російській імперії, а загалом – її державна політика щодо національно-духовної сфери українців поставили на межу виживання український театр. Заборонялися вистави українською мовою та друкування текстів до нот. Заборонялися п'єси соціального та історичного визвольного змісту. Разом з тим, український театр на зламі XIX–XX ст. продовжував безперервність національно-культурної традиції. Саме завдяки своєму етнографізму він став одним з чинників самоусвідомлення й самоствердження українців.

Нові часи, нова театральна аудиторія та нові естетичні пріоритети вимагали й нового мистецтва – мистецтва не тільки для «народу», а й для його еліти – інтелігенції. Л. Українка, В. Винниченко й О. Олесь, на драматургію яких при створенні «Молодого театру» орієнтувався Л. Курбас, писали свої п'єси для українського театру майбутнього. Вітчизняне театральне мистецтво функціонувало за принципами самоорганізації, самонастроювання, множинності, багатоваріантності. Воно було частиною духовно-культурного простору Європи, його розвиток

свідчив про з'яву нової української культури.

Сучасний український театр перебуває у постійному творчому пошукові нових форм і видів сценічної та музичної культури, відчуваючи свою місію в тому, щоб зачепити душу кожного глядача, змусити її працювати, змусити думати над побаченим, почутим та пережитим під час перегляду театральної вистави. Розширення і збагачення національного художнього театрального досвіду призводить до розвитку й розповсюдження української культури, викликаючи повагу до її самобутності, гідності й цінності. Саме українські вистави можуть доторкнутись до серця кожного, розкриваючи мрії людства.

В умовах драматичної боротьби за збереження української державності важливим є досвід попередніх поколінь, які засобами культури і мистецтва формували національну духовність, викликаючи повагу до її самобутності, цінності й гідності.

Література

1. Антонович Д. Триста років українського театру. 1616–1919. К.: «ВІП», 2003. 418 с.
2. Мудренко А. В. Сценічне мистецтво театру корифеїв: риси високої художності. // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Випуск 18, 2012. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Том I. [Електронний ресурс]. Режим доступу: PDF.
3. Новиков А. Українська драматургія й театр: від найдавніших часів і до початку XX ст. Харків: Основа, 2011. 408 с.
4. Ян І. М. Модерністські пошуки українського музично-драматичного театру на початку XX століття. К.: Міленіум, 2017. № 1. С. 82–86.

УДК 378.147.001(043)

Бугас О.О.

СВЯТКУВАННЯ 100-РІЧЧЯ «ЩЕДРИКА» - ІСТОРІЯ ВСЕСВІТНЬО ВІДОМОЇ КОМПОЗИЦІЇ

«Щедрик, щедрик, щедрівочка». Хто не знає мелодії цієї пісні? Саме вона говорить про наближення Різдва і створює святковий настрій практично в усіх куточках земної кулі. Коли слухаємо «Щедрик», одразу постає в уяві образ творця геніальних композицій Миколи Леонтовича – автора всесвітньо відомих хорових обробок народних пісень. М. Леонтович є одним із найчастіше виконуваних українських композиторів у світі завдяки його «Щедрику».

М. Леонтович не мав консерваторської освіти як Микола Лисенко (1842-1912), який вчився в Лейпцизькій консерваторії. Але потужну й якісну музичну освіту він здобув у стінах Кам'янець-

Подільської духовної православної семінарії, в якій вивчив теорію та історію духової музики, гармонію, хоровий спів, навчився грати на фортепіано, скрипці й самотужки опанував низку духових інструментів симфонічного оркестру. На старших курсах почав збирати музичний фольклор, обробляти та аранжувати народні пісні, адаптуючи їх до хорового співу, був диригентом хору семінаристів.

Ця мелодія, чута, либонь, не раз на Різдвяних святках рідного Поділля, не давала йому, напрочуд чутливому до фольклору, спокою. І ось настав час, коли вчитель музики й співів кладе на ноти те, що жило в народі віки. Кладе цей щедрувальний одноманітний мотив у такий спосіб, що вийшов твір з дрібно розсипаним розспівом, в прадавньому колориті народного співу [3, с. 153].

«Щедрика» змусив М. Леонтовича випустити на сцену Олександр Кошиць - український хоровий диригент, композитор, який уже мав авторитет поборника української культури в тодішньому середовищі. Він наполягав, щоб той перестав «солити» твір, бо йому давно місце на сцені.

І ось надійшов момент – Новоріччя 1916 року рік (ще за старим, юліанським, календарем), і студентський хор Київського державного університету підніс Україні й небесам над нею витвір Леонтовича і його народу.

Успіх був надзвичайний. Але не студентам судилося стати «посланниками Божими», коли в кращих умах молодії держави – Української Народної Республіки – зародилась дипломатична ідея показати світові народну пісню: мовляв, ось на що здатні українці – народ, який сильний власною історією й культурою і таки вартий того, щоб мати власну державу.

У 1921 році в США приїхав український хор Олександра Кошиця, який вперше в Америці виконав відому колядку в Carnegie Hall в Нью-Йорку. На цьому концерті був присутній відомий американський музикант українського походження Пітер Вільховський, який пізніше написав англійську версію української колядки «Carol of the Bells».

5 жовтня 1922 року «Щедрик» – одна із найпопулярніших різдвяних пісень у світі видатного українського композитора, хорового диригента, громадського діяча і педагога Миколи Леонтовича вперше прозвучала у Карнегі-Хол [1, с. 52].

У кожного українця пісня викликає особливе хвилювання й гордість, бо це ж наш знаменитий «Щедрик», що його майстерно обрав у поліфонічні тони Микола Леонтович. Лише справжній шедевр здатний облетіти всю планету й стати знаковою Різдвяною темою для багатьох країн і народів!

«Щедрик» М. Леонтовича здійснив величезний вплив на розвиток української й світової культури. В світі існує понад 1000 варіацій мелодії «Щедрика» – від хорової й симфонічної до джазової та аранжування в стилі рок. Немає жодного хору в світі який не мав б в своєму

репертуарі «Щедрика» М. Леонтовича. Мелодію «Щедрика» обрали музичною заставкою американського радіо на різдвяні та новорічні свята. Мелодія «Щедрика» лунає в кінофільмах «Один вдома», «Міцний горішок», «Гаррі Поттер», «Сімейка Адамсів» та інших кінострічках.

У 2016 році проводився радіо-флешмоб з виконання «Щедрика», у форматі естафети, приурочений 100-річниці з дня його першого офіційного виконання. Він тривав 76 днів. В ньому прийняли участь понад 180 виконавців з 10 країн – України, Польщі, США, Туреччини, Фінляндії, Росії, Іспанії, Румунії, Канади, Словаччини. Серед виконавців були солісти, хорові колективи та інструментальні групи. «Щедрик» виконували на органі, роялі, дзвонах, інструментах камерного оркестру, сопілці, гітарі, губній гармошці, металофоні й навіть на пляшках і металевих трубах [2, с. 93].

4 грудня 2022 року, відбувся великий концерт «Notes from Ukraine» у концертному залі Карнегі-хол, що в США. Саме 100 років тому на цьому місці вперше виконали колядку «Щедрик». Зі сцени виступили нью-йоркський хор «Думка», дитячий хор «Щедрик», що прибув з України до США, український хор бандуристів та американський хор «Трініті Волстріт». Хори виконали українські та американські українські пісні, зокрема колядки й щедрівки. Спеціальними гостями стали оперна співачка Джанай Брюггер та українська фолк-співачка Марічка Марчик. Великий концерт культовий американський режисер Мартін Скорсезе та американська акторка українського походження Віра Фарміга.

Отже, «Щедрик» М. Леонтовича здійснив величезний вплив на розвиток української й світової культури. Ця композиція здійснила величезний вплив на розвиток української й світової культури і сьогодні не втратила своєї популярності та актуальності.

Література

1. Гордійчук М. Микола Леонтович. Видання друге. К. : Музична Україна, 1974. С.24, 51–52.
2. Дяченко В.П. М. Д. Леонтович. Видання третє. К. : Музична Україна, 1969. С.90–94.
3. Золочевський В. Творчість М. Леонтовича. К.-Муз. Укр. 1997. 200 с.

УДК 7.0349(477)7

Давшан А.О.

УКРАЇНСЬКЕ БАРОКО – НОВЕ СВІТОВІДЧУТТЯ І НОВЕ МИСТЕЦТВО

Бароко – важливий етап європейської культури XVII-останньої чверті XVIII століття. Це перехід від епохи Відродження до нової якості світовідчуття, мислення, творчості. Світобаченню Ренесансу, що опиралося на безмежну віру в розумність і логічність світу, протиставлялося

світобачення, сповнене відчуттям трагічної суперечливості людини і світу, в якому вона посідає зовсім не провідне місце, а розчиняється у його багатоманітності, підпорядковується середовищу, суспільству, державі.

Дослідники визначають характерні риси барокового світовідчуття: це тривога, поривання, відчуття потужності і ніби недовершеності, намагання поєднати протилежності, навіть суперечності. Тому й українському Бароко притаманні прагнення неможливого й песимізм; пафос боротьби і перемоги та примирення з думкою, що зло сильніше за добро, а смерть сильніша від життя; звеличування слави і смуток, образа за людей, які перебувають в полоні марнославства.

В Україні Бароко охопило різні сфери духовного й культурного життя: архітектуру й музику, живопис і літературу, декоративне мистецтво, філософію, історіографію, церковну проповідь. У мистецтві Бароко відобразились уявлення про безмежність, багатоманітність і вічну мінливість світу, інтерес до середовища, оточення людини, природної стихії. Великий вплив на його формування мали народне мистецтво, народні естетичні смаки та ідеали. Українське Бароко вирізнялося монументальністю форм, контрастністю, динамізмом, декоративністю орнаментики, експресивністю, урочистістю та багатобарвністю. У зображенні образів особлива увага приділялася національним та суспільним рисам українського народу.

Незважаючи на те, що українське Бароко як сформований стилістичний напрям у мистецтві, літературі та й у культурі в цілому запозичувало свої починання із Заходу, значною мірою під впливом польської барокової культури, воно набуло власних національних рис, спиралося на народні традиції [3]. Бароко на Україні ніколи не було за своїми художніми засобами автономним, самобутнім напрямом. Полістилістика, яка взагалі була його специфічною ознакою, посилювалась на Україні різнотипністю культурних систем, що були втягнені у розвиток української цивілізації в епоху Бароко.

Бароко на Україні поєднувало принципи європейського Бароко та національні традиції, що виражалися у театралізації, умовності та символічно – алегоричній системі. Особливістю культури України є пластичність композицій, спроба передати об'ємність та використання рослинного орнаменту, але водночас мали місце стриманість та раціональність, як продовження традиційної культури. До особливостей українського Бароко слід віднести не тільки своєрідність його менталітету, а й ту обставину, що культурний контекст його розвитку далеко виходив за межі ідейного ґрунту.

Якщо Ренесанс зосереджувався на західноукраїнських теренах, то Бароко охоплює всю Україну. Проте, національні особливості яскраво проявилися на Лівобережжі, де у XVII–XVIII ст. визначальним був козацький фактор. Дещо іншого вияву набуває Бароко на західноукраїнських землях, де більш активними були західні впливи, передусім польські.

Українське Бароко нерідко називають «козацьким», бо саме козацтво було носієм нового

художнього смаку, особливо після Національно-визвольної війни 1648–1658 років. Відомо чимало творів архітектури та живопису, створених на замовлення козацької старшини. Але козацтво не лише споживало художні цінності, виступаючи в ролі їх замовника, а й проявляло здатність до утвердження власного культурно-естетичного середовища [1].

Отже, в культурі українського Бароко виокремлюються не лише два регіональні варіанти, але й два рівні – «верхнє», або аристократичне, і «низове», або демократичне, народне. У першому випадку здебільшого йдеться про розвиток європейських барокових традицій на українському культурно-історичному просторі, а в другому – про самобутнє українське Бароко, фундаментом якого була народна художня творчість. На їх формуванні відбилися смаки та вподобання різних соціальних верств. Якщо виразниками «верхнього» була соціальна знать – шляхта, козацька старшина, верхні щаблі православного духовенства, то «низового» – рядове козацтво, селянство, міщанство.

Вітчизняне «високе» Бароко сповнене символами і цитатами-повчаннями: це мистецтво було моралізаторським за своєю природою (зокрема, трагікомедії, панегірична поезія). Для «середнього» та «низького» Бароко, що виявляється, зокрема, в народній творчості, характерними були чуттєвість, гумор та ліризм. Особливість Бароко України визначалася у дивовижному симбіозі аскетичності та гедонізму, символізму та натуралізму. Воно було сповнене драматизму, театральності, ілюзіонізму, насичене емблематикою і алегоризмом, складними метафорами. Наприклад, у художніх творах яскраво виражене поєднання язичницьких та християнських символів, риторичний раціоналізм з надмірною екзальтацією. Символічно-алегоричні звернення до минулого, аби підкреслити спадкоємність і неперервність історичного розвитку, динаміку якого простежували в його проекції на обставини епохи Бароко [2].

Зорієнтованість українського Бароко на символи мудрості та багатоманітність її зображення доходила іноді до перебільшення можливостей виразних засобів культури XVII–XVIII століть. Надмірна ускладненість символічного ладу барокової свідомості подекуди суперечила просвітницькій тенденції української культури.

Разом з тим, можна констатувати, що, не дивлячись на складності, нестабільну геополітичну ситуацію та суперечності, українська культура розвивалась під впливом західноєвропейської культури, водночас не відмовляючись від власних традицій. Актуальним залишався процес поширення ідей боротьби за національну незалежність та особисту свободу, які склали підґрунтя тогочасній культурі. Це свідчить про те, що метою поширення і розвитку українського Бароко було саме формування власної автономії та піднесення національної свідомості українців.

Отже, українське Бароко мало синтетичний характер, охопивши всі сфери духовної культури – архітектуру, літературу, образотворче і прикладне мистецтво, музику, театр. Це був

універсальний стиль, особливості якого закономірно і глибоко виявилися в багатьох ланках духовного життя суспільства.

Література

1. Історія української культури / За загальною редакцією Івана Крип'якевича. (За виданням 1937 року). URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002021>
2. Макаров Анатолій. Світло українського бароко. URL: <https://uartlib.org/allbooks/istoriya-ukrayinskogo-mistetstva/anatoliy-makarov-svitlo-ukrayinskogo-baroko/>
3. Українська культура. Лекції за редакцією Дмитра Антоновича / Пам'ятки історичної думки України. URL: <http://litopys.org.ua/cultur/cult.htm>

УДК 655.531:003.349(477)

Деліман В. В.

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСТРОЗЬКОГО КОЛЕГІУМУ НА ПОМЕЖІВ'І XVI–XVII СТ.

Поява друкарства в будь-якій країні завжди визначала рівень її продуктивних сил та культурного розвитку. Ось чому так високо оцінюються в Україні діяльність друкарні Острозького колегіуму, що продовжила бурхливий розвиток національного книговидавництва, яке було тісно пов'язане з визвольним рухом в українських землях кінця XVI–XVII ст.

На початку XX ст. проблему досліджували видатні українські вчені І. Огієнко, М. Грушевський, І. Крип'якевич. У сьогоденні вона збагатилася фундаментальними працями Я. Бондарчук, А. Дегтеренко, Я. Ісаєвича, Я. Запаска, М. Ковальського, П. Кралюка, О. Мацюка, І. Мицька, Ю. Нікольченка, І. Пасічника, Р. Торконяка та інших. Важливий внесок у з'ясування питань, пов'язаних з видавничою діяльністю Острозького колегіуму належить зарубіжним дослідникам: П. Атанасову (Болгарія), Х. Клаусу (Німеччина), І. Крайцеру (Італія), Р. Матісену (США), Ф. Соколовій (Чехія), Е. Ойтозі (Угорщина), Дж. С. Г. Симмонсу (Велика Британія).

Джерельна база доповіді – це система письмових артефактів (за своєю суттю – документів), різних за типами і видами, залежно від способу кодування інформації, присвячених видавничій діяльності колегіуму в Острозі на помезів'ї XVI–XVII ст.

Ідея заснування Острозької друкарні належала князю К.-В. Острозькому з метою підготовки і видання повного тексту Біблії церковнослов'янською мовою, зрозумілою всім верствам слов'янського населення Східної та Південної Європи і, в першу чергу, православним з українських земель у складі Речі Посполитої. Відкриття колегіуму в Острозі прискорило цей процес і надало йому нових імпульсів: друкарня була вже необхідна і для підготовки літератури

навчального і суспільно-громадського спрямування.

У 1574 р. К.-В. Острозький запросив до своїх володінь зі Львова досвідченого майстра слов'янського друку Івана Федорова і призначив його управителем друкарні в Острозі, яка почала працювати з літа 1577 р. Першою друкованою книгою Острозького культурного осередку вважається «Буквар» 1578 р.; до кінця 1580 р. у друкарні були видані Новий Завіт і Псалтир та предметний покажчик до Нового Завіту [3, 178-183].

У друкарні Острозького колегіуму було виготовлено низку книжкових шедеврів. З-поміж них – одна з національних святинь України – Острозька Біблія 1581 р. [2]. Князь К.-В. Острозький, захоплений ідеєю боротьби за українську національну культуру, за ствердження позицій православ'я, вирішив видати повний текст Біблії, якого на той час не існувало у східнослов'янських народів. Було виявлено і досліджено багато біблійних текстів різними мовами, зокрема з Болгарії, Греції, Константинополя, Сербії, Риму. Порівнявши тексти, редактори зупинилися на грецькому перекладі т. зв. Септуагінті, або Перекладі сімдесяти перекладачів – зібранні перекладів Старого Завіту на давньогрецьку мову, виконаних у III–I ст. до н. е. в Олександрії [1, 98-99].

Редактори Острозької Біблії виконали титанічну роботу, здійснивши порівняльний аналіз різноманітних біблійних текстів. Імовірно, ця робота здійснювалася під керівництвом Герасима Смотрицького. Саме він виступає автором прозової та віршованої передмов до Біблії. Також можна припустити, що Г. Смотрицький є автором вірша-присвяти на герб князів Острозьких, яким відкривається Біблія [1, с. 95-96]. Окремі дослідники вважають, що він є також автором передмови, написаної від імені К.-В. Острозького.

До укладачів Острозької Біблії є підстави зараховувати і Тимофія Михайловича. У 1580 р. він видав твір під назвою «Книжка, собрание вещей нужнейших вкратце скорого обрѣтѣнія в Книзе новаго завіта» (тобто – скорочене зібрання інформаційних джерел, що допомагають швидко відшукати в Новому Завіті потрібні місця). Це був алфавітно-предметний покажчик до Нового Завіту. Певний стосунок до роботи над Острозькою Біблією могли мати Михайло Гарабурда, королівський секретар, відомий у той час дипломат, греки Діонісій Палеолог (Раллі) та Євстахій Натаніель, що допомагали перекладати Септуагінту та інші. Хоча Острозьку Біблію до друку готували різні фахівці (знавці давніх мов та біблійних текстів, учені-філологи, майстри друкарської справи), все-таки головну роль у її появі відіграв безпосередньо К.-В. Острозький. Мотиви видання книги (принаймні частково) були пояснені в передмові до Біблії, написаній від його імені. Князь говорив, що відважився на видання Святого Письма, сподіваючись на милосердя Боже. Водночас князь звертає увагу на справи земні, власне, на міжконфесійну боротьбу, що точилася у той час в українських землях, ведучи мову про переслідування «Христової Церкви», тобто православ'я з боку католицизму.

Створивши повний корпус біблійних книг слов'янською мовою (біблійний канон), острозькі книжники продемонстрували, що існує база для «богословствування» цією мовою. Звідси стають також зрозумілими намагання українських книжників кінця XVI–початку XVII ст. подати старослов'янську мову як «божественну». Це чітко простежується у творах І. Вишенського, в азбуках, граматиках, словниках, зокрема – «Граматиці» М. Смотрицького.

При укладенні Біблії використовувалися як старослов'янські й грецькі тексти, що відповідало духу давньоруських і візантійських традицій, так і тексти, які прийшли із Заходу – чеські біблійні переклади, Вульгата, що була канонічним старозавітним текстом для католиків. Острозька Біблія стала своєрідною прелюдією для появи наприкінці XVI–початку XVII ст. полемічної православної літератури, написаної тогочасною українською книжною мовою.

Доля Острозької друкарні остаточно не з'ясована. За одними свідченнями, вона була передана княгинією Ганною-Алоїзою єзуїтам у 1636 р. Існує також переказ, що Лаврська друкарня у Києві почалася з друкарні Острозького колегіуму.

Крім І. Федорова відомі імена ще сімох друкарів, що працювали у друкарні колегіуму: Іван Федорович (молодший), Василь Лосятинський, Гринь Іванович із Заблудова, Сацько Сенькович, Семен Корунка, отець Мина, Василь Суразький [1, 72].

В друкарні колегіуму побачили світ наступні видання [3, 200-201]:

- **Теологічного спрямування:** «Новий Завіт з Псавтирем» (1580); «Собраніе вещей нужніших» – покажчик до Нового Завіту Тимоха Михайловича (1580); Острозька біблія (1581); «Исповиданіе о исхожденіи Св. Духа» (1588); «Книга о постнічестві» (1594); «Маргарит» (1595); «Часослов» (1598); «Псавтир слідування» (1598); «Часослов» (1602); «Требник» (1606); «Молитвослов» (1606); «Житіє Марії Єгипетської» (без дати).
- **Для спудеїв (студентів) колегіуму:** Хронологія Римші (1581); Ставленича грамота (1587); «Книжиця в 10 розділах» (1598).
- **Полемічні твори:** Листи Патріарха Єремії (бл. 1584); «Како подобает знаменоватися» (бл. 1587); «Ключ Царствія Небеснаго» Г. Смотрицького, (1587); «О единой истинной Православной Вірі» (1588); «Обвіщаніє (про православність Грецької церкви)» К.-В. Острозького (1595); «Апокрисис» Филалета (1598); «Отпис Клирика Острозького» (1599); «Друга відповідь Клирика Острозького» (1599); «Лямент» (1603).

Не заперечуючи значної роботи у справі пошуку і публікації джерел з видавничої діяльності Острозького колегіуму, дотепер в Україні та за кордоном видано не всі документи з означеної проблеми. Їхня розпорошеність по різних історичних, архівних та бібліографічних виданнях ускладнює роботу науковців у питанні появи і розвитку національної видавничої справи в Острозі на межі XVI–XVII ст., проте залишає його перспективним у наступних студіях.

Література

1. Ісаєвич Я. Д. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні / Видання друге, перероблене і доповнене. Львів: Вища школа, 1983. 155 с.
2. Кралюк П. М., Торконяк Р., Пасічник І. Д. Острозька Біблія в контексті української та європейських культур. Острог: Острозька академія, 2006. 123 с.
3. Огієнко І. І. Історія українського друкарства. К.: Либідь, 1994. 448 с.

УДК 78.036.9(043)

Джола Д. І.

ІСТОРІЯ ДЖАЗУ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Джаз, як різновид музики, по суті – історичний, естетичний, соціальний. Він неперівнянний з жодним класичним музичним жанром, чий розвиток відбувався століттями. За якісь 70 – 80 років джаз, це талановите дітище афро-американського народу, пройшов небачений шлях: виникнувши в замкнутому соціальному середовищі, будучи спочатку побутовою, чисто прикладною музикою, він щедро, майже кожне десятиліття, народжував все нові й нові форми, перетворив музичний побут сучасного світу і, нарешті, став у наші дні явищем воістину міжнародним, якого вже неможливо уявити культуру ХХ століття.

Мета доповіді – дослідити історію феномену джазу та розкрити найважливіші особливості цього виду музичного мистецтва.

На далекій периферії західної цивілізації, потай від міського світу, протягом кількох століть йшло формування своєрідного мистецтва, подібного до якого немає в жодній іншій точці земної кулі. Музика, спочатку вивезена невольниками з Африки, дала несподівані паростки у північному Новому Світі та породила невідомі раніше види, які отримали узагальнену назву «афро-американська музика».

До другої половини ХІХ століття ця музика завзято ховалася в глибоких шарах культури США. Співали американцям європейського походження та доводилося чути її, вони не сприймали її як явище мистецтва. І вже зовсім не проникала вона до Європи. Тільки в 70-х роках минулого століття негритянські спірічуелс, Несподівано з'явилися на концертних естрадах світу, пробудили в музичних колах свідомість того, що в чорному середовищі США розвивається своєрідне мистецтво. Відзначене рідкісною та оригінальною красою, воно водночас було повною мірою доступне слухачам, вихованим на традиційних естетичних критеріях та загальноприйнятій музичній логіці. Однак слідів впливу цієї музики на художнє життя Європи у роки виявити не можна.[2. с. 6]

І раптом сталося незбагненне. У період, що безпосередньо пішов за першою світовою війною, світ виявився буквально заповненим через океан музикою явно афро-американського походження. Здавалося, вона кидала виклик усім уявленням про прекрасне, які століттями панували у композиторській творчості та фольклорі Заходу. Зустрічена в багнети представниками консервативної психології, ця незвичайна музика, під такою ж дивною назвою «джаз», з неймовірною швидкістю поширювалася містами Америки та Європи. Жодні форми опору цьому зухвалому прибульцю з Нового Світу не могли призупинити його переможну ходу.

Сьогодні, понад шістдесят років після того, як джаз вперше виринув з негритянського світу, шокуючи меломанів європейського виховання, він встиг розростись у самостійну, широко розгалужену культуру, що охоплює безліч шкіл та напрямів. Її впливу підпорядкована багатомільйонна аудиторія на всій земній кулі. За масштабом впливу вона не лише змагається з оперно-симфонічним творчістю, але, сутнісно, далеко перевершує його. Джаз відкрив у музиці особливу виразну сферу, чужу багатовіковому європейському досвіду. Цей найважливіший пласт сучасної культури проклав у мистецтві нові шляхи, які висловлюють мовою звуків деякі фундаментально важливі духовні устремління нашої ери.[2. с. 8]

Джаз – це унікальне явище світу музики, яке має свої особливості. Він є багатогранною формою музичного мистецтва, яка містить в собі декілька виняткових сфер.

Джаз славиться особливою ритмічною енергією, вона ніколи раніше не зустрічався. Крім цього, джаз був і є сміливим та непередбачуваним, це було характерне для того що одна і та ж пісня з кожним разом її виконанням звучала по-різному, і це лише додавало джазу привабливості.

Рідкісною особливістю є те, що музиканти в цьому стилі імпровізували, слідуючи натхненню та своїм почуттям, і адаптуючи мелодію до звуків інших інструментів, які відігравали з ними на сцені, ти самим створюючи особливу атмосферу, яка може віднести тебе в інший світ.

Джаз дуже гармонійно поєднував елементи які вже існували на той час в Америці музичних напрямків, а саме : у регтайму - він підхопив синкопу, у блюзу - (у такому також унікальному жанрі) його чуттєвість та тональність. У маршу - емоційність, духовну глибину і натиск. Щодо музичних інструментів, то вони перейшли в джаз з духових і танцювальних оркестрів, це об'єднання дало абсолютно унікальний результат, який став ідеальним акомпанементом для динамічного і метушливого американського життя XX століття та також для порозуміння кожного інструмента як ударного.

Не можна не підмітити те, що джаз постійно трансформується під впливом інших музичних напрямків, але не так як роблять це інші, тобто не просто змінює ритм і тональність, а утворює взагалі інші течії, а саме: ф'южн – це сутеча джазу з різними напрямками музики, наприклад – поп, ритм – н – блюз, та навіть рок, представником був джазмен, який поклав початок залучати “електричне” рокерське звучання Майлз Девіс. Кул – джаз – це протиставлення знаменитого бібопа,

представником був Майлз Девіс та Біл Еванс. Фрі – джаз – один з найсуперечливіших напрямів, характеризується саме змінами в структурі класичного джазу, представником був Джон Колтрейн. Та надзвичайний напрям це саме - модальний джаз – ця течія супроводжується саме зміною мелодії джазу, представниками були Телоніус Монк. Бенні Голсон.

Таким чином, усі напрямки, течії джазу відрізняються власними особливостями, що й дає саме свою неперевершену унікальність та вдосконаліть цього неймовірного стилю музичного мистецтва [3.с. 4].

Отже, у музичній культурі джазу відводять особливе місце. Сьогодні це самостійна галузь мистецтва, яка має свої передумови виникнення, історію розвитку, специфічний спектр засобів виразності. Джаз став універсальним естетичним символом доби, що справив істотний вплив на найрізноманітніші галузі духовного життя – літературу, театр, образотворче мистецтво та кіно, позначився практично на всіх провідних жанрах музичного мистецтва.

Література

1. Коллієр Д.Л. Становлення джазу. М. : Веселка, 1984. 392 с.
2. Конен В. Народження джазу. М. : Сов. Композитор. 1990. 320 с.
3. Полянський Т.В. Типологія раннього джазу: поняття та підходи. // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. К., 2016. С. 429–437.

УДК 391(477.42)(043)

Матюк Г. Р.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ВБРАННЯ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Традиційний костюм розкриває глибинні корені історії українського народу: показує зміну світогляду різних верств населення, відтворює естетичні уподобання людей, передає емоційну насиченість за допомогою вишитих деталей. Національний одяг формувався під впливом різних культур, але ніколи не втрачав власної унікальності.

Вивчаючи українську вишивку, ми відчуваємо подих не одного століття, а вивчаючи орнаменти, дізнаємося про символіку візерунків і мотивів. Тому народний костюм є особливою темою для дослідження в кожному регіоні нашої країни.

Актуальним є дослідження особливостей традиційного українського вбрання в системі міської культури. На сьогоднішній день немає достатньої кількості досліджень за цією тематикою, хоча в останній час спостерігається посилення інтересу до висвітлення проблем, пов'язаних з українською культурою та побутом.

Об'єктом вивчення обрано традиційний український одяг, який побутував у містах України в першій половині XX століття.

Мета дослідження полягає в розкритті специфіки побутування традиційного українського одягу в повсякденності міста.

У роботі розглядаються особливості народного вбрання серед різних соціальних станів українців. Треба зосередити увагу на використанні українського одягу представниками інтелігенції, оскільки селяни вдягалися у звичну для них доморобну ношу з економічних причин.

Основні елементи українського народного одягу сформувалися за часів князівства і згодом практично не зазнали змін. Одяг українців залежав переважно від місця проживання та матеріального достатку. Модний одяг на початку XX століття коштував дорого, тож українські пані не могли собі дозволити часто оновлювати гардероб. Ціна залежала від використаних матеріалів, фасону вбрання та майстерності кравчині. Тому різні соціально-економічні проблеми того часу спонукали до використання доморобного народного вбрання серед українського населення.

До повного комплексу жіночого традиційного українського вбрання повсякденного призначення початку XX ст. входили такі обов'язкові компоненти: головний убір (хустка, очіпок), вишита довга сорочка, спідниця, фартух-запаска, керсетка, намисто, пояс-крайка, взуття (чоботи, черевички), демісезонний та зимовий стрій доповнювався верхнім плечовим вбранням (юркою, свитою, сіряком, кожухом тощо), теплим взуттям слугували валянки, на руки одягали рукавиці [2, с.160].

Сорочка є найдавнішим елементом українського національного костюма, тому майже до початку XX століття вона була єдиним видом одягу. Сорочка мала велику кількість локальних варіантів крою і відповідала одному чи декільком призначенням одразу. Для повсякденного життя такий одяг прикрашали більш стримано, а для святкових подій – барвисто. Естетичним стандартом традиційної української сорочки був білий колір.

Поверх сорочки українки одягали нагрудне вбрання, яке закривало верхню частину фігури та помітно впливало на загальний силует. В Україні був поширений корсет – його шили з фабричних тканин, іноді дуже дорогих. Керсетки прикрашали плісированою підкладкою, вишивкою, аплікацією, а пізніше машинним швом. Що стосується нагрудного одягу з рукавами, то він з'явився у вигляді спідниці, жакета, жакетного вбрання і різноманітних светрів з фабричних тканин. Довгий час піджаки жили паралельно з вишиванкою та корсетом [3].

Спідниця поширилася по всій Україні, але мала різні місцеві назви. Спідницю-літник шили з грубої саморобної вовняної тканини з візерунком у горизонтальну або вертикальну смужку яскравих кольорів. У центральних районах України побутували спідниці, прикрашені горбистими

візерунками, а на Львівщині їх шили з домотканої тканини у вертикальну яскраву смужку з рясними дрібними зборками.

Головним убором дедалі частіше слугувала хустка, яку зав'язували залежно від місця проживання та вікової групи. Молоді жінки почали запинати хустку по-міському, часто траплялася пролетарська хустинка у вигляді трикутника, яка стала соціальним знаком прийняття ідей розбудови нового радянського суспільства.

Чоловічий традиційний стрій, який відповідав основним канонам початку XX ст., складався з таких компонентів: вишивана сорочка, широкі штани, заправлені в чоботи, плечовий одяг (чемерка, свитка), смушева шапка.

Поясним одягом для чоловіків були штани різноманітної форми та крою. Їхніми найдавнішими загальнослов'янськими назвами є гачі, холошні та ногавиці. Наприкінці XIX — на початку XX століття такі вузькі штани побутували переважно на Закарпатті та в інших західних областях. У другій половині XIX століття в Україні вже не траплялися шаровари, однак широкий крій штанів у Східній та Центральній Україні зберігався, допоки його не замінив міський крій.

Після 1920 року вже відбувалася модернізація української сорочки, як чоловічої, так і жіночої, які набули міського вигляду за збереження традиційного оздоблення вишивкою. Чоловіки поєднували модернізовані костюми з вишиванками і таким чином формували нову знаковість українських сорочок з метою вираження національної ідентифікації [1].

Отже, традиційний український одяг був і залишається етноідентифікаційним маркером, а народна вишивка інтерпретується як національний визначник, який в сучасному житті набуває все більшої популярності.

Література

1. Як виглядали українки 100 років тому [Електронний ресурс] / Тетяна Ватаг – 2022 – Режим доступу: <https://dyvys.info/2022/11/12/yak-vyglyadaly-ukrayinky-100-rokiv-tomu/>
2. Український одяг у системі міської культури Києва (друга половина XIX – початок ХХІ століття) : монографія / Марина Олійник ; [Голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України, ІМФЕ. – Київ, 2017. – 312 с.
3. Доторкнутися до історії: особливості українського традиційного костюма - Основні складові народного вбрання [Електронний ресурс] / ВАЛЕРИЯ ШЕБЕЛА; – 2022 – Режим доступу: <https://elle.ua/ludi/novosty/dotorknutisya-do-stor-osoblivost-ukranskogo-tradicynogo-kostyuma/>

ОБРАЗ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКІЙ МОНУМЕНТАЛІСТИЦІ

Шевченкіана як феномен українського мистецтва та культури еволюціонувала у різних видах монументального мистецтва. Постать Т. Шевченка на тлі історико-культурних процесів середини ХІХ–початку ХХІ ст. мала неоднозначну, але, у переважній більшості, позитивну оцінку. Для широких мас народу він був «батьком нації», поборником за долю народу. Цей соціокультурний контекст відбивався на художній інтерпретації постаті Т. Шевченка у монументальному мистецтві, відповідав часу та запитам суспільства. За 170 років було створено величезний масив творів, в яких його образ був канонізований, сакралізований, міфологізований, опоектизований у монументальних композиціях, скульптурах, бюстах, фресках і мозаїках.

Питання про втілення образу відомого художника, поета, письменника та мислителя в творах монументального мистецтва, постало ще життя Кобзаря. Зокрема відомо, що у 1860 р. знаменитий скульптор, професор Микола Піменов запропонував Тарасу Шевченку виліпити з нього бюст у натуральний розмір. Тарас Григорович згодився і невдовзі з'явився бюст – єдиний, виконаний з натури самого генія. У 1862 р. вже по смерті Кобзаря було виконано три бюсти: Федором Каменським, Петром Забілою та Яковом Серяковим.

Ф. Каменський, який був професором Академії мистецтв, особисто знав Т. Г. Шевченка та виконав його посмертну маску, спочатку виставив свою роботу на виставці 1862 р., а потім передав її до меморіальної майстерні Шевченка в Академії мистецтв.

Увічнення образу Тараса Шевченка в українському монументальному мистецтві було започатковано у 1881р. з невеликого пам'ятника – погруддя поета на круглому п'єдесталі, яке було встановлено на півострові Мангишлак. На народні пожертви у 1884 р. на могилі Т. Шевченка встановлено чавунний хрест, впорядковано земляний насип, могилу обкладено дерном, недалеко збудовано хату для доглядача. У 1899 в Харкові з ініціативи Х. Алчевської на її садибі перед жіночою недільною школою, встановлено мармурове погруддя Тараса Григоровича скульптора В. Беклемішева. У 1903 р в Седневі на Чернігівщині в колишньому маєтку Лизогубів, встановлено невеличке бронзове погруддя поета скульптора Ф. Балавенського.

У 1908 р. Товариство ім. Тараса Шевченка домоглося дозволу на збирання коштів та оголошення конкурсу на кращий проект пам'ятника у Києві. У 1909-1913 рр. комітет провів чотири міжнародні конкурси. Пам'ятника Кобзареві тоді так і не було створено, проте ці конкурси привернули увагу до постаті Т. Шевченка багатьох українських і зарубіжних митців, чим стимулювали розвиток усієї української скульптури.

За ініціативи Львівського Наукового товариства ім. Тараса Шевченка, у 1911-1914 рр. на

зібрані народом кошти, встановлювали невеликі пам'ятники на Станіславщині, Львівщині та Тернопільщині.

У 1918 р. Тарасу Григоровичу споруджено пам'ятник у Ромнах (скульптор І. Кавалерідзе). З 1919 по 1921 рр. встановлені пам'ятники поету в Києві, Одесі, Харкові. У 1925 р. територія могили Т. Шевченка була оголошена державним заповідником.

Монументальне мистецтво споріднено з архітектурою. Саме напрями архітектури диктують, які види монументального мистецтва є найбільш вживані у той чи інший проміжок часу. Тому є сенс розглядати Шевченкіану через призму архітектурних періодів.

Архітектура українського авангарду 1920-1930 рр., вивела на орбіту монументального мистецтва України школу живопису М. Бойчука, художника-монументаліста та графіка, в основі творчості якого були ідеї Тараса Григоровича. Вплив школи «Бойчукістів» існує і донині.

У ці ж роки сяяла зірка видатного українського скульптора І. Кавалерідзе, він споруджує пам'ятники Т. Шевченку в Полтаві (1925 р) та у Сумах (1926 р.).

У 1930-1940 рр. до Шевченкіани долучився скульптор М. Манізер та архітектор Є. Левінсон. Вони створили монументи у Харкові, Києві та на могилі Т. Шевченка у Каневі.

У зв'язку з підготовкою до відзначення 100-річчя від дня смерті та 150-річчя від дня народження поета у містах і селах України було споруджено близько 150 пам'ятників. Найвизначнішими серед них є пам'ятники у Дніпрі (скульптор І. Зноба), Мукачевому (автори С. Рихва і Є.Дзиндра), в Сумах (скульптор Я. Красножон).

Самобутньою сторінкою у монументальному мистецтві України стала Шевченкіана «Українських шістдесятників», нащадків «Бойчукістів», зокрема А. Горської і Л. Семикіна (вітраж «Шевченко. Мати» 1964 р.), Я. Райзіна, (мозаїка «Т. Г. Шевченко» 1964 р.)

Поширенню кількості шевченкових скульптур, виконаних у бронзі, граніті, лабрадориті, мармурі та інших матеріалах, сприяло рішення ЮНЕСКО, прийняте у 1964 р. Тоді, на честь 150-ї річниці від дня народження Т. Шевченка було запропоновано всім державам установити йому пам'ятники.

Після проголошення незалежності України пріоритети монументального мистецтва змінилися. З 1991 р. і у сьогоденні монументальне мистецтво України використовує усі доступні жанри та шукає себе у Шевченкіані. Настав час настінних розписів – муралів, серед яких виділюються мурал І. Крамського, «Т. Г. Шевченко», Харків 2014 р), Р. Бончук «Тарас Шевченко», Івано-Франківськ 2022 р).

Шевченкіана рушійна сила монументального мистецтва України. У неї велике майбутнє, тому що образ Кобзаря і його ідеї завжди надихають українців. А загалом у світі встановлено понад 1100 пам'ятників Тарасу Григоровичу Шевченку – показник, який ніколи не буде перевершеним!

Нові вектори моделювання образу Т. Шевченка наприкінці ХХ–на початку ХХІ ст.

сформували новий фокус його суспільної рецепції. Зазначено, що художники різних творчих спрямувань монументального мистецтва і світоглядних позицій проходили процес інтеріоризації Шевченкової філософії, антропоцентризму, аксіологічних ідей творчості задля творення його образу, що став культурно-символічним кодом української нації. Осмислення творчості та життєвого подвигу Т. Шевченка у XX ст. вплинуло на ідеалізацію його образу в монументальному мистецтві, в якому ідеальне поступилося місцем героїчному. На початку XXI ст. його образ стає певним індикатором національних проблем, що позначилося на опозиції «канонізація»-«деканонізація». Одні художники дотримувались «канонічного» типу та реалістичної манери трактування, інші моделювали новий тип образу, що розширював рецепцію визначної в національній культурі постаті, апелюючи до нових та експериментальних засобів.

Література

1. Соколюк Л.М. Бойчук та його школа. – Харків.: Видавець Савчук О. О., 2014.– 386 с.; 488 с.
2. Інтернет журнал «Artukraine». Мистецтво українських шістдесятників. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://artukraine.com.ua/a/iskusstvo-ukrainskikh-shestidesyatnikov-v-nkhmu-stepen-uvlechenosti/>
3. Інтернет журнал «veryimportantlot». Модернізм у живописі, інакше бачення реальності. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://veryimportantlot.com/ru/news/blog/modernizm-v-zhivopisi-inoe-prochтение-realnosti>

УДК 725.39

Узунова Н. І.

ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРИ РЕНЕСАНСУ В УКРАЇНІ

У другій половині XVI–першій половині XVII ст. традиція Ренесансу прийнялася і на ґрунті України. Гуманістичні ідеї тут поширювалися завдяки зв'язкам із західноєвропейськими культурами, зокрема, польською, що особливо виявилось в Галичині. Не останню роль мало посилення ролі міст в соціально-культурному житті. Ренесансна архітектура становила закономірний етап поступального розвитку національних будівельних традицій. Вироблені нею нові ознаки відповідали системі ренесансного стилю в архітектурі інших країн. До таких ознак належать: чітка симетричність; ордерність (переважне використання наріжних пілястрів (пілястра – плоский вертикальний виступ стіни, обрамлений у вигляді колони); горизонтальність членування на поверхи; багатство декоративного оздоблення фасадів.

Вплив містобудівної та архітектурної практики європейського Відродження позначився на українських землях вже на початку XVI ст. Кращі умови для цього були в західноукраїнських землях, де відбудовуються старі та закладаються нові міста, основою яких часто були магнатські фортеці, такі як Броди, Жовква, Бережани, Меджибіж, Тернопіль та інші. За хронологією першими «ідеальними містами» в Україні були: Шаргород (1580) та Броди (1584), однак обидва міста не зберегли своєї історичної, тобто оригінальної структури.

Жовква на Львівщині була одним із перших міст на українських землях, при будівництві якого втілено ренесансну концепцію «ідеального міста». Суть принципу полягала у створенні гармонійної структури міста. У плані місто мало вигляд прямокутника, поділеного на частини – місця проживання основних громад – руської, польської, вірменської. У центрі кожної частини – ринкова площа, від якої паралельно розходяться вулиці, у центрі міста – велика площа з ратушею. Її побудовано за проектом відомого італійського теоретика й архітектора Петра Катанео, який жив у XVI ст. У житті задум архітектора втілював італієць Павло Щасливий.

Концепція «ідеального міста» передбачала також ідеальну організацію суспільства, у якому «Кожен має добре робити те, що йому належить». При плануванні міста враховано також існування багатоетнічного суспільства та виділено поодиноким націям окремі частини міста, у яких побудовано храми призначені різним релігіям. Вулиці міста були заселені за приналежністю міщан до цехів і залежно від того вони отримували відповідні назви (Нижня Пекарська, Верхня Пекарська, Нижня Кравецька і Верхня Кравецька, Сницарська, Шкіряна, М'ясна та ін.). Така структуризація міста була досконалим інструментом для управління містом та організації суспільних робіт.

В українському мистецтві визначне місце в розвитку ренесансної архітектури належить групі львівських пам'яток: Успенській церкві, каплиці Трьох святих, вежі Корнякта, які створюють унікальний ансамбль на Руській вулиці. У кінці XVI ст. створюється ансамбль будинків на площі Ринок, перлиною якого вважається «Чорна кам'яниця» (1588-1589). Дослідники приписують авторство будівлі двом архітекторам Петру Барбону і Павлу Римлянину, а її добудову – Петру Красовському. З 1929 р. в Чорній кам'яниці розміщено Львівський історичний музей [3].

Водночас на території України будувалися фортеці, над спорудженням яких на запрошення Польського королівства (після 1569 р. – Речі Посполитої) працювали іноземні спеціалісти, втілюючи останні досягнення європейського фортифікаційного мистецтва. Гійом Левассер де Боплан, «перший капітан артилерії та інженер короля», проектував замок у Кременчуці та фортецю Кодак над Дніпром (1635 р.), очолював будівництво цитаделі в Новгороді-Сіверському (1646 р.), працював над поліпшенням укріплень Бара. Італієць Андреа дель Аква споруджував фортецю у Бродах, француз Нікола Дюбуа займався фортифікацією Збаража, а Павло Щасливий, виходець з Італії, на межі XVI-XVII ст. будував замок у Жовкві [1].

При спорудженні численних приватних замків на терені України певною мірою використовувались вироблені Європою фортифікаційні типи оборонних споруд. Разом з новими використовувалися старі традиції оборонного будівництва. Це споруди так званої баштової системи, що залишалася чинною впродовж XVI–XVII ст. Основну оборонну функцію в ній виконувала стіна з бійницями, бойова башта містилася головню у мурах. Прикладом слугують замки і фортеці в Острозі на Рівненщині, Збаражі на Тернопільщині, Золочіві та Підгірцях на Львівщині [2].

Проект для Збаража створив венеціанський архітектор Вінченцо Скамоцці. Але проект, по суті, мало відповідав цілям оборони і був скоригований доповненнями за голландською бастионною системою, де основну функцію виконували фортечні стіни, що охоплювали квадратом двір із палацом, зміцнені у кутах.

Золочівська фортеця (1634 – 1636 рр.), де, крім місцевих традицій, збережено квадратне планування, була унікальною: її фортифікацію становили високі земляні вали і бастіони на кутах квадрата.

Палаці не приховувались мурами, як у давніших замках, а значно виступали над ними. В їх архітектурі велика увага зверталася на зручність та красу. Це особливо помітно в Підгорецькому замкові, хоча він має потужне бойове укріплення, що складається із своєрідного стилобата – квадрата в плані з наріжними бастіонами та казематами з трьох боків, які замикають двір. У палаці простежується вплив французького раннього класицизму (ризаліт по центру, лоджії, зв'язок споруди з парком і терасами).

Замок у Підгірцях будувався в 1635–1640 рр. для коронного гетьмана Станіслава Конєцпольського. Існує припущення, що його автором був Гійом Левассер де Боплан, а виконавцем робіт – Андреа дель Аква. Такі будови вже не були виключно оборонними. Вплив архітектури Підгорецького замку позначився на прагненні до просторовості в перебудовах багатьох старих замків Волині та Поділля.

Таким чином, розвиток ренесансних форм у замках простежується від використання в них окремих декоративних елементів до домінування у всій споруді. Однак загалом їх стиль визначався системою оборони. В сувору одноманітність замку пом'якшення вносили декоративні аттики, наприклад, у завершенні башт Луцька, Острога, Бережан на Тернопільщині, Добромиля на Львівщині. З оновленням оборонної системи палац набував більшої самостійності, що давало змогу вільно розмістити будівлю в просторі й надати її зовнішньому виглядові репрезентативності та декоративної пишноти (Збараж, Золочів, Підгірці).

У культовому будівництві даний період характеризується появою нових типів мурованих монументальних храмів – костелів, синагог, мечетей. У житловому будівництві також з'являється новий тип споруд – міська мурована кам'яниця, зумовлена новим етапом розвитку суспільних

відносин. Під впливом західних сусідів – Литви та Польщі – на західних теренах України з'явилися споруди, де творчо застосовано елементи готичної архітектури [1].

Отже, українська ренесансна архітектура становила закономірний етап поступального розвитку національних будівельних традицій. Вироблені нею нові ознаки відповідали системі ренесансного стилю в архітектурі інших країн.

Література

1. Архітектура України XIV–XVII століття. URL:

<https://sites.google.com/site/svitpptcomua/arhitektura-ukraieni-hiv-xvii-stolitta>

2. Уманцев Ф. С. Мистецтво Давньої України. URL:

<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000740>

3. Харко Ірина. Ренесансна архітектура Львова. URL: <https://lviv.travel/ua/news/renesansna-arkhitektura-lvova>

УДК 791.43(043)

Шарун К.С.

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФУ: НАЙБІЛЬШ ВИЗНАНІ КІНОКАРТИНИ

Розвиток кіноіндустрії – вагомий внесок в духовний розвиток нації, а також можливість до майбутнього міжнародного визнання та сприйняття вітчизняного кіно, як ще одного якісного продукту від України. Ця тема досить важлива і популярна, проте майже не досліджена. В наявності маємо лише аналізи деяких окремих фільмів, які принесли славу українському кіномистецтву.

20-ті роки минулого століття стали найбільш успішними в історії українського кінематографу. Більшовицька окупація України змінила становище, але не перервала українського культурного процесу, який розпочався в часи національно-визвольних змагань. В 20-ті роки він спалахнув з новою силою на теренах підрадянської України, де був проголошений курс на українізацію.

У 1922 році для управління галуззю кінематографу в Україні було створене Всеукраїнське фотокіноуправління.

Поява такої інституції як ВУФКУ свідчить про те, Україна в 20-х роках ставала урбаністичною країною. Українське кінотовиробництво в 20-х роках вийшло на світовий рівень. Вітчизняні кіностудії відчували гостру потребу в кадрах, знімальній техніці, кіноплівці та хімічних реактивах для її обробки. Тому діяльність Всеукраїнського кінофотоуправління розпочалася з

підписання угод про співробітництво з Туреччиною, Німеччиною, американською фірмою “Кодак” і французькою “Пате”[2, с. 12].

Справжньою подією для молодого українського кінематографу стала стрічка «Тарас Шевченко» виробництва 1926 року (режисер Пьотр Чардинін). Цей фільм українська кінознавиця Лариса Брюховецька назвала першим вітчизняним блокбастером. Антиколоніальний дискурс 1920-х років тут проявився якнайсильніше. Українські митці зробили все можливе, аби назавжди позбутися орієнталізму і хуторянства української культури. До постановки було запрошено низку наукових консультантів, які відтворювали побут з історичною достовірністю. Було залучено академіків М. Грушевського та М. Новицького. Для зйомок використовувалися автентичні речі, надані Всеукраїнським музеєм ім. Шевченка (Київ) та Одеським музеєм Академії Наук. Художньою постановкою фільму керував професор Василь Кричевський [3, с. 12].

Загалом у 1926 році Україна стає другим після США кінопостачальником для Німеччини. 1927 року ВУФКУ надіслало до Берліна і Парижа фільми “Тарас Трясило”, “Сорочинський ярмарок”, “Микола Джеря”, “Свіжий вітер”, “Мандрівні зорі”, “Сумка дипкур’єра” “П.К.П.”.

Наше кіно знали фактично в усьому світі. Деякі фільми набули вже тоді гучного розголосу. Це, наприклад, стрічки Олександра Довженка “Звенигора” і “Земля”.

Довженко першим у світовому кіно висловив світогляд, який якісно відрізняється від усього зображуваного раніше. Це світогляд нації хліборобів, поетизація природи і праці. Після виходу «Земля» була дуже популярна за кордоном. І досі її вивчають у світових кіновузах. Світові критики називали Довженка «Гомером кінематографа», тоді як у Радянському Союзі стрічка була заборонена до 1958 року через надмірний натуралізм, пантеїзм і зневажливе освітлення класової боротьби [2, с. 4].

Оцінки «Звенигори» радянських часів з плином часу змінилися. З односторонньої оцінки фільму як тріумфального зображення будівництва нової соціалістичної держави він постає тепер як зображення міфічної України, сила і вічність якої заховані у історичній пам’яті народу.

Звичайно, не можна було оминати увагою фільми Дзиги Вертова. Бо вони не були схожими на фільми жодного іншого режисера [5, с. 13].

За часів радянської окупації в Україні відбувалося потужне кіновиробництво, але переважно російськомовних фільмів для всесоюзного вжитку. У 1980-х українська мова практично повністю була витіснена з українського кінопрокату: репертуар кінотеатрів УРСР практично весь був російськомовним, стрічки, вироблені на українських кіностудіях, до яких існував україномовний дубляж, демонстрували переважно в російськомовному варіанті. Унаслідок русифікації України, до 1991 року український кінематограф поступово зник як масове явище. Виробництво фільмів українською мовою на Ялтинській, Одеській та Київській кіностудіях припинилося, там переважно знімали російськомовні стрічки.

У період незалежності українське кіно характеризується розпадом кіноіндустрії в 1990-х роках та спробами відбудувати її у 2000-2010-х. Регулювання державної політики України з питань кіно було затверджено 13 січня 1998 року, коли Верховна Рада України прийняла Закон України «Про кінематографію» [1, с. 140].

Ситуація кардинально змінилася після «Революції гідності». Починаючи з 2014-го, коли в кінопрокат вийшов перший український історичний драматичний фільм, «Поводир» режисера і сценариста Олеся Саніна, українські фільми почали збирати чималі каси в українському кінопрокаті. 2018-го вперше за всю історію українські фільми увійшли у 20-ку найкасовіших фільмів українського кінопрокату за підсумками року.

Збільшення фінансування посприяло зростанню кількості та якості вітчизняного кіно. Українські фільми частіше виходять у національний прокат та здобувають перемоги на різних міжнародних фестивалях. Наше кіно впевнено виходить на міжнародну арену, збільшується кількість копродукційних та комерційних проєктів. Значно активізувалася також і галузь кінознавства і кінокритики.

24 лютого росія розпочала повномасштабну війну проти України. Відомі діячі української кіноіндустрії виступили проти російського вторгнення в Україну та долучилися до численних закликів до бойкоту російської культури. Європейська кіноакадемія приєдналася до ініціативи Української кіноакадемії щодо бойкоту російських фільмів і заявила, що виключає їх із цьогорічної Європейської кінопремії.

«Війна відкрила ще більше шляхів для України в світ та Європу, зокрема для кіно. Сьогодні наші фільми та проєкти є практично на кожній міжнародній платформі. Багато фестивалів роблять спеціальні програми з українськими фільмами. Наше кіно стало доступнішим для міжнародного глядача», – сказала Анна Мачух (виконавчий директор Української кіноакадемії та генеральний директор Одеського міжнародного кінофестивалю) на брифінгу в Медіацентрі Україна, 16 червня 2022 р.

Таким чином, в історії українського кінематографу відома низка кінокартин, які визнані не лише в Україні, а й у світі. Українське кіномистецтво відіграє помітну роль у збереженні національної самобутності, формуванні духовних та естетичних цінностей суспільства.

Література

1. Грицак Я. Ігри з кочергою: всерйоз і по-українськи // Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад. Есеї. К. : Критика, 2011. С. 140.
2. Лихачев Б. С. Українські теми в дореволюційній кінематографії. Кіно. 1928. №4. С. 4.
3. Гладко (Вінніпег, Канада) Україна в Голівуді. Кіно. 1928. № 4. С. 12.
4. Лядов М. Режисери оповідають: О. Довженко. Кіно. 1927. № 5. С. 6.
5. Олійників Ф. «Звенигора» в провінції. Кіно. 1928. № 5. С. 13.

ПОХОВАЛЬНА ЕПІТАФІЯ ЯК ФЕНОМЕН ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДАВНЬОГО РИМУ

Поховальна практика є однією з найбільш стійких і важливих складових повсякденного життя у Давньому Римі, особливе місце у якій належить епітафії – феномену традиційної культури.

Місце епітафії в римській античній культурі знайшло своє відображення у працях: Теодора Моммзена (Німеччина), Франтішека Велішського (Чехія), Жерома Каркопіно (Франція), Поля Гіро (Франція), Лідії Винничук (Польща), Карла Вермана (Німеччина), Роберта Наппа (США). Про епітафії йдеться у «Тускуланських бесідах» та «Моральних листах до Луцилія» Марка Туллія Цицерона.

Епітафія (від грец. *epitaphios* – надгробний) – короткий текст на честь померлого, що написаний на надгробку. Такі написи викарбовували на кладовищах, на плитах і стелах з метою увічнення пам'яті померлих. У Стародавній Греції при похованні над труною виголошували надгробну промову про життя померлого – епітафію, а у Давньому Римі набула поширення традиція залишати на місці поховання текстову епітафію.

Для визначення особливостей культури античного Риму епітафії є унікальними артефактами – вони відображали узагальнений образ померлого, фіксували ідеальні уявлення щодо його всебічного життя. В окремих випадках епітафії розкривали причини і обставини смерті похованого.

Епітафії були зазвичай небагатослівними, але сповненими щирими почуттями живих до покійного; виголошували нарікання на жорстоку неминучість смерті. Окремі епітафії застерігають перехожих від будь-якого плюндрування могил, наприклад: «...той, хто порушить спокій Померлих, сам після смерті не знайде собі спокою в царстві Плутона, а земля йому буде важка, як камінь» [1].

Але епітафії як джерело інформації мають істотну відмінність. Вони набагато менше індивідуалізовані, найчастіше відображають не думки особистості, а стандартні розумові формули, стереотипні риси і масову свідомість римської культури.

При аналізі змісту римських епітафій слід мати на увазі, що латинські надгробні написи володіють декількома характерними рисами. Усім епітафіям було властиво своєрідне поєднання індивідуального і колективного. Надгробний напис не був проявом виключно індивідуального, він завжди був колективним і публічним. Текст епітафії призначений не тільки для сприйняття родичами, друзями і спадкоємцями, а й для перехожих на кладовищах, які традиційно

облаштовувалися на околицях обабіч доріг. Вони зовні здавалися актом комунікації світу живих зі світом мертвих, але насправді були «розмовою» живих з живими про смерть і життя.

Надмогильна плита з епітафією замовлялася не за життя, а родичами, друзями, спадкоємцями або вільновідпущениками померлого. У зв'язку з чим, в епітафії насамперед проявлялося їхнє сприйняття життя і смерті. Варто відзначити загальний шаблон для всіх епітафій, незалежно від регіону римської держави, часу створення і соціального статусу покійного: це своєрідний підсумок його життя – ім'я, вік, державна або військова служба, громадське і родинне життя. Щодо жінок, то в епітафії обов'язково є інформація щодо її чесноти, найчастіше в найвищих ступенях; дитячі епітафії практично не відрізняються від жіночих, але є й суттєва особливість – з жалем і гіркотою вказується на «безвинність» померлої дитини. Смерть в епітафіях римлян це не тільки неминучий кінець життя, а й реальна можливість дати йому оцінку – компактно донести живим найважливішу інформацію про померлого.

У доповіді вже відзначалося, що епітафії за географічним принципом практично не відрізняються, наприклад: структура текстів з Британії від структури текстів з Іспанії, Галлії або з метрополії.

Існуючи відмінності у структурі текстів епітафій з різних римських провінцій полягають лише у фінансових можливостях їхніх замовників – не у всіх вистачало коштів, щоб створити пишну розлогу епітафію на зразок знаменитої римської *Laudatio Turiae*, найдовшої з відомих, яка складається з 180 рядків. Вона оспівує чесноти жінки – дружини поважного римлянина, ймовірно, консула. Епітафія зберігає промову чоловіка, що пишається власною дружиною, яка під час громадянської війни після смерті Юлія Цезаря поставила під загрозу своє власне життя і відмовилася від своїх ювелірних прикрас, щоб підтримати чоловіка у вигнання [2].

За змістом епітафії можна розділити на дві групи щодо сприйняття смерті римлянами. У першій – смерть сприймається як цілком природне явище, неминучий кінець життя, кращий момент для публічного підбиття підсумків і надання оточуючим короткого «звіту» щодо життя померлого. Жолоба і скорбота, особисті переживання і почуття залишаються поза змістом епітафії. У такому ставленні до смерті розкривається система суспільних цінностей і пріоритети – досягнення на військовій і цивільній службі у чоловіків, чесноти – у жінок. У другій – спосіб висловити живими свої почуття, страждання і біль. Соціальному статусу і особистим якостям померлого тут немає місця, а смерть сприймається як особиста трагедія і подія не стільки природна і неминуча, а трагічна і сумна [3].

Враховуючи важливість означеної проблеми, маємо підстави вважати, що у традиційній культурі Давнього Риму епітафія посідала визначне місце. У цьому контексті вона потребує подальшого вивчення.

Література

1. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима [пер. с польск.]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bigl.ua>
2. Каркопіно Ж. Повсякденне життя Давнього Риму. Апогей Імперії [пер. з франц.] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://good-book.com.ua/ua/povsednevnyaya-zhizn-drevnego-rima-apogej-imperiii>
3. Культура Стародавнього Риму [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/30314/>

**СЕКЦІЯ:
ТЕОРЕТИЧНА ТА ПРИКЛАДНА КУЛЬТУРОЛОГІЯ**

УДК 930+398

Аль-Танбук А. Б.

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК НАУКОВА АБСТРАКЦІЯ

Формування духовних цінностей суспільства неможливе сьогодні без вивчення культурних явищ і традицій минулого. Фольклор – це невід’ємна частина української культури. Він є вмістилищем різноманітної інформації – про життя народу, його побут, звичаї, традиції, вірування, сподівання тощо. Фольклор містить в собі інтелектуальні уявлення народу про буття загалом, бо постають унаслідок нагромадження життєвого досвіду та спроби його творчого переосмислення.

Український фольклор живе і розвивається, виявляє здатність відгукуватись на події, що зачіпають інтереси суспільства, збуджує уяву людей. Тенденції розвитку духовної культури українства на сучасному етапі визначаються трьома напрямками: *формуванням загальних рис духовної спільності, виявленням особливостей духовної культури за відповідними історико-етнографічними регіонами, збереженням специфічних рис культури українського етносу*, що вимагає ґрунтового наукового студіювання.

У сьогоднішній українська фольклористична наука потребує осмислення й переосмислення в багатьох як теоретичних, так і практичних питаннях, які постають у час стрімких драматичних суспільно-політичних змін, зокрема військової агресії Росії проти України, виникненні нових методик і методологій у гуманітаристиці, інтегруванні та зближенні різних наук, подоланні проблем нівеляції етнічної самобутності в умовах глобалізації тощо.

У цьому контексті сучасний обсяг поняття «*український фольклор*» досить складний: йдеться про традиційну культуру не лише українців, що живуть на теренах України, але й тих, хто, опинившись за її державними кордонами, зберігають свою мову та усну народну творчість. Його яскраву синтетичність підкреслюють у своїх спеціальних студіях сучасні українські фольклористи Мирослава Вовк, Микола Дмитренко, Леся Мушкетик, Святослав Пилипчук, Ганна Сокіл та інші.

Складний, тріадний поділ український фольклору використовує відомий україніст із Сербії, академік НАН України Юліан Тамаш, що розрізняє «*материк*» (українці у складі національної держави), «*периферію*» (у Польщі, Словаччині) та власне діаспору [1]. Структура фольклору діаспори не є однорідною. У тих регіонах, де українці живуть споконвіку, наприклад, – на Підляшші та Холмщині (Польща) або Пряшеві (Словаччина), вони фактично створюють хоч і відокремлені від метрополії, але природні анклавні українського фольклору, принципово не відмінні, наприклад, від гуцульського або слобожанського. Там, куди еміграція відбувалася за рахунок лише окремих теренів України, вихідці з них перемішувалися, проте їхній фольклор

згодом набував вигляд хоч вже не регіонального, а макрорегіонального. Таким є фольклор канадських українців, котрі є нащадками емігрантів, переважно, із Західної України. А переселенці в українських анклавах на російському Далекому Сході з різнорегіональних компонентів утворили доволі мозаїчну українську фольклорну єдність.

Проте й тоді, коли мова лише про фольклор метрополії у понятті «*український фольклор*» є певна наукова абстракція реального конгломерату регіональних усних традицій. Регіони відрізняються навіть за жанровим складом: так, у XIX ст. *думи* відомі були лише в східних областях, *коломийки* – тільки в західних, а *календарні ритуали* мали тенденцію змінюватися від села до села. Це не означає, що слід відкинути означену абстракцію й перейти до вивчення регіональних фольклорів поодиночі. Теоретичне рішення проблеми: розглядати національний фольклор як надрегіональний інваріант, а регіональні – як його конкретні варіанти. Усі відмінності між регіональними варіантами українського фольклору можна розглядати за тією ж моделлю природного, біологічного аналога, як результати певної пульсації складного національного організму [2].

Традиційно основу української народної творчості складають наративний, музичний та хореографічний фольклор:

- наративний (оповідний) – включає казки, притчі, байки, прислів'я, приказки, примовляння, замовляння, побажання, привітання, віншування, прокльони, лайки і таке інше, що породжує літературу, віршування, театр, художнє читання;
- музичний – поділяється на вокальний та інструментальний; кожний із цих видів включає до себе безліч жанрів та форм; скажімо, до вокальних жанрів належать народні пісні та думи; пісні можна класифікувати за цільовою функцією (обрядові, побутові, трудові, військові, колискові тощо), за становою приналежністю (козацькі, чумацькі, селянські) та за іншими ознаками, що породжує професійну музичну культуру;
- хореографічний – несе в собі специфіку рухів, жестів, пластики, поз. Все це складає невербальну знакову систему, тобто безсловесну мову. У справжньому фольклорі цією мовою висловлюються життєво важливі послання – любов, радість, виклик, урочистості, боротьба, загроза, а також безліч емоційних нюансів та елементів магії. Народна хореографія – основне джерело різноманітних форм балету, танцю, мімічного мистецтва, сценічного руху, багатьох циркових жанрів тощо.

Разом з тим, до фольклору також належать усі форми народного мистецтва, що відповідають нашому визначенню: вишивання, писанки, кераміка, різьблення, лозоплетіння і до безлічі – саме тою мірою, якою несуть знання, повідомлення, послання, народну науку.

В українському фольклорі важливе місце посідає релігійність, яку неможливо відсторонити від нього. Вона належить до народної науки, формується віками й тисячоліттями і тяжіє до художньої форми, яка є важливим об'єднуючим чинником національної традиційної культури,

завдяки якому поняття «український фольклор» є не механічна сума регіональних усних традицій, а їх узагальнення, які утворює також діалектична єдність світоглядних, соціально-психологічних, естетичних констант та яскраво своєрідних їх реалізацій.

Процеси нівелювання інтересу до фольклору на тлі домінування постмодернізму та урбанізації у сьогоденні, необхідність збереження генетичних коренів – того, без чого не може розвиватися українська нація та загалом українська культура – все це вимагає розроблення системи спеціальних заходів збереження фольклору, створення сприятливих умов для його побутування. Потрібна

загальнодержавна програма збереження фольклору в Україні.

Необхідно залучати фахівців до вивчення поетичної, народнопісенної творчості, звичаїв та обрядів, створювати центри по збиранню та вивченню українського фольклору, організовувати і проводити фольклорні, музично-пісенні свята народної творчості, включати до навчальних програм у школах і закладах дошкільної освіти елементи традиційної народної творчості українського народу. Це ті шляхи, які допоможуть нам зберегти ті цінності, що накопичувалися нашими предками протягом століть.

Література

1. Мушкетик Л. Г. Сучасні виміри української фольклористики URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/72431/21-Mushketik.pdf?sequence=1>
2. Український фольклор: особливості та специфіка URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10281/>

УДК 351.85

Афанасьєва Н.С.

ПРОЄКТ МІНІМАЛЬНИХ СТРАНДАРТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН КУЛЬТУРНИМИ ПОСЛУГАМИ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ

Роль креативних індустрій (КІ) часто недооцінюється в Україні. Хоча, за даними ООН, вони генерують приблизно 6% світового ВВП [1]. Для України цей показник трохи нижчий - 4%. Проте, відсоток прибутковості з роками тільки збільшується.

В українській галузі культури, основу проблематики складає відсутність сталого визначення та законодавчого фіксування КІ. До цієї галузі можна віднести не тільки образотворче мистецтво, архітектуру, театр, музику, музейну та бібліотечну справу, а й дизайн, фото-, відеомейкерство, рекламу, моду, видавничу справу, культурний туризм, освіту у галузі культури тощо. Наразі, чітко визначеного переліку сфер, які відносяться до КІ не існує, а відповідно, і не

існує чіткої стандартизації галузі.

Перші спроби стандартизації культури, після Революції Гідності, були зроблені у 2017 році, під час розробки реформи децентралізації. Саме тоді, вперше на державному рівні відбулося обговорення мінімальних культурних стандартів для українців.

Розробка стандартів для надання якісних культурних послуг у галузі культури, стала на захист культурних прав та інтересів громадян та створила умови для всебічного розвитку особистості.

На місцевому рівні, визначення мінімальних культурних стандартів, дозволяє об'єднаним територіальним громадам (ОТГ) чітко визначити перелік установ та закладів культури, які повинні генерувати культурний продукт та надавати до них доступ мешканцям.

Окрім цього, впровадження стандартів надання якісних послуг у системі культури сприяє:

- ефективному використанню усіх наявних ресурсів у галузі;
- захисту інтересів громадян на основі забезпечення реального рівня культурних гарантій доступності до якісного культурного продукту;
- структурній пропорційності розташування закладів культури;
- раціональному розподілу фінансових ресурсів [2].

Затвердження мінімальних стандартів забезпечення громадян культурними послугами було першочерговим завданням, у Плані заходів щодо реалізації Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами у 2019 році [3] і передбачало:

- розробку та внесення змін до ЗУ «Про культуру»;
- визначення переліку, змісту, обсягів та вартості культурних послуг, що надаються громадянам;
- визначення показників та критеріїв оцінки якості надання культурних послуг населенню;
- здійснення комунікаційних заходів стосовно впровадження мінімальних стандартів забезпечення громадян культурними послугами.

Водночас з реалізацією поставлених завдань, в Україні розроблявся проєкт «Децентралізація та реформа культурних послуг». Результати роботи над ним були представлені Міністерством культури у 2019 році [4].

Згодом, після нього, Міністерством культури та інформаційної політики був розроблений проєкт документу Мінімальних стандартів забезпечення громадян культурними послугами [5].

Відповідно до якого, мінімальні стандарти включають не тільки критерії та показники забезпечення громадян базовими культурними послугами, а й вимоги до приміщень та обладнання закладів культури.

Зміст мінімальних стандартів, включає:

1) доступ до читання та інформації, який забезпечується через функціонування бібліотек та бібліотечних пунктів.

2) доступ до можливостей для творчого самовираження, що забезпечується через функціонування клубних закладів.

3) доступ до кінофільмів, який може забезпечуватися як через кінотеатри, так і через функціонування кіноустановок на базі клубних закладів;

4) доступ до мистецької освіти, що забезпечується через мистецькі школи, філії мистецьких шкіл чи окремі класи здобуття мистецької освіти;

5) доступ до музейних предметів, що забезпечується через функціонування музеїв.

Два вищезазначених проєкти, беззаперечно сприяють стандартизації галузі культури в Україні, адже вони чітко визначають перелік закладів культури та завдання, які вони повинні виконувати. Кількісні показники мінімальних стандартів, розкриті у Додатку 1 Мінімальних стандартів забезпечення громадян культурними послугами, значно спрощують роботу департаментів культури в ОТГ. Проте, варто зазначити, що розроблені стандарти не охоплюють КІ загалом, а демонструють лише окремий сектор індустрії. Саме тому, перед науковцями, держслужбовцями, а також працівниками у сфері культури та культурними експертами стає завдання з розширення стандартів та поширення вже існуючих практик на інші сфери культурних індустрій.

Література

1. Економічна правда. Роль креативних індустрій в економіці післявоєнної України. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/21/695268/> (дата звернення: 29.12.2022).

2. Мінімальний культурний кошик – гарантія забезпечення культурними послугами. LB.ua. URL: https://lb.ua/blog/iryna_frenkel/372241_minimalniy_kulturniy_koshik-.html (дата звернення: 29.12.2022).

3. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами : Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 22.05.2019 № 355-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/355-2019-%D1%80> (дата звернення: 30.12.2022)

4. Презентація проєкту «ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА РЕФОРМА КУЛЬТУРНИХ ПОСЛУГ». Всеукраїнська Асоціація ОТГ |. URL: https://hromady.org/wp-content/uploads/2019/11/Презентація_проєкту_Децентралізація.pdf (дата звернення: 30.12.2022).

5. Мінімальні стандарти забезпечення громадян культурними послугами. Міністерство культури та інформаційної політики. URL: <https://mkp.gov.ua/files/pdf/проєкт%20постанови%20Мінімальні%20стандарти%20на%20ГО.pdf>

(дата звернення: 30.12.2022).

УДК 351.862.22(477):355.01“2022”

Бакієва А.А.

ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА УКРАЇНЦІВ У СЬОГОДЕННІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

На долю українського культуротворення випала тяжка боротьба за своє самовизначення і самоідентифікацію. Тривалий час позаісторичного існування, лінгвоциду української мови, цілеспрямованого нищення інтелектуального потенціалу українського народу, призвели до формування національного самозречення і комплексу меншовартості. Принижений, спотворений Росією образ України та її культури довгий час отруював свідомість значної частини українського населення.

Після 24 лютого 2022 року внаслідок повномасштабної війни з Росією, Україна зазнає глибинних трансформацій масової свідомості: українці опановують себе не лише як люди, що здатні чинити опір зовнішньому вторгненню нещадного ворога, але й як спільнота, яка переосмислює сама себе, свою національну ідентичність. Спільнота, яка має своє минуле і величне, світле майбутнє.

У сьогоднішніх реаліях вкрай важливо осмислення самоідентичності починати з вивчення, усвідомлення історії, культури та мови нашої країни. Саме вони є свідченням, що ми – одна нація, зі своєю територією та героями. Залучення української спільноти на рівні громад до засад національно-патріотичного виховання – необхідна складова формування духовної незламності, національної та культурної визначеності [1].

Воєнний час гуртує українське суспільство дедалі тісніше. Сьогодні в Україні фактично зник поділ на соціальні верстви, політичні сили, професійні об'єднання і навіть групи за інтересами. Всі, за рідкісним винятком, в єдиному пориві працюють на досягнення спільної мети – викинути окупанта за межі нашої держави.

Провідна роль у вихованні членів громади в українському соціумі належить традиційній культурі як духовному стержню нації. Вона була і є важливою сферою впливу на національну свідомість членів сучасної громади від дітей і молоді до старшого покоління. Розуміння ними процесу повернення до рідних коренів, витоків українства, національного самоствердження і саморозвитку вже є проявом патріотизму. Вітчизняна громада має усвідомити, що без оволодіння державною мовою і традиційною культурою неможливо стати повноцінним громадянином своєї держави, патріотом України [2, с. 18].

Входження в традицію починається від інтуїтивного освоєння норм та образів традиційної культури, що дуже важливо для розвитку культурної пам'яті. Твори традиційної народної культури пов'язані з конкретними життєвими, зокрема й героїчними подіями історії. В них оспівувалися і прославлялися герої, які здійснили подвиги в ім'я своєї Батьківщини, передавалися почуття співпереживання своїй країні, її історичним подіям. На нашу думку, формування почуттів патріотизму, відданості ідеалам героїчного минулого і сьогодення українського народу необхідно здійснювати і засобами традиційної культури, зокрема пропагандою бойових мистецтв українського козацтва, бойового досвіду українських січових стрільців, вояків ОУН-УПА, Небесної Сотні, воїнів Збройних Сил України.

Шлях національного самовизначення не може існувати без традиційної народної культури, оскільки вона формує історичну свідомість, любов до своєї країни, знання історії та культури свого народу, бажання примножувати і зберігати цю культуру. Знання свого родоводу, історичних та культурних надбань предків необхідні не лише для піднесення національної гідності, а й для використання кращих традицій у практиці виховання членів громади.

Війна завжди жаклива, жорстока і безкомпромісна, але натомість вона виступила каталізатором розвитку і піднесення українського мистецтва, який проявляється у великій кількості поетичних, прозових творів, патріотичних пісень, картин, фільмів, творчих проєктів, експозицій та виставок. З'являється неймовірна кількість сучасних українських творів мистецтва патріотичного характеру, які мотивують до відчайдушної боротьби з ворогом, вселяють віру та надію в наших героїв та один в одного та наближують нас до перемоги.

В умовах військового стану відчуття рідної Батьківщини, як ніколи, складає найважливішу ціннісну основу українського демократичного суспільства сьогодення і виступає суттєвим внутрішнім мотивом для саморозвитку і розкриття всіх потенційних можливостей громади. Кожний громадянин України повинен зрозуміти, що в означених умовах без пробудження таких моральних феноменів, як патріотизм, обов'язок, совість, почуття національної і власної гідності, любов до рідної мови і традиційної культури складає моральне і психологічне підґрунтя майбутньої перемоги у війні з підступним агресором [3].

Сьогодні стає необхідність формування настроїв такої громадської думки, яка б робила неможливим існування сумнівів щодо важливості незалежного майбутнього, необхідності утримання своєї суверенності та територіальної цілісності, укорінення принципової суспільної та національної позиції вільного українця.

Саме тому вже сьогодні Україні слід посилювати співпрацю з європейськими партнерами (як із владними інституціями, так і з інститутами громадянського суспільства) щодо розгортання низки нових програм та проєктів, спрямованих на підготовку наших співгромадян до повоєнного етапу культурного розвитку. І саме територіальні громади та органи їх місцевого самоврядування

повинні виступити у цьому питанні одними з першочергових ініціаторів, особливо якщо мова йде про традиційну культуру українців.

Література

1. Колективна ідентичність за умов війни: від комплексу меншовартості до нації переможців. Олександр Резнік [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/kolektivna-identichnist-za-umov-viyni-vid-kompleksu-menshovartosti-do-natsii-peremozhstv>
2. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів // Методичні рекомендації. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
3. Українська культура в умовах російської збройної агресії [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cases.media/article/ukrayinska-kultura-v-umovakh-rosiiskoyi-zbroinoyi-agresiyi>

УДК 316(043)

Гучок К.В.

КУЛЬТУРА МІЖНАРОДНИХ МУЗИЧНИХ ФЕСТИВАЛІВ

В останні десятиліття однією з найбільш популярних форм взаємодії між людьми в сучасній культурі став фестиваль. Фестивальний рух у всьому світі безперервно розширюється, захоплюючи все більші пласти культурного простору. Не виняток і музичний фестивальний рух. Музичний фестиваль – яскраве та самобутнє явище.

Історично склалося, що першими міжнародними фестивалями стали музичні фестивалі. Музичні фестивалі можуть бути орієнтовані як на класичний, так на естрадний та на фольклорний репертуар, мати національний та міжнародний статус, бути монографічними (присвячені музиці одного композитора), тематичними (присвячені певному жанру, епосі чи стилістичному напрямку), виконавчому мистецтву.

Багато сучасних фестивалів діють під егідою створеної в 1952 році Європейської асоціації музичних фестивалів. Ця організація знаходиться в Женеві і має на меті організацію та координацію різних міжнародних та регіональних фестивалів.

Якщо звернутися до панорами численних фестивальних проектів у сфері музичного мистецтва, виявиться, що за останні десятиліття їхня кількість зросла у геометричній прогресії. Це свідчить про популярність фестивалю як способу культурного сполучення.

Панорама музично-фестивальних проектів світу вражає своєю масштабністю та всеосяжністю: на сьогодні, мабуть, не існує жодного напрямку музичного мистецтва, в рамках якого не сформувався б діалогічний фестивальний простір.

Останніми роками в Україні з'явилася велика кількість музичних фестивалів, як великих, так і малих, які демонструють широкий спектр жанрів і стилів. Деякі з найвідоміших музичних фестивалів в Україні включають:

Atlas Weekend: це один із найбільших і найпопулярніших музичних фестивалів в Україні, на якому виступають різноманітні міжнародні та місцеві артисти різних жанрів. Фестиваль проходить у столиці Києві та збирає десятки тисяч відвідувачів щороку.

Zaxidfest: Це ще один масштабний музичний фестиваль, який проходить у західноукраїнському місті Львів. У фестивалі беруть участь українські та міжнародні артисти, і він став великою культурною подією в регіоні.

Казантип: Цей фестиваль електронної музики проводиться щорічно на узбережжі Чорного моря з 1990-х років. Він відомий своєю енергійною атмосферою та приваблює велику кількість іноземних відвідувачів.

Гогольфест: це щорічний міжнародний фестиваль сучасного мистецтва, театру та музики, який проходив у Києві, Маріуполі, Івано-Франківську, Вінниці, Херсоні та Дніпрі. На фестивалі представлено широкий спектр перформансів та інсталяцій українських та міжнародних митців.

Окрім цих масштабних фестивалів, по всій Україні проходить багато невеликих музичних фестивалів, які демонструють місцеві та регіональні таланти. Ці фестивалі є важливою платформою для артистів і сприяють розвитку музичної сцени в Україні.

Наприклад, у Маріуполі з 2017 року щорічно проводився великий український музичний фестиваль MRPL City. Це значуща культурна подія в регіоні, яка демонструє місцеві та національні таланти та збирає шанувальників музики з усієї України. Міста та селища зазвичай проводять щорічні музичні фестивалі як спосіб святкування та просування місцевої музичної сцени, і ці події мають позитивний вплив на громаду, об'єднуючи людей і підтримуючи місцевих артистів. Такі фестивалі, як MRPL City, також допомагають підняти авторитет Маріуполя та зробити внесок у культурний та економічний розвиток міста й регіону.

УДК 792.054(043)

Оболенкова А. В.

ЗНАЧЕННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ТЕАТРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження документального театру заснована на проблемі практичної відсутності єдиного розуміння визначення цього виду театру у полі сучасної культури. Не існує повноцінного дослідження, присвяченого історії виникнення документального театру, методам роботи актора, режисера і драматурга в такому театрі. Тільки на практичному рівні виявлений

зв'язок окремих елементів документального театру.

Автором поняття і явища «документальний театр» прийнято вважати Ервіна Піскатора – колегу Бертольта Брехта, який разом із ним у 20-ті роки минулого століття заклали основи епічного театру. У 1929-му Піскатор виступив із революційною статтею «Документальний театр». У ній автор уперше в історії виклав своє теоретичне бачення явища, що зароджується, – документального в мистецтві. Він вважав документальний театр реакцією на традиційний театр фікції, театр ілюзії та театр як вид розваги, який нерідко сприймався як елемент буржуазного суспільства. І насправді мало що змінилося й дотепер. гідно з концепцією Петера Вайса принциповою відмінністю документального театру є уявлення про можливість змінити об'єктивну реальність. Як зазначає Вайс, документальний театр не є театром фікції: він «утримується від будь-якого вимислу, вбираючи в себе автентичний матеріал, і відтворює його, не змінюючи змісту, в обробленій формі зі сцени». Для нього документ – це повна протилежність абсурду в мистецтві. Основною ознакою цього театру є залучення документа, тобто драматичну основу таких п'єс мають становити «протоколи, акти, листи, статистичні таблиці, біржові зведення, заключні звіти банків та промислових компаній, постанови уряду, звернення, інтерв'ю, висловлювання відомих особистостей, газетні та радіорепортажі, фотографії, документальні фільми та інші свідоцтва сучасності» [3].

Естетична програма документального театру, орієнтована на реальність, документалізм, актуальність, автентичність висловлення, активну позицію публіки, пошук власних культурних джерел, провокацію, верховенство тексту в театрі. Постмодерний театр виносять у дослідженнях поза дискурс, натомість у ньому панують медитація, пластика, ритм, звук, порожній простір, мовчання. Різноманітність характеристик призвела до появи численних досліджень театру, в яких, починаючи з 1970-х років, виникають спроби описати властивості цієї театральної епохи. Але її характеристики часто неосяжні, строкаті і багатозначні: уривчастість театального часу, процесуальність, функціональність, гетерогенність, поза текстуальність, плюралізм, множинність кодів, диверсія, повсюдність, перверсія, актор як дійова особа і одночасно центральна тема театру, деформація, функція тексту як базового матеріалу, деконструкція, ставлення до тексту як до авторитарної і архаїчної інстанції, відмова від інтерпретації тощо. Тобто традиційна драматична конструкція театру змінилася на «нову» і знаходиться в процесуальній зоні, яка на даний момент відходить від тотальної реконструкції.

В Україну документальний театр, яким знаємо його ми, потрапив через британський театральний рух New writing (або ж «Нова драма»). Наприкінці 1980-х у британському театрі Royal Court поживався інтерес до експериментальних п'єс у жанрі вербатім (створених на основі інтерв'ю, з використанням прямої мови авторів). Особливість Royal Court – зацікавлення новими голосами й темами. Це такий театр, працівники якого весь час подорожують світом, досліджуючи

особливості життя в різних регіонах, знаходячи нових авторів, готових говорити від свого імені своєю мовою.

Українські театри, попри обстріли, повітряні тривоги та відсутність світла, демонструють чудеса української стійкості. Вони ставлять прем'єри, проводять вистави, їздять із гастроліями. Тема війни на їх сценах стає наскрізною – і в експериментах, і в зверненнях до класики [1, с. 216].

Зокрема, унікальною стала вистава режисерки Тані Губрій «Поїхати не можна залишитися». Її прем'єра відбулась ще до війни, але вже тоді вона підняла актуальні теми: їхати з України – чи не їхати, як адаптуватися, виривати себе з корінням і переходити на новий ґрунт.

Театр «Золоті Ворота» поставив виставу «Дякую». Вона не стосується війни прямо, але змушує прислухатись до себе.

«Дякую» – дуже точна вистава, звісно, про кохання. Та кохання абсолютно різне: до партнера, до батьків-дітей, до Батьківщини. А ще це вистава-дзеркало, в якому кожен бачить своє відображення. Біля мене на перегляді сиділи люди, яким резонувало, вони заходились промінчиками щастя. А з іншого боку сиділа дівчина, яку накривало слізьми. І це відбувалось в одному епізоді.

Важливим є експериментальний проєкт «Дивний замок» зробив виставу про війну в Україні. Хоча над цією виставою Поліна Коробейник працювала ще до війни.

Постановка називається «Тіло. Щоденник», пропонує нам стежити за відчуттями власного тіла, фіксувати їх. І 24 лютого ідея неймовірно актуалізувалась. Учасники записували реакції тіла на події війни, на новини.

Хтось писав літерами, хтось голосовими, хтось малював чи знімав скетчи-відео. На основі цих записів спочатку робили перформанси, читки щоденників. Врешті вийшла повноцінна вистава-документ, художнє переосмислення того, що з нами відбувається.

Вистави ставлять у бомбосховищах – зараз це реальний тренд. У Кривому Розі заборонено грати, сцени не працюють. Але театральні фанати знайшли вихід – справжнє бомбосховище часів Другої світової. Його почистили, провели туди світло. Зараз це називається арт-простір «Бомбик». Всього за час війни було поставлено 200 прем'єр [3].

Українська драматургія зараз має потужний сплеск. Вона пішла набагато далі. Актори часто грають ті історії, які безпосередньо самі пережили. Ми часто у виставах стали чути документальні цифри. Але одночасно тут задіяні пластичний, фізичний, психологічний театри, також архаїка. І все це в сучасному світогляді. Воєнні теми – це інший рівень підходу до роботи з таким дуже небезпечним матеріалом.

Література

1. Апчел О. А. 2011. Документальний театр у театральній культурі пострадянського простору, зокрема сучасної України. *Культура України*, 33, С. 213–222.

2. Головніченко А. Коли документ і мистецтво єдині. № 34 (562). 2018. 22 серпня. URL: <https://tyzhden.ua/koly-dokument-i-mystetstvo-iedyni/>
3. Щокань Г. Театральні прем'єри воєнного стану // Українська правда. Життя. 2022. 9 листопада. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/11/9/251219/>

УДК 3/2020(043)

Осетрова О.В.

КУЛЬТУРА І ВАНДАЛІЗМ, ТЕОРІЯ ПОЄДНАННЯ НЕСУМІСНОГО

Сучасність культури і моралі породжує нові гілки культурної поведінки, коли зіштовхуються культура и культурний протест у високоінтелектуального або навпаки менш розвиненого суспільства. Прикладом таких проявів міжкультурної суперечності можна вважати культурний вандалізм, і тут не маються на увазі характерні прояви злочинів, тут йдеться лише про порушення культурних канонів.

За юридичним словником, вандалізм – це безглузде знищення культурних та матеріальних цінностей. Вандалізм знаходить своє вираження у різних проявах, які з кожним роком модернізуються. Поширеними стали випадки розмальовування, нанесення малюнків-графіті на різні поверхні та об'єкти, пошкодження, знищення пам'ятників, святинь, у тому числі тих, що не внесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, підпалів і вибухів, які заподіюють значної матеріальної шкоди. З огляду на небезпечність цього явища та наслідків, що настають після його вчинення, з'являються підстави розглядати вандалізм як особливе явище.

Зазвичай спотворення фактів грає негативну роль, але іноді підштовхує замислитися над звичайними явищами під більш незвичним кутом. За основу взято втілення культурних цінностей у скульптурному прояві та їхнє навмисне спотворення вандалами. Зокрема, наведено прояв вандалізму біля церкви у місті Лейпціг (Німеччина), пам'ятник жертвам війни, релігійний пам'ятник. На ньому постає Ісус, який піднімає з колін стомленого солдата, але увагу привертає здалеку непомітний прояв вандалізму, якийсь інакодумець наніс шар червоної фарби у формі маленького кола на груди солдату і композиція через це набула зовсім іншого значення, якщо подивитися під іншим кутом на весь сюжет пам'ятника. Це розширює горизонти мислення, можна побачити у вандалізмі щось розсудливе та ідейне, іншу культуру, культуру в якій панує не духовність, а скептицизм до віри та інші прояви моральних цінностей, зокрема суперечливо-політичні погляди [1].

Ця людина немов би хотіла наштовхнути на думку, що навіть релігія спотворює суть, та надає сенс жертвам війни, що сенсу у загибелі людей не має і не важливо, чи це через релігійні,

політичні чи інші погляди, історія надає жертвам революцій статуси героїв або кривдників, але фактично всі жертви своїх моральних поглядів. Якби людство відмовилося від воєн, то це було б рушійним важелем в боротьбі з аморальними аспектами сучасної думки, бо навіть у таких абсурдних концепціях може народитися щось раціональне та важливе, те що закликає людину перенаправити думку та дивитися на те саме під іншим кутом.

Як наведено у багатьох джерелах, історія походження скульптури виникла саме через те, що людина ще не вийшла з дикого стану, бажала висловити почуттєві складові своєї думки або таким чином зберегти пам'ять про дорогу їй людину. Про це свідчать багато легенд та археологічних знахідок.

Історія походження вандалізму не менш яскрава, в ній так само основним стимулом дії є бажання людини виразити свої почуття, але деструктивним чином [2].

Взаємозв'язок не є стовідсотковим, але тонкий шар схожості проглядається. Можливо іноді людина йде на руйнівні дії не через деградований розум, а навпаки через непочуту важливу ідеологічну або ідейну думку. В іншому випадку це може буди розвинений креативний розум, якому не було надано культурного розуміння, через брак розуміння культурних цінностей чи через нелюбов до цього людина висловлює свою особисту позицію не раціональним чином.

Тож виходить, що незначний прояв вандалських рис може ховати за собою скарбницю знань та переконань, які можуть бути не менш цінними, ніж ті, на які спирається більшість дослідників. Слід враховувати, що цей матеріал несе лише теоретичний роздум, та не в якому разі не стоїть на стороні особистостей, які несуть руйнівні дії у соціум.

Література

1. Вікіпедія. Загальнодоступна вільна багатомовна онлайн-енциклопедія [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Вандалізм>

2. Вікіпедія. Загальнодоступна вільна багатомовна онлайн-енциклопедія [Електронний ресурс].

Режим

доступу:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D0%BF%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F>

УДК 316.723(477)

Тирикiна О. А.

МОЛОДІЖНІ СУБКУЛЬТУРИ УКРАЇНИ: НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Для формування молодіжної субкультури потрібний збіг ряду основних чинників, серед

яких політичні, соціальні, економічні причини, поява технічних нововведень, культурні події. Появу молодіжної субкультури, як культурного феномену, зумовила особлива ситуація, що склалася в країні в різні роки.

Мета дослідження полягає у розбиранні молодіжних субкультур, які існували у кінці ХХ і на початку ХХІ.

Актуальність теми визначається її широкому поширенні, останнім часом поняття «Молодіжна субкультура» все частіше і частіше стало використовуватися ученими-культурологами і журналістами при зверненні до явищ і процесів, що відбуваються в молодіжному середовищі. Саме тому ця тема актуальна, щоб розібратися в молодіжній субкультурі нашого часу, спочатку треба розглянути якими вони були у кінці ХХ і на початку ХХІ, адже саме тоді був золотий час для самої різної субкультури.

Молодіжну субкультуру варто розглядати в різний проміжок часу, адже субкультура розвивалася дуже швидко. І оптимальний час, який варто розглянути з 1960р до 2007р. [3].

Субкультура хіпі – одна з найстаріших молодіжних субкультур. Рух сформувався в Сан-Франциско в середині 60-х років ХХ століття як протест проти обивательщини. В основу їхньої ідеології було покладено філософське вчення, пов'язане з «фрумом Ісуса». Вони дотримуються пацифістських поглядів, сповідують ідею «непротивлення злу насильством», схильні до творчості.

Рух хіпі в радянський час розвивався «хвилями»: «перша хвиля» відноситься до кінця 60-х – початку 70-х років ХХ століття, «друга хвиля» - до 80-х років. Приблизно з 1989 спостерігається різкий спад, що виражався в різкому зменшенні числа прихильників цієї субкультури. Однак у середині 90-х років. Несподівано заявила про себе «третя хвиля» хіпі.

Найбільшій концентрації хіпі в Україні було у Львові, де переважно була орієнтація на захід, демократичним цінностям. Перше об'єднання було 1968-1970 В'ячеславом «Шарніром» Єреськом, учасники групи зустрічалися напівтаємно, біля Лачаківського цвинтаря. Саме з цього місця вийшов перший маніфест хіпі. У 1970-их роках головним містом збору став Святий Сад. У 1987 у Львові з'являється маніфест «Ідеологія радянських хіпі».

Байкери – мотоциклісти, яких у нас часто іменували рокерами, що неточно: рокери – це любителі рок-музики. Перших байкерів називали «харлеїстами» - за відомою маркою мотоцикла Harley-Davidson.

Вітчизняна субкультура байкерів, як і хіпі, пережила принаймні два підйоми: один наприкінці 70-х – на початку 80-х років, інший – вже у 90-ті роки.

Українські байкери, наскільки можна судити, законослухняні та конформні більшою мірою, ніж американські «Ангели пекла». Одягаються вони у джинси, чорні футболки, шкіряний жилет чи куртку. Часто байкери часто покриті татуюваннями. Байкерів у великій кількості можна зустріти на щорічному байк-шоу, а на вулицях лише вночі, коли є «свобода пересування». Звідси і

назва тусовок – «Ангели ночі», «Нічні вовки».

Панки – це музична та глибоко політизована субкультура. Вони з'явилися за часів занепаду економіки Британії та Штатів. Робоча молодь вже не могла собі дозволити гарний одяг, байки, пустельний спосіб життя. Рок-н-Рол опопсел і прогнунвся під комерцію. Так народився панк, який протестує проти гламуру, продажності та держави. Панки зовні непривабливі. Кричущі зачіски (півнячий гребінь, чуб), одяг (на голому тілі шкіряний піджак, полотняна тканина на тонкій сорочці з жабо), сережки на обличчі і у вухах. Поштовх до розвитку панку в Україні дав фестиваль «Червона рута», що вперше відбувся в Чернівцях у 1989 році.

Субкультура рейву виникла у 80-ті роки XX століття США та Великобританії. В Україні почала поширюватися з 1990 – 91 років. Невід'ємна частина рейверського стилю життя – нічні дискотеки з потужним звуком, комп'ютерною графікою, променями лазерів. Для одягу рейверів характерні яскраві фарби та використання штучних матеріалів (вініл, пластик) [2].

Нові субкультури, що виникли у XXI столітті, зовсім не відповідають тому набору ознак, які визначали субкультури кілька десятиріч тому. Деякі дослідники навіть стверджують, що їх можна назвати істинними субкультурами, і дають їм назву «культурних мисків». Проте слід наголосити на деяких сучасних субкультурах і зрозуміти їх сутність:

Емо – молодіжна субкультура, що утворилася на базі шанувальників однойменного музичного стилю та споріднених йому. Її представників називають емо-кіди або, залежно від статі: емо-бій, емо-герл. Субкультура остаточно сформувалася і пережила пік популярності у 2000-х роках, але її розквіт був недовгим;

Ванільки - ця субкультура досить специфічна. З'явилася у 2010-ті роки та поширилася в основному серед дівчат підліткового віку. Назва походить, згідно з дослідниками, від того, що дівчата люблять одяг «ванільних» відтінків. Світогляд цієї субкультури зводиться до трьох ключових ідей: підкреслена жіночність і слабкість, любов до депресивності і прихованого трагізму, що виявляється у тому ставленні до всього, що відбувається. Третя риса – особливий стиль одягу (принти з англійським прапором, великі окуляри, неакуратний пучок). Сьогодні «ванілька» носить швидше негативне значення і означає щось дуже нудотне і надто ніжне.

Тамблер-Герл - іншими словами веб-панк. Також схильні переважно дівчата, які отримали таку назву тому, що копіюють стиль, які поширений на відомому сайті Tumblr. Характерні риси – чорні хрести на тлі космосу, тонкі чорні нашийники (чокери), туфлі на дуже високій плоскій підшві, короткі спідниці, шапки з широкими полями. Субкультура підтримується масовим виробником – одяг та аксесуари тамблер-герл може знайти у спеціальних тематичних інтернет-магазинах. На відміну від ванілек, для тамблер-герл депресія – це звичайний стан, оскільки у світі кожен може поранити дівчину. Над депресією також можна жартувати, щоб перемогти її [1].

Таким чином можна побачити, що субкультури XXI століття здебільшого орієнтуються не

на ідеологію та філософські ідеї, а на зовнішню складову. У цьому вони дуже відрізняються від субкультур, які існували раніше де весь наголос робився на основні цінності та норми. Саме тому сьогодні субкультури прийнято називати «культурними міксами», а прихильники до них орієнтуються на те, чи підійде той чи інший стиль чи ні, а не на просування будь-яких норм та ідей у життя.

Література

1. Молодіжні субкультури в сучасній Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <https://vseosvita.ua/library/molodizni-subkulturi-v-sucasnij-ukraini-308967.h>
2. Молодіжні субкультури другої половини XX століття. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ukrreferat.com/chapters/sociologiya/molodizhni-subkulturi-drugoi-polovini-hh-stolittya-referat>
3. Соціологія: молодіжна субкультура. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/29794/>

УДК 351.853:341(043)

Шустенко С.О.

ЕВАКУАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО НАСТУПУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ

Протягом останніх 8 років українська наукова спільнота була стурбована можливостями збереження культурної спадщини на окупованих територіях Криму, Донеччини та Луганщини. Вивезення експонатів, руйнування музеїв та культурних установ, перш за все, спрямоване на знищення національної ідентичності жителів цих регіонів. Після початку повномасштабного наступу 24 лютого 2022 та масованих атак на територію України, постало питання евакуації спадщини, її подальшої диджиталізації, упорядкування тощо. Керівники музейних установ багатьох прикордонних міст не були готові на випадок масованих атак східного сусіда.

Метою дослідження є розгляд кейсів евакуації та захисту культурної спадщини, діяльності ЮНЕСКО та ІККРОМ, ООН, роботи міжнародного права та конвенцій у відношенні до ситуації з культурною спадщиною в Україні. Основним та головним документом захисту культурних цінностей від небезпек збройного конфлікту є Гаазька конвенція 1954 року. Однак, через те, що конвенція була прийнята багато років тому, частина пунктів є застарілими, хоча і є базовими у сфері захисту спадщини. Постають питання про швидкість впровадження дії конвенції, а не її робота вже пост фактом. «Проблема застосовності норм Конвенції до конфліктів за участю сил НАТО – лише один із прикладів більш глобального питання: яким чином мають застосовувати

положення гуманітарних конвенцій організації колективної безпеки?»[1]. У 2022 відповідні уповноваженні органи держави звернулися до ЮНЕСКО та мали можливість якомога швидше розпочати оцінку завданих збитків у сфері компетенції організації.

Однак незважаючи на швидкість реагування держави, процес підготовки до евакуації, наприклад музейних експозицій займає багато часу, адже перед тим, як вивезти колекції предметів, потрібно провести оцінку загрози, підготовку до вивозу (зокрема, пошук безпечного сховища та маршруту, формування команди, тощо), підготовку документації з інформацією про кожен предмет, і, нарешті, перевезення. Частина з зазначених пунктів вже з перших днів наступу не мала можливості для здійснення, особливо у прикордонних містах. Ситуація з музеями країни загалом краща, адже, перш за все, в них був час на перенесення фондів у більш безпечні місця, розташування яких не розголошується. Нерухомі ж пам'ятки, що неможливо перенести до сховища, захищали від пошкоджень уламками за допомогою мішків з піском, укріплюючих споруд, тощо.

Крім того, важливу роль зіграло і співробітництво директорів культурних установ, місцевих органів влади та державних органів. Протягом 2022 року розуміння того, як швидко потрібно діяти в ситуації раптових масованих атак, які дії будуть неактуальними, що вже повинно бути підготовлено тощо, допомогли діячам з різних куточків відтворити механізм захисту спадщини, створити фонди та, спираючись на поточний стан подій, відпрацьовувати та проробляти кроки для екстрених ситуацій.

Варто додати, що Міністерство інформації та культури почало збір даних ще з 9 березня. Для цього був створений електронний ресурс та залучаються не тільки професіонали, а й пересічні громадяни, які мають можливість зафіксувати пошкодження та надати базові данні про зруйновану чи пошкоджену пам'ятку. «Агресія Росії супроводжується пересуванням важкої військової техніки, ракетними та авіаударами, артилерійськими обстрілами українських міст та сіл. Закликаємо свідків руйнування культурної спадщини з усіх регіонів України надіслати фото або відео докази до Міністерства культури та інформаційної політики через ресурс. Доступні для відкритого використання дані публікуватимуться на порталі. Надані верифіковані матеріали можуть бути передані Міжнародному кримінальному суду в Гаазі для проведення слідчих дій», – йдеться в повідомленні МінКульту [5].

Захист культурної спадщини є складним завданням, проте вживши необхідних заходів, ми можемо лишити пам'ять про історію та культуру свого народу. Наразі ми можемо спиратися не тільки на досвід країн, в яких постійно триває конфлікт, як, наприклад, Ізраїль, а й на досвід своїх науковців та діячів, які протягом цього року були у різних ситуаціях. Повномасштабна війна в Україні показала нам та всьому світові, що універсальних рішень не може бути, але ми маємо можливість як теоретично, так і практично впровадити системи евакуації та збереження спадщини.

Література

1. Зі щитом чи на щиті? : захист культурних цінностей в умовах збройного конфлікту на сході України/О. А. Біда, А. Б. Блага, Д. О. Коваль, О. А. Мартиненко, М. Г. Статкевич; за заг. ред. А. П. Буценка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. – К., КИТ, 2016. – 72 с.: з іл. – Електронний ресурс: [https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/Ukraine_kultura_13_09_Layout-1-1.pdf]
2. Евакуація колекцій культурної спадщини: інструкції з організації робіт у разі надзвичайної ситуації. – Електронний ресурс: [https://theblueshield.org/wp-content/uploads/2022/04/Blue-Shield-Emergency-evacuation_UKRAINE-Copy.pdf]
3. Спадщина у небезпеці – Екстрена евакуація культурних цінностей. – Електронний ресурс: [https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381112.locale=ru].
4. Культурні цінності Криму і Донбасу в умовах війни та окупації: Матеріали Круглого столу «Історико-культурний та науковий потенціал Півдня та Сходу України в умовах окупації та воєнних дій: загрози, втрати, перспективи збереження та відновлення»; м. Київ, 12 листопада 2015 р. — К.: Інститут історії України НАН України, 2016. — 90 с.
5. Інформаційний пост МКІП України на сторінці у соціальній мережі Фейсбук. – Електронний ресурс: [https://www.facebook.com/MCIPUkraine/posts/276405727976988/]
6. Destroyed cultural heritage of Ukraine. Зруйнована культурна спадщина України. – Електронний ресурс: [https://culturecrimes.mkip.gov.ua/]

УДК 008 (477) “Рафаель Санті”

Юр О. Б.

РАФАЕЛЬ САНТІ НА УКРАЇНСЬКИХ ВЕБІНАРАХ

Протягом століть, досліджуючи творчість митців італійських живописців різних мистецьких епох, науковці всього світу особливу увагу приділяють творчій спадщині великого майстра Високого Ренесансу – Рафаеля Санті (1483–1520). Його творчість – це три три основні періоди: умбрійський (1500–1504), під наставництвом П’єтро Перуджино (1445–1523); флорентійський (1504–1508), під впливом Леонардо да Вінчі (1452–1519) та Мікеланджело Буонарроті (1475–1564); римський (1508–1520), який ознаменувався розквітом власного стилю творчості митця. Чудові образи Мадонн, втілені в різні періоди творчості Рафаеля – грандіозні фрески Ватиканського палацу та Віллі Фарнезіна, вишукані портрети, гравюри та малюнки є взірцем творчого осмислення християнських традицій. Недарма перший історіограф італійського мистецтва Джорджо Вазарі (1511–1574) у своїй роботі «Життєпис найбільш знаменитих

живописців, скульпторів та зодчих» (1550) писав: «Наскільки щедрим та благословенним іноді буває небо, обдаровуючи одну людину безкінечними багатствами своєї скарбниці й всіма милостями і рідкісними талантами, які зазвичай воно розподіляє з плином часу серед багатьох, це можна бачити у настільки обдарованому, як і чарівному Рафаелі Санціо із Урбіно» [2, с. 275].

За останні роки в сучасній Україні була проведена значна кількість виставок, присвячених творчості живописця. Більшість з них набула широко розголосу не тільки у вітчизняному мистецькому середовищі, а й серед широкого загалу поціновувачів безсмертного таланту Рафаеля. Вони жваво обговорювалися у ЗМІ та соціальних мережах.

Однією з перших виставок, присвячених 530-річчю від дня народження Рафаеля Санті, була виставка під назвою «Код Рафаеля», відкриття якої відбулося 28 грудня 2013 року в Національному Києво-Печерському історико-культурному заповіднику – Особливістю цього проєкту стало те, що в єдиному просторі були представлені репродукції гравюр Рафаеля, виконані в класичній техніці глибокого друку – мідьориті (графічна техніка глибокого друку, малюнок майбутньої гравюри продряпують на мідній пластині, заповнюють фарбою і відбивають на папері), офорти (різновид гравюри на металі, який дозволяє отримувати відтиски з друкарських форм, які попередньо оброблені кислотами), поряд з якими демонструвалися шедеври українського іконопису (XVIII–XIX) з колекції заповідника. В іконах відчувалися елементи, притаманні творчому генію Рафаеля: композиційна будова, образність, пластичність, кольорова насиченість, витонченість та ін. Головним твором експозиції стала ікона «Богородиця Трьох радостей», автор якої наслідував шедевр Рафаеля Санті «Мадонна в кріслі» (1514) або «Мадонна дела Седія».

Ще однією грандіозною подією стала виставка «Три шедеври класичного мистецтва з музеїв Італії. Рафаель, Тиціан, Гвідо Рені», яка була відкрита в у Київському Національному музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків 30 травня 2013 року та стала чудовим подарунком для українців на честь святкування 1025-річчя хрещення Київської Русі. На той час міністр культури України Леонід Новохатько наголошував: «Ми маємо надзвичайну виставку, тому що три шедеври, які приїхали до Києва, уособлюють в собі височінь італійського та світового живопису» [4]. Поруч з шедеврами Тиціана (1488/90–1576) «Венера та Адоніс» (1553) та Гвідо Рені (1575–1642) «Ісус Христос» (XVII) експозицію прикрашав гобелен «Дивний вилов риби» (XVII), створений за картоном (великоформатний малюнок-шаблон, іноді розфарбований, що виконується в розмірі майбутнього твору фрескового живопису, мозаїки, вітражу, гобелену) великого Рафаеля для Сикстинської капели. Цей прекрасний гобелен виготовлений з вовни, шовку, золотих і срібних ниток на брюссельській мануфактурі, яку очолював Хендрік Маттенс – представник відомої династії європейських ткачів. В основу сюжету покладено оповідь з «Євангелія від Іоанна» про невдачу риболовлю апостола Петра, який разом з іншими упродовж ночі не вловили жодної

рибини. Однак, тільки-но з'явився Христос, їхні тенета наповнилися здобиччю [1, с. 1217].

Одним з гучних проєктів в Україні стала виставка «Рафаель – назавжди», що була присвячена 500-річчю від дня смерті геніального художника і відкрилася 9 червня 2020 року в Одеському музеї західного та східного мистецтва. Вперше глядачам були представлені дванадцять гравюр за оригінальними творами Рафаеля, створені художниками Західної Європи в період між XVI та XVIII століттями, які із захопленням використовували у своїх творах традиції великого італійського майстра Високого Ренесансу в різних жанрах образотворчого мистецтва. Одеському музею західного та східного мистецтва вдалося втілити цей проєкт за підтримки Посольства Італії та Італійського інституту культури в Україні. Головним експонатом виставки стала гравюра «Сикстинська Мадонна». Куратор виставки, заступниця директора музею з наукової роботи Ірина Глебова, зазначала: «Це різцева гравюра, яка вимагала особливої підготовки. На мідній дошці спеціальним гострим інструментом – штихелем або різцем – вирізається малюнок гравером, який потім у поглиблення в металі вбиває типографічну фарбу» [3].

Ще однією визначною подією в культурі сучасної України стало відкриття виставки «Грані палітри» 4 жовтня 2021 року в Національному музеї медицини. Ця виставка була покликана донести до глядача те, що лікарі – творчі особистості, і не лише рятують життя, а вміють лікувати душі мистецтвом. Найбільш цікавою та популярною стала експозиція робіт доцента кафедри хірургії серця та магістральних судин Національного університету охорони здоров'я імені П.Л. Шупика МОЗ України Володимира Ісаєнка. Він відтворює репліки (авторське повторення художнього твору, яке може відрізнятися від оригіналу розмірами або окремими деталями зображення) відомих шедеврів епохи Ренесансу. Серед експонатів були представлені репліки робіт Леонардо да Вінчі «Пані з горностаєм» (1489) та «Мадонна в скелях» (1483–1486). Поруч з ними була репліка шедевр Рафаеля «Мадонна дела Седія» (1514). Надихаючись творчістю італійського художника, В. Ісаєнко відтворив у своїй картині велику кількість характерних особливостей творчості Рафаеля римського періоду: пірамідальну композицію, характерну для робіт форми тондо (зазвичай картина або інше зображення круглої форми), поєднання кольорів, динамічність, увагу до деталей, живість погляду, міміку, жести, витонченість, ніжність, але в то й же час, і пристрасть.

Окрім означених вебінарів, проходили різноманітні заходи, присвячені творчості художника, зокрема: в НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» для викладачів і студентів у 2012 р. була презентована репродукція фрески «Афінська школа»; книжкова виставка «До 530-річчя від дня народження Рафаеля Санті, італійського живописця, архітектора» з циклу виставок «Календар мистецтв», створена Кропивницькою обласною універсальною бібліотекою ім. Д.І. Чижевського у 2018 р.; виставка репродукцій «Рафаель та його Мадонни» у Полтавській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. І. П. Котляревського в

2018 р.; виставка «Рафаель Санти» з циклу онлайн-курсів «Історія Європейського мистецтва», проведений арт-студією «LINTARYK» у 2019 р. та інші.

Література

1. Біблія. Книги Священного Писання Старого і Нового Завіту: в українському перекладі з паралельними місцями. Київ: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. 1416 с.
2. Вазари Дж. Жизнеописание наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих. Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. 544 с.
3. Суспільне новини. «Сикстинська Мадонна» та інші: в Одесі відкрили виставку гравюр з робіт Рафаеля [Електронний ресурс] / АТ «НСТУ», 2022 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://suspilne.media/39248-sikstinska-madonna-ta-insi-v-odesi-vidkrili-vistavku-gravur-z-robit-rafaela/>
4. Укрінформ. Італійці привезли в Київ шедеври Рафаеля, Тиціана та Рені [Електронний ресурс] Укрінформ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/1500816italiytsi-privezli-v-kiiiv-shedevri-rafaelya-titsiana-ta-reni-1831757.html>

Дебют:
Збірник тез доповідей студентів історичного факультету МДУ за результатами
участі у Декаді студентської науки 2023

У збірнику публікуються праці українською, англійською,
італійською, німецькою, новогрецькою мовами.

Комп'ютерна верстка: Ольга ДЕМІДКО